

Afstudeeronderzoek voor de master Internationale Betrekkingen in Historisch
Perspectief

De 'kleine oorlog'

Over de ontwikkeling van de lichte
troepen 1740-1790

Naam: Ruud L.H. Grossfeldt
Studentnummer: 3006395
Begeleider: Dr. Erik Swart
Tweede lezer: Prof. Dr. Jan Hoffenaar
Datum: 4 maart 2011

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Na maanden ligt nu eindelijk mijn scriptie voor u. Veel studenten zien het schrijven van hun scriptie als een straf. Voor mij was dit echter niet het geval. De interesse voor oorlogvoering was reeds in mijn jeugd aangewakkerd door de vele programma's op de televisie over de Tweede Wereldoorlog. Toen bleek dat ik tijdens mijn studie geschiedenis tevens vakken in de militaire geschiedenis kon volgen was de cirkel rond. De interesse voor vroegmoderne oorlogsgeschiedenis is dan ook ontstaan tijdens mijn bachelor. In het speciaal is hier de voorliefde voor de achttiende eeuw uit voortgekomen. Kilometer lange kleurrijke linies van soldaten in het rood, wit of blauw en slagvelden gehuld in rook die tot de verbeelding spreken. Daarnaast is er het verlichtingsideaal dat doordrong in de oorlogen van deze tijd. Ik durf bijna te stellen dat oorlogen beschaafd waren in deze periode.

Ik wil allereerst mijn begeleider dr. Erik Swart bedanken voor zijn enthousiasme, goede advies en bovenal voor zijn geduld en tijd. Tevens wil ik dr. Jan Hoffenaar bedanken voor zijn tijd als tweede lezer. Daarnaast nog dr. Jeroen Duindam, die mij door middel van zijn colleges tijdens de bachelor heeft weten te enthousiasmeren voor de vroegmoderne oorlogvoering. Tot slot natuurlijk mijn ouders, die het studeren in de eerste plaats hebben mogelijk gemaakt en altijd achter mij hebben gestaan. Voor nu wens ik u veel plezier met het lezen van mijn relaas over de ontwikkeling van de lichte troepen in de periode 1740-1790.

Ruud Grossfeldt

Utrecht, maart 2011

Inhoud

Inleiding	p. 4
Het huidige discours	p. 4
Vraagstelling	p. 5
Bronnen	p. 6
De lichte troepen na 1790	p. 6
Focus van het onderzoek	p. 7
H. 1: Oorlogvoering in de achttiende eeuw	p. 9
Het ontstaan van het staande leger	p. 9
De infanterie	p. 10
De cavalerie	p. 11
De oorlogvoering	p. 11
H. 2: Operationeel optreden en ontwikkeling in de periode 1740-1790	p. 13
De Oostenrijkse Successieoorlog	p. 14
Eerste stappen naar professionelere eenheden	p. 19
De Zevenjarige Oorlog	p. 21
De <i>French and Indian War</i>	p. 30
De Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog	p. 40
H. 3: Enkele achttiende-eeuwse theoretische achtergronden	p. 50
Maurits van Saksen	p. 50
Frederik II (de Grote) van Pruisen	p. 54
Jacques-Antoine-Hippolyte, Comte de Guibert	p. 56
Johann (von) Ewald	p. 57
Andreas Emmerich	p. 60
H. 4: De 'Ligte Troupes' in het Staatse leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden	p. 62
Voorgeschiedenis	p. 62
Het Staatse leger tot 1784	p. 63
De eerste lichte troepen in Staatse dienst	p. 64
Conclusie	p. 71
Kaarten	p. 75
Geraadpleegde literatuur	p. 78

Inleiding

“To attack agile skirmishers by means of a shoulder-to-shoulder formation, is like attacking a swarm of angry wasps with a sledgehammer.”¹

Oorlogvoering in de vroegmoderne tijd is voor velen een onbekend terrein. Er is weinig beeld en geluid voorhanden in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Tweede Wereldoorlog. Toch zijn er door de eeuwen vele studies verschenen op dit gebied. Veel is reeds geschreven over de campagnes van de hertog van Marlborough, Maurits van Saksen, Frederik de Grote en generaal George Washington. Een episode in de oorlogvoering in deze tijd is naar mijn mening onderbelicht gebleven, namelijk die van de lichte troepen. Vandaar dat deze tak van de strijdkrachten onderwerp is van deze studie. De voornaamste taken van deze lichte troepen waren het leggen van hinderlagen, het overvallen van konvooien, het maskeren van de bewegingen van de hoofdmacht, het bezetten van vooruitgeschoven posten en het storen van de communicatielijnen van de vijand. Later kwamen hier taken tijdens veldslagen bij als het uitdunnen, demoraliseren en vertragen van de vijandelijke linie.

Het citaat hierboven van de Britse soldaat Robert Jackson over de Amerikaanse lichte troepen spreekt dan ook voor zich. Het waren de troepen belast met het voeren van de, om in achttiende-eeuwse terminologie te blijven, *small- of petty wars*, *der kleiner Krieg* of in het Nederlands de 'kleine oorlog'. De acties van deze troepen die zich op het tactische niveau afspeelden, konden grote gevolgen hebben voor de situatie op het operationele of strategische niveau. Vaak wisten reguliere troepen zich geen raad met deze nieuwe manier van optreden.

Het huidige discours

Er zijn maar enkele contemporaine studies verschenen die specifiek de lichte troepen behandelen, waaronder twee Duitstalige. Zo heeft de Oostenrijkse historicus Johannes Künisch het boek, *Der Kleine Krieg – Studien zum Heerwesen des Absolutismus* (Wiesbaden 1973), geschreven. Hierin verhaalt hij over het ontstaan- en de organisatie van de lichte troepen in Oostenrijkse dienst en hoe deze irreguliere troepen binnen het kader van een achttiende-eeuws leger moeten worden gezien. Künisch behandelt echter geen andere mogelijkheden. Een specifiek werk over de Pruisische lichte troepen, *Die Preussischen Freitruppen im Siebenjährigen Krieg 1756-1763 – Entstehung, Einsatz, Wirkung*

¹Geciteerd in: John F.C. Fuller, *British light infantry in the eighteenth century* (Londen 1925) p. 155.

(Wölferheim-Berstadt 1994) schreef de Duitse historicus Frank Wernitz. In deze studie wordt de organisatie en tactische inzet van de Pruisische lichte troepen beschreven in met name de Zevenjarige Oorlog (1754-1763). Daarnaast is er het boek *The British light infantry in the eighteenth century* (Londen 1925), geschreven door John F.C. Fuller, waarin hij de ontwikkelingen rondom Britse lichte troepen laat zien.

Naast deze boeken zijn er ook nog een aantal goede artikelen verschenen over de inzet van lichte troepen. 'A different kind of courage: the French military and the Canadian irregular soldier during the Seven Years' War' (2001) van Martin L. Nicolai, geeft een helder beeld van de rol van de Canadese lichte troepen in Franse dienst en hoe de Franse officieren over deze troepen dachten. In: 'Redcoats in the wilderness: British officers and irregular warfare in Europe and America' (1978) verklaart Peter E. Russell, dat de Europese legers die in Amerika vochten, al bekend waren met het fenomeen 'irreguliere oorlogsvoering'. Ook Peter Paret weerlegt in zijn artikel 'Colonial experience and European military reform at the end of the eighteenth century' (1964), dat koloniale ervaring voor de ontwikkeling van lichte troepen zorgde. Voor de lichte troepen in het Continentale leger tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog, is het artikel, 'The corps of light infantry in the Continental Army' (1926), van John T. Wright interessant. In dit artikel wordt het elitekarakter van de lichte troepen benadrukt, maar er wordt verder niet ingegaan op de rol die de milities bijvoorbeeld speelden. Historici als Christopher Duffy en Jeremy Black hebben tevens veel geschreven over oorlogsvoering in achttiende eeuw. Hierbij besteedde vooral Duffy aandacht aan de lichte troepen in de meeste van zijn werken.

Vraagstelling

De huidige literatuur geeft wel een beeld van wat lichte troepen deden, maar laat geen ontwikkeling zien over een langere periode. Het blijft bij een studie naar een korte periode, lichte troepen van een bepaalde mogendheid of bij een kort overzicht. Er worden geen bredere verbanden gelegd. Daarnaast is er vrijwel niets geschreven over de lichte troepen in dienst van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Studies over het Staatse leger houden zich voornamelijk bezig met de zestiende, zeventiende of eerste helft van de achttiende eeuw. Zo ook het werk van Olaf van Nimwegen, *De Republiek der Verenigde Nederlanden als grote mogendheid* (Amsterdam 2002), waarin de Republiek ten tijde van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) wordt besproken.

Deze scriptie tracht een leegte in het huidige discours te vullen. Daartoe staat de volgende vraag in dit onderzoek centraal: Welke ontwikkelingen droegen bij aan de professionalisering van de lichte troepen in de periode 1740-1790? En de subvraag die ik daarbij stel is: Wat waren de ontwikkelingen in de Republiek der Verenigde Nederlanden op het gebied van de lichte troepen in de periode 1740-1790?

Bronnen

Voor mijn scriptie heb ik voornamelijk gebruik gemaakt van secundaire literatuur. Naast bovengenoemde standaardwerken heb ik veel andere boeken en artikelen geraadpleegd over de oorlogen in deze tijd. Voor het hoofdstuk over achttiende-eeuwse visies op lichte troepen heb ik zoveel mogelijk gebruik proberen te maken van oorspronkelijke stukken, al dan niet digitaal, echter zijn de citaten uit Franse werken in het Engels geciteerd. Voor het hoofdstuk over het Staatse leger heb ik onderzoek gedaan in het Nationaal Archief te Den Haag. Hier heb ik met name de archieven van de Raad van State geraadpleegd uit de periode 1581-1795. Data zijn verzameld aan de hand van adviezen, brieven, resoluties en aanbevelingen aan de Raad en monsterlijsten en commissieboeken. De Raad van State droeg in deze periode zorg voor het verdedigingsapparaat te land (leger, vestingen en magazijnen), voornamelijk in logistieke zin. De raad was tevens sterk betrokken bij operationele aangelegenheden in perioden waarin de macht van de stahouder groot was.² Vandaar de keuze voor dit archief.

De lichte troepen na 1790

De lichte troepen waren niet meer weg te denken uit de legers van de Revolutionaire (1792-1802) en Napoleontische Oorlogen (1803-1815). Deze tactische vernieuwing van de tweede helft van de achttiende eeuw, was nu tot volle wasdom gekomen. Veel veranderde er niet op dit terrein ten opzichte van de laatste jaren van het *ancien régime*. De inzet van lichte troepen geschiedde door de Fransen nu op een veel grotere schaal. De lichte infanterist was thans naast de grenadier en de musketier een officieel type infanterist. De *voltigeurs*, *tirailleurs*, *chasseurs à pied*, *Jäger* en *riflemen*, opereerden in een open slagorde voor de linies uit. In de aanval was het hun taak de vijandige linie te bestoken en te demoraliseren, in de verdediging moesten deze troepen de opmars van de vijand vertragen en verstoren.³

¹ Nationaal Archief, Inventaris van het archief van de Raad van State, (1574) 1581-1795 (1801), 1.01.19 (Den Haag 2008).

³ Gunther E. Rothenberg, *The art of warfare in the age of Napoleon* (Stroud 2007) p.66-69.

De trend die de Britten hadden ingezet gedurende de oorlogen op het Amerikaanse continent (1754-1763 en 1776-1783) zette zich voort tijdens de oorlogen van Napoleon: de creatie van de multi-inzetbare soldaat. Troepen die met het zelfde gemak in open als gesloten orde vochten. Napoleon maakte hier veelvuldig gebruik van in zijn campagnes en rond 1809 was het *common practise*.⁴ Het percentage lichte troepen in het Franse leger was van vier in 1789, naar 23 in 1795 gestegen.⁵ De lichte troepen pasten perfect in *l'ordre mince*, dat wil zeggen een combinatie van troepen op linie, in colonne en open gevechtsorde.⁶ De Fransen gebruikten gedurende de Revolutionaire Oorlogen vanaf 1795 ongeveer een vijfde deel van hun totale sterkte in het voorhoedegevecht.⁷

Na enkele hervormingen door onder andere Napoleon was rond 1808 het verschil tussen linie en lichte troepen nagenoeg verdwenen, op wat verschillen in het uniform na. Door de toenemende grootte van de Franse aanvalsformaties verdween de rol van de lichte infanterist weer naar de achtergrond. Alleen de naam en enkele uiterlijke kenmerken behoorden nog tot de lichte infanterist.⁸

De ontwikkelingen die in de achttiende eeuw vijftig jaar hadden beslagen en tot bloei kwamen tijdens de Revolutionaire Oorlogen verdwenen weer na 1808. Er ontstond bijna geen verschil meer tussen een lichte en een reguliere soldaat. Bijna zestig jaar later waren het de Pruisische troepen met hun achterladers in kleine flexibele aanvalseenheden die de grenadier, musketier en lichte infanterist in één en dezelfde persoon hadden gesmolten. Het gevolg was een verpletterende nederlaag van het Oostenrijkse Rijk in 1866, waar de troepen nog vasthielden aan oude tactieken. De oorsprong van deze lichte infanterist en later de multi-inzetbare soldaat ligt mijn inziens in de tweede helft van de achttiende eeuw.

De focus van het onderzoek

In dit onderzoek ligt daarom accent op de periode 1740 tot 1790. De ontwikkelingen van de lichte troepen worden aan de hand van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748), de Zevenjarige Oorlog (1756-1763), de *French and Indian War* (1754-1763) en de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) verklaard. De korte Beierse Successieoorlog (1778-1779) laat ik vrijwel onbesproken, aangezien deze van weinig toegevoegde waarde was. Ik

⁴ David Gates, *The Napoleonic Wars 1803-1815* (Londen 2003) p. 6.

⁵ Hew Strachan, *European armies and the conduct of war* (New York 1983) p. 41.

⁶ Jeremy Black, *European Warfare 1660-1815* (New Haven 1994) p. 190; Gates, *The Napoleonic Wars*, p.7.

⁷ Rothenberg, *The art of warfare*, p. 123-125.

⁸ Peter Paret, 'Colonial experience and European military reform at the end of the eighteenth century', *Bulletin of the Institute of Historical Research* 37, nr. 95 (1964) p. 47-59, aldaar p. 54; Rothenberg, *The art of warfare*, p. 147-148.

start bij de Oostenrijkse Successieoorlog omdat in deze oorlog de lichte troepen weer in groten getale verschenen. In de Oudheid, gedurende de Middeleeuwen en daarna bestonden er lichte troepen. Halverwege de zeventiende eeuw kwam hier echter verandering in, door de toenemende militaire formaliteit en het perfectioneren van de linietactieken voor een zo groot mogelijke vuurkracht. De oorlogvoering was hierdoor en door de vele belegeringen statisch. De Oostenrijkse Successieoorlog laat een kentering zien waarin oorlogvoering weer beweeglijker werd en lichte troepen weer op het slagveld verschijnen.

Ik eindig in 1790 omdat omstreeks deze tijd de dagen van het *ancien régime* waren geteld en met de komende Revolutionaire Oorlogen (1792-1802) een nieuwe periode in de oorlogvoering aanbrak. De nadruk ligt hierbij op de ontwikkelingen in de legers van Oostenrijk, Pruisen, Groot-Brittannië en Frankrijk, aangezien hier de belangrijkste veranderingen optraden. Ik laat het Russische rijk onbesproken. Deze mogendheid kende reeds een traditie van lichte ruitery in de vorm van de Kozakken van de steppes, maar in de ontwikkelingen na 1740 volgde het het voorbeeld van Pruisen en Oostenrijk. De geografische focus ligt op Midden- en West Europa en Noord-Amerika, omdat hier de voornaamste ontwikkelingen plaatsvonden en deze gebieden de centrale strijdtheaters van de oorlogvoering in deze periode waren.

Om verwarring te voorkomen is het eerste hoofdstuk een inleiding in de achttiende-eeuwse oorlogvoering. Hierin komt de opkomst van het staande leger, de verschillende legeronderdelen en de wijze waarop werd gestreden aan bod. Vervolgens gaat het tweede hoofdstuk over de ontwikkeling en het operationele optreden van de lichte troepen aan de hand van bovengenoemde oorlogen. Na het operationeel optreden worden enkele achttiende-eeuwse legeraanvoerders en militaire theoretici behandeld die verschillende visies over lichte troepen er op na hielden. Op deze manier verschaft ik enig inzicht in het debat dat werd gevoerd rondom de inzet van deze troepen. In het laatste hoofdstuk dat hierop volgt wordt het Staatse leger van de Republiek en de reactie van ons land op deze ontwikkelingen nader bekeken.

§ 1

Oorlogvoering in de achttiende eeuw

De periode na de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) en voor de Revolutionaire Oorlogen (1792-1802) had een kenmerkende stijl van oorlogvoering. De Dertigjarige Oorlog was deels een religieuze, deels een politieke strijd tussen katholieke en protestantse bevolkingen en hun vorsten, uitgevochten door huurlingenlegers. De religieuze spanningen in het Heilige Roomse Rijk sleepten Denemarken, Zweden en Frankrijk mee in een langdurige oorlog, met ontvolking en verwoesting van grote delen van de Duitse gebieden als gevolg. Van de twintig miljoen mensen was een kwart gestorven of geëmigreerd. Complete dorpen waren verloren gegaan, zo had Bohemen in dertig jaar tijd 3.000 dorpen zien verdwijnen.⁹

Het ontstaan van het staande leger

Gedurende de tweede helft van de zeventiende eeuw kreeg het professionele staande leger gestalte. Oorlogen waren frequent en huurlingenlegers waren duur. Vandaar dat de staat een leger op permanente basis creëerde met beroepsofficieren en soldaten betaald door de staat. Dit leger werd zowel voor interne als externe doeleinden ingezet. Het Frankrijk van Lodewijk XIV was de aanjager van dit proces. Huurlingen bleven bestaan, maar in een andere vorm. In plaats van dat de staat een contract af sloot met militaire entrepreneurs, sloot een staat nu met een andere staat een contract af voor gehele regimenten. Tussen 1640 en 1680 kregen de meeste legers standaard uniformen en uitrustingen. In de meeste staten ontstonden grote wapenindustrieën om aan de behoeftes van het nieuwe staande leger te voldoen. Om deze legers te creëren en in stand te houden was een nieuwe financieel stelsel nodig en een bureaucratisch apparaat om deze te beheren. Voor kleine staten waren deze legers zo duur, dat de vorsten besloten hun legers te verhuren in tijden van oorlog. Na de vrede keerden deze troepen weer huiswaarts.¹⁰ Voorbeelden hiervan waren de Duitse regimenten uit Brunswijk en Hessen-Kassel in het Britse leger. Rond 1700 was dit proces van professionele staande legers voltooid. Ik zal nu eerst de infanterie en cavalerie van de achttiende eeuw nader toelichten. De artillerie laat ik onbesproken, aangezien dit onderdeel in deze scriptie geen rol speelt.

⁹ David Chandler, *The art of warfare in the age of Marlborough* (2^e druk; Staplehurst 1994) p. 12-13; John Childs, *Warfare in the seventeenth century* (Londen 2003) p. 76-77.

¹⁰ John Childs, *Armies and warfare in Europe 1648-1789* (Manchester 1982) p. 28-35; Childs, *Warfare in the seventeenth century*, p. 101.

De infanterie

De infanterie van de legers rond 1700 bestond uit twee typen reguliere liniesoldaten: de muskietier en de grenadier. Met regulier duid ik op troepen die waren getraind, in regimenten op permanente basis en die deelnamen aan het reguliere (lineaire) gevecht. Door de introductie van de sokkelbajonet tegen het einde van de zeventiende eeuw was de piek overbodig geraakt. Rond 1710 was deze dan ook in de meeste legers verdwenen. De infanterie vormde het centrum van de slagorde en stond in dichte formaties bij elkaar, om de vuurkracht zo groot mogelijk te houden. Het regiment was de basis administratieve eenheid voor de infanterie. Een regiment bestond meestal uit twee bataljons. Een bataljon bestond uit circa 600 man, maar dit aantal verschilde per leger. Een bataljon was daarnaast onderverdeeld in compagnieën van circa 60 man exclusief officieren. In de slagorde stond de infanterie in de meeste legers drie of vier gelederen diep, waardoor een regiment over circa 150 meter stond opgesteld.¹¹

De infanterie was uitgerust met een vuursteenmusket of snaphaan, een voorlader met gladde loop die door middel van een vuursteen werd afgevuurd. Een getrainde soldaat kon drie schoten per minuut afvuren en had in zijn patroentas tussen de 24 en 30 patronen. De werkzame dracht van een musket lag op circa 225 meter. Door de gladde loop en niet passende kogel lag de effectieve afstand om te vuren rond de 35 meter.¹² De muskietiers vormden het gros van de infanterie. De grenadiers waren speciaal gekozen mannen en zaten in aparte compagnieën en soms aparte bataljons. Ze waren sterker, groter en moediger dan de meeste muskietiers en golden als een elite binnen het leger. Ze stonden aan de rechterkant van de linie opgesteld, de ereplek. De eerste grenadiers waren te vinden in het Franse leger rond 1667. Naast hun musket waren deze mannen uitgerust met handgranaten (drie stuks). De grenadier gebruikte zijn granaten echter alleen bij belegeringen. De grenadiers vormden de voorhoede bij de aanval en dekten geregeld de aftocht.¹³

¹¹ Olaf van Nimwegen, *De subsistentie van het leger – Logistiek en strategie van het Geallieerde en met name het Staatse leger tijdens de Spaanse Successieoorlog in de Nederlanden en het Heilige Roomse Rijk (1701-1712)* (Amsterdam 1995) p. 83-84; Chandler, *The art of warfare*, p. 95-97.

¹² Olaf van Nimwegen, *De Republiek der Verenigde Nederlanden als grote mogendheid – Buitenlandse politiek en oorlogvoering in de eerste helft van de achttiende eeuw en in het bijzonder tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)* (Amsterdam 2002) p. 115-116.

¹³ Chandler, *The art of warfare*, p. 68-69.

De cavalerie

De cavalerie nam in de meeste legers doorgaans drie verschillende vormen aan: de kurassier, de dragonder en de huzaar (of andere vormen van lichte cavalerie). Ze stonden opgesteld op de flanken van de slagorde. De zware cavalerie bestond uit de kurassiers, deze ruiters droegen een borstplaat (kuras) en vormden tevens vaak de elite onder de ruitery. Het waren grote mannen op grote paarden. Zij gingen voornamelijk het gevecht aan met vijandelijke cavalerie. Hun regimenten behoorden vaak tot de garde.¹⁴ Naast de kurassier, was er de dragonder, oorspronkelijk een bereden infanterist, welke dateerde uit de Franse Godsdienstoorlogen (1562-1598). Ze waren bewapend met een karabijn (korte musket) en een sabel en dienden als een multifunctionele cavalierist. Vanaf 1700 nemen de aantallen dragonders in de legers toe en werden ze in een toenemende mate als zware cavalieristen ingezet.¹⁵

In de laatste decennia van de zeventiende eeuw werd een derde soort geïntroduceerd: de huzaar. In 1688 werd door de Oostenrijkse Habsburgers het eerste huzarenregiment, Nádasdy opgericht. De term huzaar is een afgeleide van het Latijnse woord *cursarius*, wat renner of overvaller betekent. De Hongaarse cavalierist droeg als bewapening een gekromde sabel van circa 70 tot 84 centimeter. Daarnaast droegen ze nog twee pistolen en een karabijn, met de daarbij horende patronentas voor 22 kogels.¹⁶ Frankrijk introduceerde hierop enkele jaren later, in de jaren 1690, tevens huzaren in haar leger. Deze troepen waren echter niet in grote aantallen te vinden in de legers van eind zeventiende eeuw.¹⁷

De oorlogvoering

Oorlogen in de jaren 1650-1789 krijgen in de literatuur het stempel beperkt en formeel. Het waren oorlogen gevoerd over betwist gebied, om een troonopvolgingskwestie en voor het behoud van de machtsbalans die ontstond na de Vrede van Westfalen (1648). Tot de Spaanse Successieoorlog (1701-1714) waren het voornamelijk de Franse legers van Lodewijk XIV die deze oorlogen in gang zetten. De oorlogen kenmerkten zich voornamelijk door belegeringen en manoeuvre. Het aantal manschappen dat effectief kon worden gecontroleerd lag rond de 30 a 50 duizend man. Veldlegers omvatten zelden meer dan 60 a 70 duizend man in de achttiende eeuw. Een veldslag vond vaak pas plaats als een partij de overhand had in mankracht en positie. Door een gebrek aan goede infrastructuur was communicatie en bevoorrading lastig. Voor de bevoorrading waren de legers vooral aangewezen op magazijnen

¹⁴ Christopher Duffy, *The military experience in the age of reason* (Londen 1987) p. 116.

¹⁵ Childs, *Warfare in the seventeenth century*, p. 156; Chandler, *The art of warfare*, p. 36.

¹⁶ Christopher Duffy, *The Austrian army in the Seven Years War: I, Instrument of war* (Chicago 2000) p. 262-266.

¹⁷ John A. Lynn, *The wars of Louis XIV 1667-1714* (Harlow 1999) p.62.

lang de route van de opmars en van de gebieden waar ze door heen trokken. De oorlogstheaters bevonden zich dan ook met name in gebieden die vlak waren en over voldoende waterwegen beschikten. De Lage Landen, Noord-Italië en de Duitse gebieden waren hiervoor uitermate geschikt. Door het belang van deze regio's, was het landschap bezaaid met fortificaties en versterkte steden, waardoor de oorlogsvoering al snel een defensief karakter kreeg.¹⁸

Oorlogsvoering was verder 'beperkt' aangezien het een zaak van professionele legers was, aangevoerd door een professioneel officierskorps. In de achttiende eeuw was het een weerspiegeling van de beschaafdheid en redelijkheid kenmerkend voor die eeuw. Voor velen was de achttiende eeuw de *Age of Reason*. Dit kwam in het bijzonder terug in het handelen van de officierenklasse die de verlichtingsidealen uitdroegen, zowel in de salons als op de slagvelden.¹⁹ Ook de lineaire tactieken en het uitvoeren van belegeringen via wiskundig berekende methodes (*siège en forme*) droegen aan dit karakter bij. Door de enorme fortificaties die ingenieurs als Vauban (*pré carré*) en Coehoorn hadden ontworpen en geperfectioneerd was het een enorme taak om dergelijke forten in te nemen. Wanneer een bres in de muur was geslagen kon een fort zich overgeven, zodat de bevolking een plundering bespaard bleef. De oorlogen van Lodewijk XIV (1667-1714), de Poolse- (1733-1738) en Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) waren bezaaid met belegeringen.²⁰

Met het aan de macht komen van Frederik II van Pruisen in 1740 kwam er langzaam een kentering in de oorlogsvoering. Het zwaartepunt kwam hierdoor meer te liggen in de Duitse en Habsburgse gebieden, waar forten niet meer het landschap domineerden. De Oostenrijkse Successieoorlog was de laatste Europese oorlog waarin belegeringen nog een grote rol spelen, met name in de Oostenrijkse Nederlanden. De oorlogsvoering onder Frederik werd beweeglijker. Zeker gedurende de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) waarin Pruisen van alle kanten werd belaagd, moest Frederik opzoek naar de beslissende veldslag. Met meer nadruk op het offensief vanaf deze periode in de oorlogsvoering komen we tot het onderwerp van deze studie. De lichte troepen pasten perfect in oorlogsvoering die beweeglijker en minder strak gedirigeerd was. Om deze stelling kracht bij te zetten volgt in het komende hoofdstuk de ontwikkeling van deze troepen.

¹⁸ Strachan, *European armies*, p. 8-11; Childs, *Armies and warfare*, p. 100-105; Chandler, *The art of warfare*, p. 13; ¹⁸ Duffy, *The military experience*, p. 17.

¹⁹ Duffy, *The military experience*, p. 12-13.

²⁰ Childs, *Warfare in the seventeenth century*, p. 146-147; Childs, *Armies and warfare*, p. 130-132.

§ 2

Operationeel optreden en ontwikkeling in de periode 1740-1790

Om een zo duidelijk mogelijk beeld te schetsen van de ontwikkelingen die vijftig jaar bestrijken (1740-1790), zal ik het komende hoofdstuk opdelen in *theatres of war*. De oorlogen vanaf 1740 werden zowel in Europa als in Noord-Amerika uitgevochten, per continent waren er echter merkbare verschillen, die uiteindelijk bijdragen aan de ontwikkeling van de lichte infanterist. Daarnaast zal ik een onderscheid maken per oorlog om op deze wijze de ontwikkelingen door de periode heen helder te kunnen weergeven. De oorlogen zullen niet geheel worden beschreven, de focus ligt op de acties en ontwikkelingen van de lichte troepen. De situatie in de Republiek behandel ik in een apart hoofdstuk. De lichte troepen bestonden echter al voor 1740 en daarom volgt nu eerst een kleine voorgeschiedenis van deze onderbelichte tak der strijdkrachten.

De Oude Grieken gebruikten naast hoplieten hun slingeraars en peltasten en de Romeinen hadden *velites*, infanterie uitgerust met korte werpsperen, beide dienend als lichte infanterie. Maar ook gedurende de Middeleeuwen en daarna bestonden er lichte troepen. Halverwege de zeventiende eeuw kwam hier echter verandering in, door de toenemende militaire formaliteit en het perfectioneren van de linietactieken voor een zo groot mogelijke vuurkracht. Lichte troepen, die voor de linies uit opereerden, zouden alleen maar het zicht en schootsveld belemmeren van de linie-infanterie. Alleen het Ottomaanse Rijk zette nog op grote schaal irreguliere troepen in. Dit waren vooral de *Azzars* en *Arnauds*, die, met grote precisie, musketten met lange lopen hanteerden en als irreguliere lichte troepen optraden.²¹

Zoals in de proloog te lezen viel, zag het laatste decennium van de zeventiende eeuw de geboorte van de huzaar. Naast huzaren bleven in de grensstreken van het Habsburgse rijk met het Ottomaanse Rijk irreguliere lichte troepen in actie tegen het einde van zeventiende eeuw. Na het mislukte beleg van Wenen in 1683 werden de Turken teruggedreven naar de Balkan. De grensstreek die zo ontstond kwam bekend te staan als de *Militärgrenze* of *Vojna Krajina*. De mannelijke bewoners van deze streken waren vooral katholieke Kroaten en orthodoxe christenen uit de Servische gebieden. In ruil voor land, beveiligde de mannelijke bevolking de

²¹ Chandler, *The art of warfare*, p. 71-74.

grens tegen invallen van de Turken. Alle mannen in de leeftijd van zestien tot zestig werden verplicht tot militaire dienst. Ze kregen de toepasselijke naam *Grenzer*. Bekende districten in deze grensstreek waren het Warasdin en Karlstadt district.²² Met het uitbreken van een reeks conflicten die samen onder noemer de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) vielen, verschenen deze *Grenzer* op het West- en Midden-Europese gevechtstoneel.

De Oostenrijkse Successieoorlog

De Oostenrijkse keizer Karel VI kondigde in 1713 de Pragmatieke Sanctie af. Bij zijn dood moesten zijn erflanden in zijn geheel overgaan op zijn zoon of dochter. Gedurende de jaren 1720 en 1730 erkenden de grote Europese machten deze verklaring. Karel werd niet gezegend met een zoon, maar kreeg twee dochters, van wie Maria Theresa de oudste was. Aan het leven van keizer Karel VI kwam op 19 oktober 1740 een einde. Nu het Habsburgse rijk werd bestuurd door een jonge onervaren vrouw, zag Frederik II, koning van Pruisen, mogelijkheden zijn eigen gebied uit te breiden. Op 16 december trok het Pruisische leger de grens over en veroverde de rijke provincie Silezië.²³ Om haar landen te verdedigen moest de kersverse keizerin, Maria Theresa, alle zeilen bijzetten. Haar landen lagen namelijk niet alleen door Pruisen onder vuur, ook Frankrijk en Beieren zagen mogelijkheden om de Habsburgse machtspositie aan te tasten.

Om deze dreiging tegen te gaan bracht het Oostenrijkse keizerrijk in 1741 meer dan 20.000 *Grenzer* in het veld. Met hun unieke nationale klederdracht en bewapening waren ze een vreemd gezicht op de West- en Midden-Europese slagvelden, waar uniformiteit gewoon was. Het korps Pandoeren van baron Franz von der Trenck kreeg vanaf 1741 al snel een beruchte naam door hun brute optreden. Deze troepen werden gerekruteerd onder het grootste uitschot van de grensstreek Slavonië. Ze waren moeilijk in bedwang te houden en vervielen snel in hun oude gewoonten van plundering, moord en verkrachting, zelfs in eigen gebied. In 1745 breidde Maria Theresa het korps nog uit tot 2.000 man. Snel kwam ze erachter dat de wandaden van de Pandoeren niet ongestraft konden blijven. Trenck werd in 1747 dan ook voor de krijgsraad gedaagd. Hij stierf op 4 oktober in gevangenschap. Het waren echter niet alleen Trencks Pandoeren, die een slechte reputatie hadden. Dit gold voor de meeste Habsburgse irreguliere troepen.²⁴

²² Gunther E. Rothenberg, *The military border in Croatia 1740-1881 – A study of an Imperial institution* (Chicago 1966) p. 6-11; David Hollins, *Austrian frontier troops 1740-1798* (Oxford 2005) p. 3-4.

²³ M.S. Anderson, *The War of the Austrian Succession, 1740-1748* (New York 1995), p. 7-8, 59.

²⁴ Duffy, *Instrument of war*, p. 302; Rothenberg, *The military border*, p. 19-20.

In het korps van Trenck, diende onder andere Gideon Ernst Laudon, de latere Oostenrijkse veldmaarschalk die gedurende de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) faam zou vergaren. In 1744 deed Laudon zijn eerste ervaringen op met 'de kleine oorlog' als kapitein in het korps van Trenck. Veel roem zou de jonge kapitein niet vergaren in dienst van Trenck, de ervaring die hij echter opdeed, gaf hem in de volgende oorlog een voorsprong op zijn Pruisische vijand.²⁵

De *Grenzer* maakten het Frederik II in zijn campagne van 1744 erg lastig. In augustus viel de Pruisische koning met 71.000 man Bohemen binnen met als doel de inname van Praag. Onder druk van zijn Franse bondgenoot, rukte het Pruisische leger echter steeds verder Bohemen in. Dit had uitgestrekte communicatielijnen en slinkende voorraden tot gevolg. De Habsburgse huzaren en Kroaten maakten dankbaar gebruik van deze situatie en voerden continu raids uit op de foerageereenheden van de Pruisen. Hierdoor moesten deze eenheden met duizenden troepen als escorte naar voedsel zoeken. Alles wat deze troepen tijdens een dergelijke tocht vonden, aten ze zelf weer op. Halverwege november zag Frederik II zich genoodzaakt terug te trekken uit Bohemen. De achterhoede van het Pruisische leger kwam op 27 november onder vuur te liggen van de Oostenrijkse lichte troepen en verloor circa tweehonderd man hierdoor.²⁶

De Oostenrijkse huzaren en *Grenzer* konden de Pruisen geregeld overvallen, omdat Frederik II vreesde voor deserteurs. Hierdoor zette hij geen vooruitgeschoven- en wachtposten op rondom zijn posities. Desertie was een veel voorkomend fenomeen in de professionele legers van de achttiende eeuw. De Pruisische koning eiste van zijn troepen strakke en harde discipline, waardoor desertie dan ook veel voor kwam in zijn leger. Frederik II wilde de mogelijkheden hiertoe dus beperken. Het ontbreken van vooruitgeschoven posten verschaftte, eind augustus 1745, de Habsburgse lichte troepen de mogelijkheid om tot diep in het Pruisische kamp rondom Jaromiersch te geraken. Hier plunderden ze het huis van markies de Valori, de Franse afgezant, omdat ze dachten dat de koning zelf zich hier ophield.²⁷

De slechte reputatie van de Oostenrijkse irreguliere troepen vinden we in enkele geschriften terug. Een Pruisisch officier, prins Ferdinand van Brunswijk, sprak na de campagne van '45 de volgende woorden over de *Grenzer*: "Sie haben uns mit ihren Flinten

²⁵ Johannes Kunisch, 'Feldmarschall Loudon – Jugend und erste Kriegsdienste', in: *Archiv für österreichische Geschichte*, Band 128/1 (Wenen 1972) p. 37, 48.

²⁶ Christopher Duffy, *Frederick the Great: a military life* (Londen 1985) p. 55-56; Dennis E. Schowalter, *The wars of Frederick the Great* (New York 1996) p. 76.

²⁷ Duffy, *Frederick*, p. 67.

zwei Leute verwundet, indem sie immer wie Diebe und Räuber hinter Bäumen versteckt sind und sich nie im offenen Felde zeigen, wie es braven Soldaten geziemt.”²⁸

De Habsburgse irreguliere troepen opereerden tijdens het gevecht in open formaties en zochten dekking waar ze konden. Wanneer aangevallen konden ze er snel vandoor, aangezien ze licht bepakt waren en geen tenten of andere logge spullen met zich meedroegen. Was het gevaar geweken, dan waren ze net zo vlug weer terug om de vijand opnieuw te belagen. Ze zorgden voor continue dreiging voor de magazijnen en communicatielijnen van de vijand. Wanneer het Oostenrijkse leger aan haar opmars begon, zwermden haar lichte troepen als een deken rondom de hoofdmacht en verborgen zo geregeld de werkelijke troepenbewegingen. Deze ring van *Grenzer* en huzaren zorgde er tevens voor dat desertie binnen de perken bleef.²⁹

Het Pruisische leger had gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog geen antwoord op de lichte troepen van de Habsburgers. Frederik II richtte in 1740 een compagnie *Jäger* op, bestaande uit zestig *Guiden*. In vreedstijd waren deze mannen professionele jachtopzichters en jagers in de Duitse bossen. Gedurende de oorlog zette de Pruisische koning ze in om verkenningsseenheden te beschermen en als gids om de reguliere troepen door moeilijk begaanbaar terrein te leiden. Ze droegen een groene jas en een bruin leren vest en hadden als bewapening het Duitse jachtgeweer, de *Büchse*. Dit was een musket met getrokken loop, wat de draagwijdte en precisie sterk vergrootte. In 1744 werden er twee compagnieën van elk honderd man gerekruteerd.³⁰ Frederik zette zijn *Jägers* echter niet op grote schaal in.

Vanaf 1743 werd de Pruisische cavalerie ook verbeterd. Eerdere nederlagen tegen de Oostenrijkse ruiters, deden Frederik inzien, dat zijn cavalerie niet aan de eisen voldeed. Zijn kurassiers reden op te grote trage paarden en zijn huzaren waren geen partij voor de Oostenrijkse ruiters wat betreft hun training en hun paarden. Hij schreef enkele handleidingen voor de huzaar en zijn officier. Onder leiding van generaal-majoor Hans Carl von Winterfeldt en generaal-majoor Hans Joachim von Ziethen, werden de Pruisische huzaren een geduchte tegenstander en uitgebreid van vijf regimenten in '41 naar acht in '45. Langzamerhand verdwenen ze uit hun rol als verkenners en Frederik zette ze steeds vaker als aanvalswapen in gedurende de Zevenjarige Oorlog. In '45 werd tevens een eskadron Bosniaken, welke in de Oekraïne langs de Ottomaanse grens waren gerekruteerd, aan het 5^e regiment huzaren

²⁸ Johannes Kunisch, *Der kleine Krieg – Studien zum Heerwesen des Absolutismus* (Wiesbaden 1973) p. 26-27.

²⁹ Kunisch, *Der kleine Krieg*, p. 27.

³⁰ Christopher Duffy, *The army of Frederick the Great* (2^e druk; Chicago 1996) p. 131-133.

toegevoegd. Dit waren de Zwarte Huzaren, bekend om het doodshoofd op hun muts. De Bosniaken waren uitgerust met de Poolse lans.³¹

Niet alleen de Pruisen kregen te maken met de kwaliteiten van de Oostenrijkse irreguliere troepen. De Franse maarschalk, graaf Maurits van Saksen (1696-1750) kreeg gedurende zijn campagnes in de Oostenrijkse Nederlanden veelvuldig te maken met de *Grenzer*. Hij had in zijn eerdere campagnes al ervaringen opgedaan met de 'kleine oorlog' en zette vanaf 1744 dan ook zijn eigen lichte troepen in. In dat jaar richtte een luitenant-kolonel uit het Picardië-regiment, Simon Claude, Chevalier de Grassin, zijn eigen regiment lichte troepen op, *Monsieur de Grassin's regiment des Arquebusiers*. De soldaten van deze eenheid rekruteerde hij uit het uitschot van Parijs en werden ingezet als verkenners, foerageereenheden en bij het leggen van hinderlagen.³² Het regiment bestond uit 900 man, onderverdeeld in 600 man infanterie en 300 man cavalerie.³³

Het korps diende als oren en ogen van Maurits tijdens de Fontenoy campagne in 1745. Tijdens de slag zelf op 11 mei, hielden de *Grassins* de opmars van Cumberland's troepen tegen in het bos van Barri. Ze waren gelegen op de rechterflank en sloegen de Britse linietroepen keer op keer terug. Na enige tijd besloot Cumberland de Franse flank te laten voor wat het was en zich te concentreren op de centrale verdedigingslinie. Nu kregen de Britse troepen gedurende de opmars in het centrum voortdurend Frans vuur vanuit de flanken. Na de slag vervolgden bereden *Grassins* en huzaren de geallieerde troepen nog voor lange tijd. Ze veroverden hierdoor twaalf kanonnen en een grote hoeveelheid militaire voorraden. Een eenheid *Grassins* wist het Château van Bruffoel te plunderen, waar 1.200 geallieerde gewonden lagen. De Franse troepen roofden zelfs de instrumenten en andere medische voorraden van de chirurgijnen.³⁴ Dergelijke acties zorgden ervoor, dat deze *Grassins*, net als Trencks Pandoeren, een slechte naam kregen. Gedurende het beleg van Doornik, onderschepten de *Grassins* foerageereenheden van het Nederlandse garnizoen in het gebied rond de linkeroever van de Schelde. De stad capituleerde op 20 juni 1745, waarna de *Grassins* de terugtrekkende Britse en Nederlandse troepen drie dagen lang achtervolgden en aanvielen.³⁵

³¹ Frank Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen im Siebenjährigen Krieg 1756-1763 – Entstehung, Einsatz, Wirkung* (Wölfersheim-Berstadt 1994) p. 11; Duffy, *The army of Frederick*, 155-159.

³² Francis Henry Skrine, *Fontenoy and Great Britain's share in the War of the Austrian Succession 1741-48* (Londen 1912) p. 32.

³³ Fuller, *British light infantry*, p. 53.

³⁴ Reed Browning, *The War of the Austrian Succession* (New York 1995) p. 210; Skrine, *Fontenoy*, p. 154, 186, 215.

³⁵ Peter E. Russell, 'Redcoats in the wilderness: British officers and irregular warfare in Europe and America, 1740 to 1760', *The William and Mary Quarterly* 35, nr. 4 (1978) p. 629-652, aldaar p. 634.

Naast de *Grassins*, kregen de *Chasseurs de Fischer* eveneens een geduchte reputatie voor verrichte diensten. De *chasseur* was het Franse equivalent van de *Jäger*. De compagnieën bestonden uitsluitend uit vrijwilligers. De eenheid van Fischer werd opgericht in 1743 en bestond aanvankelijk uit 45 jagers te voet en vijftien te paard. Door hun acties in het veld waren ze in 1747 gegroeid tot 400 te voet en 200 te paard. Ze bleven ook na de Vrede van Aken (18-20 oktober 1748) als eenheid bestaan. Door het succes van Fischer en Grassin richtte Frankrijk vanaf 1747 nog enkele eenheden lichte troepen op van voornamelijk *chasseurs*. Deze eenheden werden in 1749 echter weer ontbonden. Voorbeelden hiervan zijn de *Chasseurs de Sabattier* en de *Chasseurs de Bèringhen*, beide bestaande uit twee compagnieën van elk 211 man. In 1748 dienden er meer dan 5.000 lichte troepen in het Franse leger.³⁶

In de oorlogsjaren kwamen er naast lichte infanterie-eenheden tevens meer huzarenregimenten aan Franse kant. Reeds voor het uitbreken van de oorlog in 1740 had Frankrijk de beschikking over vier regimenten. Gedurende de jaren veertig kwamen hier nog vier regimenten bij. De ruiters in deze regimenten waren voornamelijk deserteurs uit het Habsburgse leger. Daarnaast werd een regiment vaak gevormd door een Duitse of Hongaarse officier, die zijn diensten aanbood aan de Franse koning. In de jaren 1744-1748 dienden er circa 4.500 huzaren in het leger van Lodewijk XV.³⁷

Na de Vrede van Aken waren de lichte troepen weer een factor waar legers in tijden van oorlog rekening mee moesten houden. Zelfs de Britten hadden een eigen regiment opgericht, gerekruteerd in de Schotse hooglanden. Deze eenheid, de *Black Watch*, was gevormd in 1739. Gedurende de Jacobijnenopstand (1745-46) werd de eenheid uitgebreid naar een volledig regiment. Licht bepakt en uitgerust met een zwaard, fusiel (licht musket), pistool en dolk, waren deze troepen snel en gevaarlijk.³⁸ Naast deze *Highlanders*, richtte de stichter van kolonie Georgia, generaal James Oglethorpe, de *Yorkshire Hunters* op in 1745. Dit waren bereden jagers en bedoeld voor dienst in de Amerikaanse kolonie. De mannen in deze eenheid kwamen uit goeie families en waren bekwaam in het schieten. Ze werden tijdens de opstand van de Jacobieten vooral ingezet in de rol van verkenners.³⁹

³⁶ René Chartrand, *Louis XV's army, vol. 4: Light troops and specialists* (Londen 1997) p. 13, 16-17; Childs, *Armies and warfare*, p. 118.

³⁷ Chartrand, *Light troops*, p. 3-4.

³⁸ In de literatuur worden ze als lichte infanterie aangeduid. Ze dienden echter voornamelijk als stoottroepen en niet als echte lichte infanterie.

³⁹ Christopher Duffy, *The '45 – Bonnie Prince Charlie and the untold story of the Jacobite rising* (Londen 2003) p. 134, 146; Fuller, *British light infantry*, 55-56.

Het Britse leger zette pas halverwege de jaren vijftig lichte troepen op een grotere schaal in en dan voornamelijk in Noord-Amerika (zie vanaf p. 29). Zodra het vredesverdrag was ondertekend, betekende dit echter voor veel regimenten en eenheden lichte troepen, zowel irregulier als regulier, de opheffing van hun eenheid. In Frankrijk bleef onder andere het regiment van Fischer bestaan. De Habsburgers zetten de eerste stappen richting de instelling van permanente professionelere eenheden. De staat hield deze eenheden ook vreedstijd in stand.

Eerste stappen naar professionelere eenheden

Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog zette de Habsburgse veldmaarschalk Prins van Saksen-Hildburghausen in opdracht van Maria Theresa de eerste stap richting professionalisering van de irreguliere troepen. De keizerin begon na de nederlagen tegen het Pruisische leger met een reeks hervormingen, waarbij de staat de touwtjes strakker in handen kreeg. Naast de aanpassing van het financiële systeem, werd ook het leger gereorganiseerd. De *Grenzer* bleken onbetrouwbaar en het desertiepercentage was hoog onder de meeste contingenten. Alleen de troepen van het Warasdiner district bleken gedisciplineerde troepen te zijn. De Warasdiner waren wel uniform gekleed en benaderden de standaard van de reguliere linietroepen. Veel problemen kwamen echter van de troepen uit de Banal, Slavonië en Karlstadt districten.⁴⁰

Hildburghausen wilde de irreguliere grensmilities, wat de *Grenzer* feitelijk waren, omsmeden tot een gedisciplineerde parate militaire eenheid. In de jaren '44 en '45 werd het oude systeem afgeschaft. Het was gebruikelijk dat iedere kapitein zijn eigen compagnie rekruteerde en daarna trainde en onderhield. In de plaats hiervan werden de Warasdiner en Karlstadt districten ingedeeld in territoriale regimenten onder auspiciën van de staat. Het Warasdiner district kreeg twee infanterie- en een cavalerieregiment. Het Karlstadt district werd ingedeeld in vier infanterie- en een huzarenregiment. In 1749 ontstonden er uit het Banal district twee infanterieregimenten en uit het Slavonië gebied drie infanterieregimenten.⁴¹

Reeds in 1746 kondigde Maria Theresa aan dat de benoeming van officieren uitsluitend nog geschiedde door het *Militär-Direktorium*. Hiervoor was dit privilege weggelegd voor de landerijenbezitters, die via patronage kandidaten naar voren schoven. Een jaar later verklaarde de Oostenrijkse keizerin dat alle *Grenzer* moesten worden behandeld als alle andere (lees: reguliere) troepen, wel met de kanttekening dat linieregimenten voorrang genoten in

⁴⁰ Rothenberg, *The military border*, p. 19-21.

⁴¹ Hollins, *Austrian frontier troops*, p. 8-10.

anciënniteit. *Grenzer* officieren hadden namelijk geklaagd dat ze als milities werden behandeld en daardoor werden gediscrimineerd met betrekking tot soldij en promotiemogelijkheden. Daarnaast moesten de *Grenzer*, gelet op hun verleden en afkomst altijd worden ingezet als lichte troepen.⁴²

De Oostenrijkse hervormingen zijn te plaatsen in een algemene trend onder staten, die zoals in het eerste hoofdstuk viel te lezen, vanaf het midden van de zeventiende eeuw al werd ingezet: de professionalisering van de staande legers en de controle van de staat hierop. Het leger veranderde van een huurlingenleger naar een staand leger van professionele soldaten en beroepsofficieren, betaald door de staat. Legers groeiden vanaf de zeventiende eeuw rap in omvang en het oude entrepreneursysteem moest op de schop om de grote legers te kunnen onderhouden. Voor kleding, wapens en andere voorraden waren de kolonels en kapiteins afhankelijk van contracten met civiele ondernemers. Aangezien er weinig supervisie van de overheid was op naleving van dergelijke contracten, waren fraude en corruptie aan de orde van de dag.⁴³

Om grote permanente legers te onderhouden was er een sterk gecentraliseerd beleid nodig. Frankrijk onder Lodewijk XIV nam het voortouw hierin. Er kwam een civiel ambtenarenapparaat om het leger te ondersteunen, de *intendance*. Er was nu controle op de belastinginning, de uitgave van dat geld en op de rekrutering en staat van de troepen. Alle grote Europese machten volgden al snel het voorbeeld van Frankrijk.⁴⁴ Het Habsburgse rijk ontbrak het echter nog lange tijd aan een degelijk gecentraliseerd overheidsapparaat. Het domein van de Habsburgers was in korte tijd flink uitgebreid, de wijze van bestuur bleef echter lange tijd hetzelfde. Veel beslissingen werden in overleg genomen met de *Stände*, lokale inspraakorganen van edelen.⁴⁵

In de twaalf jaar tussen de Vrede van Aken en de Zevenjarige Oorlog bouwden de grote staten van Europa hun legers weer op. Frederik schreef vele instructies voor zijn officieren en had zijn cavalerie tot een net zo effectief wapen gesmeed als zijn infanterie. In Oostenrijk hadden de hervormingen onder Maria Theresa en haar ministers Frederik Willem, graaf von Haugwitz en Wenzel Anton, graaf von Kaunitz effect gehad. Kaunitz zag het ware potentieel van de

⁴² Rothenberg, *The military border*, p. 23.

⁴³ Childs, *Armies and warfare*, p. 29-30; Colin Jones, 'The military revolution and the professionalization of the French army under the Ancien Régime', in: Michael Duffy ed., *The military revolution and the state 1500-1800* (Exeter 1986) p. 31.

⁴⁴ Michael Howard, *War in European history* (Oxford 2001) p. 64-65.

⁴⁵ Duffy, *Instrument of war*, p. 18.

Kroaten en maakte zich hard voor hun zaak. De *Grenzer* waren vaak lang in het veld en veelal op zichzelf aangewezen, zonder veel steun en voorraden van de staat. De Kroaten zagen Kaunitz hierdoor als hun beschermheer. In 1755 was hun aantal gegroeid naar 46.740, waarvan een derde kon worden opgeroepen voor dienst. In vergelijking: de reguliere troepen van Oostenrijk bedroegen 156.750 man op papier.⁴⁶

Aan het einde van de Oostenrijkse Successieoorlog in 1748 waren de meeste landen die hier aan deelnamen ontevreden over de uitkomst. In 1756 barste de bom opnieuw en kwam Europa wederom in een langdurige oorlog terecht, die zich tot in India, Amerika en de kust van West-Afrika uitbreidde. De oorlog die in Noord-Amerika werd uitgevochten komt later aan bod. Deze oorlog stond op zichzelf en was reeds twee jaar eerder van start gegaan door Frans-Britse geschillen: de *French and Indian War* (1754-1763). Eerst komt echter het Europese oorlogstheater aan bod.

De Zevenjarige Oorlog

Net als in de vorige oorlog, was het wederom Frederik II die West- en Midden-Europa tot de wapenen dwong. Op 29 augustus 1756 trok hij met 70.000 man Saksen binnen. Het Saksische leger bood vrij weinig tegenstand en op 9 september trad Frederik de hoofdstad, Dresden, binnen. Vier dagen later stootte de Pruisen met drie legers door naar Bohemen, met als doel Praag.⁴⁷ Op 1 oktober kwam Frederik met circa 29.000 troepen tot een confrontatie met het 34.500 man sterke Oostenrijkse leger bij Lobositz. Vier bataljons Kroaten legden, vanuit hoger gelegen wijngaarden, de Pruisische troepen het vuur aan de schenen. Nadat de versterkingen arriveerden, konden de Pruisen doordrukken. De beste manier om de Kroaten te verdrijven en rustig te houden, was om zoveel mogelijk kogels hun kant op te vuren. De Pruisen noemden dit *Heckenfeuer* en kwam erop neer dat soldaten niet naar de commando's van hun officieren luisterden en in salvo's vuurden, maar individueel.⁴⁸

Een jaar later bij Kolin (18 juni) gaven de Kroaten vanaf de flanken een moordend vuur op de oprukkende Pruisen. De Oostenrijkse grenstroepen kregen steeds vaker de functie van linietroepen. Waar dorpen en bossen de linie onderbraken, traden de *Grenzer* op als linietroepen. De standaard liniesoldaat voldeed hier niet meer, daar deze zich niet aan de situatie kon aanpassen. Toch opereerden de *Grenzer* ook veel achter de vijandelijke linies en

⁴⁶ Ibidem, p. 25, 121.

⁴⁷ Franz A. J. Szabo, *The Seven Years' War in Europe 1756-1763* (Harlow 2008) p. 36-40.

⁴⁸ Duffy, *The army of Frederick*, p. 249-251.

bleven ze hun rol als lichte troepen vervullen. Graaf Hadik plunderde Berlijn in 1757 en de helft van zijn korps bestond uit *Grenzer* en huzaren.⁴⁹

Ook het Habsburgse Rijk richtte haar eigen reguliere lichte infanterie op in de vorm van haar eigen *Jäger* compagnie, gerekruteerd uit de bossen van Bohemen in 1756. In 1758 kwam hier nog een bataljon scherpschutters uit Tirol bij. In 1760 werd de compagnie *Jäger* uitgebreid naar tien compagnieën, het *Deutsche Feld-Jäger Corps*. Ze behoorden echter tot 1761 bij het *Pionier-Corps*, daarna tot het eind van de oorlog opereerden ze als zelfstandige eenheid. Na de vrede in 1763 werden ze echter ontbonden.⁵⁰

Pruisen probeerde een antwoord te vinden op de Oostenrijkse irreguliere troepen door middel van de *Freitruppen*. Reeds op 18 augustus 1756 hadden drie niet-Pruisische officieren toestemming gekregen om een *Frei-Bataillon* op te richten. De soldaten in deze bataljons waren voor het grootste gedeelte afkomstig uit andere gebieden dan de Pruisische kerngebieden. Het kantonsysteem zorgde voor een stroom van rekruten voor de reguliere troepen, de *Frei-Batallionen* moesten het zonder een dergelijk systeem stellen. Veel rekruten die dienden in deze eerste bataljons waren voornamelijk mensen op zoek naar avontuur, criminelen en andere volk uit de onderste laag afkomstig uit Saksen en Oostenrijk.⁵¹

Na de campagne van '57 bestonden de nieuw gecreëerde bataljons voornamelijk uit krijgsgevangen of deserteurs. Oostenrijkers vulden de bataljons na de slagen bij Praag (6 mei), Kolin en Leuthen (5 december) en Fransen na de slag bij Rossbach (5 november). Door een dergelijke samenstelling kon er logischerwijs geen sprake zijn van stabiele eenheden. Zo ging in 1758 het bataljon van graaf Johann Ludwig Hordt in zijn geheel (zonder Hordt echter) over naar de Russen. De Fransen in het bataljon van Rapin deserteerden wanneer mogelijk.⁵²

Het bekendste overgeleverde optreden van een Pruisisch vrijkorps was de strafexpeditie van luitenant-kolonel Johann von Mayr. Zijn *Frei-Bataillon* startte op 28 april 1757 zijn strafexpeditie in het vorstendom Franconia (Frankenland). Eveneens onder zijn bevel was het bataljon van Kalben, twee eskadrons huzaren, circa 25 *Jäger* te voet en vijf kanonnen. Er was geen geld vrijgemaakt voor de expeditie, dus het korps was op zichzelf aangewezen. Deze eenheid moest vijandelijke magazijnen vernietigen, inlichtingen vergaren,

⁴⁹ Rothenberg, *The military border*, p. 40-41.

⁵⁰ Duffy, *Instrument of war*, p. 241.

⁵¹ Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 20-23; Duffy, *The army of Frederick*, p. 133.

⁵² Duffy, *The army of Frederick*, p. 134; Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 24.

de vorsten en vrije steden in het gebied afschrikken en afpersen en het moest zich voordoen als de voorhoede van een groot Pruisisch leger.⁵³

Tijdens hun tocht door Franken wist het korps verschillende vrije steden en gebieden tot neutraliteit te dwingen. Dit hield in dat steden, als Neurenberg, geen troepen voor het *Reichsarmee* zouden leveren. Naast deze acties hief het korps belastingen. Op de morgen van 9 juni 1757 kwam het tot een gewapend treffen tussen het korps van Mayr (circa 1.000 man) en een detachement van het *Reichsarmee* (circa 5.000-6.000 man). Mayr was, door zijn huzaren, goed op de hoogte geweest van de manoeuvres van de vijand en had hierop een sterke verdedigende positie ingenomen. De anderhalf uur durende schermutseling die volgde, deed de troepen van het Rijk terugtrekken, waarbij ze hun geschut achterlieten. Door gebrek aan discipline binnen zijn korps, zag Mayr, ondanks het succes, zich genoodzaakt terug te trekken naar eigen gebied. Op 12 juli arriveerde het korps weer in Saksen. De expeditie was dus geslaagd, hoewel het korps geen gevechtservaring had.⁵⁴ Het gebrek aan discipline brak het korps uiteindelijk op, een typerend kenmerk voor de Pruisische *Freitruppen*, dat ze meerdere malen parten zou spelen.

Oorlogvoering met en tegen lichte troepen vond niet alleen plaats in Centraal-Europa. In Noordwest Duitsland (voornamelijk Westfalen) vocht een Brits leger, met contingenten Duitse troepen, als bondgenoot van Pruisen tegen Frankrijk. In maart 1757 begonnen de vijandigheden tussen beide legers. Alle twee maakten veelvuldig gebruik van lichte troepen, zowel regulier als irregulier. Het 'Leger der Observatie' van de geallieerden bestond uit Hannoveranen, Hessen, Brunswijkers en Britten en stond onder leiding van Willem Augustus, hertog van Cumberland. De bevelhebbers van het Franse leger waren maarschalk Lodewijk Karel d'Estrées en maarschalk Victor François, hertog du Broglie.

Op 26 juli vond de slag bij Hastenbeck plaats. De Hannoveraanse majoor Hendrik Willem von Freytag beschermde met zijn drie compagnieën *Jäger* de hoogte van Obensburg. Daarnaast werd de geallieerde rechterflank beschermd door onder meer bereden jagers. Freytags *Jäger* wisten de Fransen op te houden en zelfs terug te dringen. Vanachter bomen en struiken telde elk schot. De Franse officieren begrepen echter snel dat het slechts enkele compagnieën lichte troepen betrof. Hierop lieten ze hun soldaten de bajonet opzetten,

⁵³ Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 111-112.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 112-114.

hernieuwden ze de aanval en dreven de jagers van de berg.⁵⁵ Over de hele linie ging het op en neer en geen leger van beide kanten bereikte een overwicht. De gevolgen van de slag waren echter de terugtrekking van het geallieerde leger en de Conventie van Kloster Zeven (8-10 september 1757). De Conventie was een wapenstilstand en liet de Fransen in bezit van het merendeel van hun veroveringen in Westfalen. De Hertog van Cumberland trad af als bevelhebber van het geallieerde leger.⁵⁶ Na het succes van Frederik II bij Rossbach (5 november 1757), hervatte de Britse regering echter de oorlogsinspanning tegen Frankrijk. De zwager van de Pruisische koning, prins Ferdinand van Brunswijk, kreeg nu het bevel over de geallieerde strijdkrachten.⁵⁷

Ferdinand gebruikte de maanden november en december om zijn troepen te trainen. In het begin van het campagne seizoen van 1758 dreven de geallieerden, in februari, de Fransen uit Hannover, waarbij de Fransen 16.000 man verloren, tegen 200 geallieerden. De rest van het jaar bestond uit manoeuvres en tegenmanoeuvres, met weinig resultaat.⁵⁸ In 1759 werden de lichte troepen in het geallieerde leger, nu *His Britannic Majesty's army*, uitgebreid. Net als in de voorgaande jaren bestond 95 procent van de lichte troepen uit Duitsers. De *Jäger* van Freytag bestonden halverwege april '59 uit drie volledige brigades. Elk van twee compagnieën te voet en een te paard. Verder werden de huzaren van graaf Nicolaas van Lückner, uitgebreid en werden de Hessische *Jäger* met meer troepen aangevuld.⁵⁹ Het Hessische korps bestond nu uit circa 600 jagers, waarvan 200 te paard.⁶⁰

Franse lichte troepen van Broglie bewezen hun waarde op 9 juli '59. In het begin van dat jaar voegde Broglie aan elk bataljon infanterie, een compagnie *chasseurs* toe. Daarnaast lieten de aparte korpsen, waaronder die van Fischer zich gelden. Onder leiding van Fischer wisten de Franse *chasseurs* zich een weg richting Minden te vechten, alwaar ze van lokale bewoners hoorden, dat de stad een zwakke verdediging bezat. De volgende dag namen Fischers troepen, samen met 300 vrijwilligers, de stad in. Zoals de meeste irreguliere troepen in deze tijd, vervielen ook de Franse troepen in hun oude gewoonte van plunderen. Nu Minden was ingenomen lag de weg naar Hannover open voor het Franse leger en zag de prins van Brunswijk zich genoodzaakt richting Minden marcheren. Hij moest zijn leger echter

⁵⁵ Reginald Savory, *His Britannic Majesty's army in Germany during the Seven Years' War* (Oxford 1966) p. 31, 34.

⁵⁶ Szabo, *Seven Years' War*, p. 78-79.

⁵⁷ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p.47-48.

⁵⁸ Daniel Marston, *Essential histories: The Seven Years' War* (Oxford 2001) p. 50-51.

⁵⁹ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p 117.

⁶⁰ Johann Ewald, *Treatise on partisan warfare*, Robert A. Selig en David Curtis Skaggs ed. (Westport 1991) p. 18.

opsplitsen om zich te kunnen weren tegen de vele Franse lichte troepen die in zijn omgeving actief waren.⁶¹

Op 17 juli kreeg Lückner, de opdracht om met een gemengde strijdmacht van jagers, huzaren en twee compagnieën grenadiers, de Weser over te steken om Broglie te schaduwen en de Franse lichte troepen bezig te houden. Zijn troepen namen 200 ruiters van de *Royal carabiniers de monsieur le Comte de Provence* gevangen. Deze Franse cavaleristen golden als de elite. Generaal Freytag stuitte met zijn jagers, in diezelfde maand, op twee Franse detachementen rond Witzhausen. De Fransen werden overrompeld en 363 soldaten ruilden het tijdelijke leven in voor het eeuwige. Freytag verloor slechts enkele troepen.⁶²

De Britse overwinning in slag bij Minden op 1 augustus 1759, veranderde echter weinig aan het westelijke front. De rest van het campagne seizoen bestond uit manoeuvres, zo kenmerkend voor de oorlogen in deze tijd. Daarnaast vonden met regelmaat confrontaties plaats tussen de Franse en geallieerde lichte troepen. Toen beide legers het winterkwartier ingingen, was er niets veranderd ten opzichte van het vorige jaar.⁶³

Het nieuwe campagne seizoen begon in mei 1760, waarbij de Fransen het doel hadden Hessen in te nemen. Het geallieerde leger had niet stilgezeten gedurende de wintermaanden. De lichte troepen waren net als het jaar ervoor in aantallen toegenomen. Ferdinand van Brunswijk had zelfs eigen lichte troepen gevormd, genaamd het *British Legion*. Het deed zijn naam echter weinig eer aan, daar het onder Hannoveraans gezag stond. Dit regiment bestond op papier uit 3.135 man en het merendeel van de officieren was Duits, met enkele Britten, Zwitsers en Nederlanders. De troepen waren veelal Franse, Zwitserse en Saksische deserteurs en het korps stond onder leiding van de Hannoveraanse majoor Bülow.⁶⁴ Een legioen in de achttiende eeuw was een eenheid waarin zowel infanterie en cavalerie als artillerie zat. Naast deze Britse toevoeging voegden zowel Hannover als Hessen meer lichte troepen toe aan het leger. Verder riep Brunswijk twee eskadrons huzaren en een bataljon *Jäger* in het leven. In juli stonden het aantal lichte troepen van het geallieerde leger op 43 eskadrons lichte cavalerie (voornamelijk huzaren en bereden jagers) en veertien bataljons lichte infanterie (waaronder 6 bataljons jagers te voet).⁶⁵

⁶¹ Marston, *The Seven Years' War*, p. 62; Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 145-146; Fuller, *British light infantry*, p. 69-70.

⁶² Charles W. Elliott, 'The men who fought at Minden', *The Journal of the American Military Institute* 3, nr. 2 (1939) p. 80-103, aldaar p. 84; Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 148-149.

⁶³ Marston, *The Seven Years' War*, p. 64.

⁶⁴ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 202; Szabo, *Seven Years' War*, p. 300.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 484.

Op 10 juli kwam het tot een treffen bij Korbach. Hier speelden de lichte troepen wederom een belangrijke rol. Lückners huzaren bezetten een dag voor de slag de hoger gelegen gebieden en hielden zo de Franse troepenbewegingen in de gaten. Op de dag van de slag zelf, vormden de Franse lichte troepen een scherm voor hun linie-infanterie en vuurden op de oprukkende geallieerden. Door het Franse numerieke overwicht, moest prins Ferdinand echter de aftocht blazen. Nu de Fransen een overwicht hadden, gingen de geallieerden elke mogelijke slag uit de weg. Franse lichte troepen doken overal op en het geallieerde leger kon door enkele goed uitgevoerde manoeuvres de dans ontspringen en zich weer hergroeperen in het gebied ten noorden van Kassel. Een korps lichte troepen bestaande uit het *British Legion*, de Hessische huzaren en een bataljon Hannoveriaanse jagers, onder leiding van Bülow, namen op 28 juli alle oversteekplaatsen over de Diemel in. Zijn huzaren die in noordelijke en westelijke richtingen waren opgetrokken, kwamen al snel in aanraking met de Franse lichte troepen van Fischer. Na een korte schermutseling verdreven de geallieerde troepen de Fransen.⁶⁶

Na de Franse nederlaag bij Warburg (31 juli), achtervolgde het *British Legion* de Franse lichte troepen van Fischer tot in Warburg, alwaar het legioen aan het plunderen sloeg. Ferdinand moest samen met zijn andere generaals zijn lichte troepen een halt toe roepen. In het stadsarchief van Warburg stond het volgende geschreven: “Diesem Nacht plünderten die teutsche leichte Troupen hiessige Stadt mit voller Wuth und ohne Barmherzigkeit fast 2 Stunde lang, und war kein Christ noch Jude seines Lebens sicher.”⁶⁷ De overwinning bij Warburg kon echter niet verhinderen dat de Fransen Kassel en Münden innamen.

Bülow voerde, met een korps van circa 1.000 man, vanaf 8 september een raid uit diep in Frans bezet gebied rond Marburg. Hij kreeg de taak om de communicatielijnen zoveel mogelijk te verstoren. Zijn korps bestond uit een bataljon vrijwilligers gecombineerd met lichte cavalerie en *Jäger*. Het *British Legion*, waarover hij hiervoor het commando had gevoerd, was teruggestuurd voor garnizoensdienst in Westfalen. Het was te verzwakt voor operationele dienst en kwam in 1761 pas weer bij Ferdinands leger. De raid was echter geen succes. Hoewel Bülows troepen magazijnen vernietigden, Franse konvooien overvielen en gevangenen namen, werden ze op 13 september door de Franse generaal Stainville verslagen. Bülows troepen vluchtten en deden er drie dagen over om zich te hergroeperen.⁶⁸

⁶⁶ Marston, *The Seven Years' War*, p. 70; Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 217-233.

⁶⁷ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 239, noot 3.

⁶⁸ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 255.

Als we terugkeren naar Midden-Europa, zien we dat het de Pruisen niet voor de wind ging. Gedurende 1759 verloren Frederiks troepen aan de hand van de Russen bij Kunersdorf (12 augustus), moesten ze Dresden opgeven (4 september) en liepen tegen een nederlaag aan bij Maxen (20 november).⁶⁹ 1760 startte met nog een nederlaag voor de Pruisen bij Landeshut (23 juni). Het tij keerde echter bij Liegnitz (15 augustus). De huzaren van Ziethen, stuitten op de troepen van Laudon. De Oostenrijkse veldmaarschalk had niet de moeite genomen zijn opmars met lichte troepen te maskeren, waardoor de Pruisische huzaren snel op de hoogte waren van Laudons plannen. Omdat de huzaren snel terug reden naar het Pruisische kamp, kon Frederik meteen maatregelen nemen en stelde zijn troepen op in linie om de Oostenrijkse aanval af te slaan.⁷⁰ De huzaren van Ziethen hadden wederom hun waarde bewezen, Laudon ondervond de gevolgen van het niet inzetten van zijn lichte troepen. 1760 zou voor de Pruisen eindigen met een zwaar bevochten zege bij Torgau (3 november). In 1761 kwamen de lichte troepen afgezien van enkele raids (wat normaal was in de wintermaanden) weinig in actie aan het Silezische front.

In Kassel en omsteken was er veel activiteit van de Franse lichte troepen in de eerste maanden van 1761. Ze namen hoge geallieerde officieren gevangen, waaronder de commandant van de Pruisische huzaren, kolonel Jeanneret. Op 25 maart doken de Fransen op aan de rechterflank van Ferdinands leger, dat bij de stad Waldeck lag. De Fransen namen hier een heel bataljon van het *British Legion* gevangen, toen de Britten de stad belegerden. De Franse lichte troepen stoten daarna verder door en voerden 300 Britse gewonden af uit een veldhospitaal.⁷¹

Voor de zomercampagne had Ferdinand in juni de beschikking over circa 8.500 lichte troepen (op een leger van 77.000 man op papier). In augustus voerden de lichte troepen van Lückner en Freytag operaties uit tegen Broglie's linkerflank. Zo onderschepte Freytag een bevoorradingskonvooi op 6 augustus. Zowel het voedsel als de paarden en wagens gaf Freytag terug aan de bevolking van wie deze afgenomen was. Op 14 augustus maakten ze 650 slachtoffers onder een van de Zwitserse regimenten in Franse dienst en stoorden Broglie's communicatielijnen rondom Göttingen. Deze acties dwongen de Fransen terug achter de rivier de Weser. De geallieerden zetten de achtervolging in en stuitten op de achterhoede van het Franse leger, alwaar de Britse lichte dragonders (het 15^e regiment) en de Pruisische Zwarte Huzaren zich onderscheidden en een deel van de Franse bagagetrein innamen.⁷²

⁶⁹ Marston, *The Seven Years' War*, p. 66.

⁷⁰ Schowalter, *The wars*, p 275-76.

⁷¹ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 300-301; Szabo, *Seven Years' War*, p. 330.

⁷² *Ibidem*, p. 311, 331-332.

September bracht echter alleen tegenslagen voor de geallieerde lichte troepen. Zo verloor Freytag tijdens een Franse aanval 450 man en kregen ook de huzaren van Bauer het zwaar te verduren. Eind september was het Franse leger tot ver in Hannover en zelfs Oost-Friesland doorgedrongen. De Franse lichte troepen bedreigden Bremen. In Westfalen bezetten de Franse lichte troepen van Stainville de steden Paderborn en Rhüden. Zowel de geallieerden als de Franse legers probeerden door manoeuvres de overhand te krijgen. Gedurende Ferdinands tegenoffensief in november onderscheidde de Hessische jagers zich. Op 9 november verdedigde de Britse majoor Fraser, met zijn vijftig *chasseurs*,⁷³ een hoogte genaamd Der Hils. Meer dan 400 Franse soldaten vielen de heuvel aan, maar de jagers hielden stand en dreven de Fransen terug. Tegen het einde van november waren de Fransen weer uit Hannover gedreven. Ze hielden echter Kassel en Göttingen stevig in handen.⁷⁴

Op 21 juni '62 nam generaal-majoor, Lord Frederik Cavendish met zijn vier bataljons *Jäger*, waaronder die van Fraser, het stadje Sababurg in. De geallieerde lichte troepen zwermden daarna over de omgeving uit opzoek naar tekenen van het Franse leger. Ze vonden het in de buurt van Wilhelmsthal, alwaar op 24 juni de gelijknamige slag plaatsvond. Ferdinand daalde met vier verschillende colonnes op de Franse troepen af. Bataljons jagers gingen de geallieerde troepen voor. De jagers van Cavendish vrijwaarden de bossen van Fransen en zorgden voor dekking, terwijl de reguliere troepen zich opstelden. De Franse rechterflank kwam hevig onder druk te staan door de oprukkende *Jäger*, ondersteund door de Britse lichte dragonders en Bauers huzaren. De geallieerden eindigen als overwinnaar en de Fransen moesten zich terugtrekken.⁷⁵ Op 1 november namen de geallieerden Kassel in en niet veel later begonnen de vredesonderhandelingen tussen Frankrijk en de geallieerden.

1762 bracht redding voor de geteisterde Frederik II. De Russische tsarina Elisabeth stierf op 6 januari, waardoor de Pruisofiel Peter III aan de macht kwam. De nieuwe tsaar was een groot bewonderaar van Frederik en gaf Oost-Pruisen weer terug, sloot een defensieve alliantie en stelde een legerkorps van circa 20.000 man ter beschikking in Silesië. Daarnaast trok Zweden zich in juni terug uit de oorlog. Pruisen had nu alleen nog met het Habsburgse Rijk te maken.⁷⁶ Frederik kon nu op circa 70.000 troepen (plus de Russen) rekenen in Silesië. Ze waren echter niet meer van het niveau van de jaren 1756-1757. Daarnaast bestond een buitengewoon groot gedeelte uit lichte troepen. Irreguliere eskadrons huzaren, Freicorpsen en

⁷³ Ze werden ondanks dat de meeste van hen Duits waren, *Fraser's chasseurs* genoemd.

⁷⁴ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p.334-358.

⁷⁵ Savory, *His Britannic Majesty's army*, p. 367-374.

⁷⁶ Schowalter, *The wars*, p. 313-315.

zijn Bosniaken (sinds 1762 een volledig regiment, het 9^e). Vreemd genoeg bezat Frederik voor het eerst in zijn oorlogen tegen de Oostenrijkers meer lichte troepen dan zijn aartsvijand. De *Grenzer* regimenten waren in slechte staat en door de toenemende financiële problemen was er gekort op de cavalerie.⁷⁷

Prins Hendrik van Pruisen (de broer van Frederik) voerde het bevel over een tweede Pruisisch leger in Saksen. Op 28 oktober vond daar de slag bij Freiberg plaats. Het gebied rondom de stad was zeer onregelmatig, wat een normale lineaire opstelling onmogelijk maakte. Hendriks leger bestond voornamelijk uit tweederangs linietroepen en *Freicorpsen* (7 bataljons), met daarnaast nog 29 eskadrons huzaren en irreguliere *Freikavallerie*. In vier aparte aanvalscolonnes, waarvan de vierde als reserve, vielen de Pruisen het gecombineerde leger van Oostenrijkse en *Reichsarmee* troepen aan. Hendrik zette zijn lichte troepen als stormtroepen in met reguliere troepen achter zich. Door het terrein konden de Freicorpsen optimaal hun kwaliteiten benutten, aangezien zij het niet van linietactieken moesten hebben. Het resultaat was dat de Oostenrijkers en de *Reichsarmee* gezamenlijk circa 7.000 doden en gewonden hadden te betreuren, tegen ongeveer 1.500 slachtoffers aan Pruisische zijde. Door deze overwinning had Hendrik Saksen veilig gesteld. Dit zou de laatste slag zijn tijdens de Zevenjarige Oorlog in Europa.⁷⁸

De Zevenjarige Oorlog zag een grotere inzet van lichte troepen dan de Oostenrijkse Successieoorlog, zowel irregulier als regulier. De goed georganiseerde professionele korpsen van lichte troepen kregen een grotere rol ten opzichte van de irreguliere troepen in sommige legers. De Britten met hun Duitse bondgenoten, vochten steeds vaker met goed georganiseerde lichte troepen. De Britten waren hierbij voor het merendeel afhankelijk van de elite *Jäger* korpsen van Hessen, Hannover en later Brunswijk. In vreedstijd waren deze mannen, uit de gegoede burgerij en lage adel, jachtopzichter en jager op de uitgestrekte landerijen. Ze stonden in schril contrast met de lichte troepen die Frankrijk en Pruisen over het algemeen in het veld brachten. Deze samengeraapte bataljons van criminelen en deserteurs sloegen veelal aan het plunderen. Frederik II van Pruisen had dan ook geen vertrouwen in zijn irreguliere *Frei-Batallionen*. De Oostenrijkse *Grenzer* begonnen hun unieke vaardigheden te verliezen. Ze kregen in toenemende mate de rol van linietroepen toebedeeld en kregen diezelfde discipline opgelegd.

⁷⁷ Duffy, *Frederick*, p.234; Duffy, *The army of Frederick*, p. 259.

⁷⁸ Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 123-127.

In Noord-Amerika waren, in tegenstelling tot Europa, de vijandelijkheden tussen Frankrijk en Groot-Brittannië reeds in 1754 uitgebroken. Handelsbelangen in onder andere de Ohio vallei zorgden al decennia lang voor de nodige spanningen die in vorige conflicten nog niet waren beslecht. De langdurige strijd dreef uiteindelijk de Fransen uit Noord-Amerika. Het Amerikaans grondgebied met zijn uitgestrekte bossen was een ideale omgeving voor de lichte troepen. Het was dan ook op dit continent dat de eerste Britse reguliere lichte troepen gestalte kregen. De veranderingen vonden vooral plaats in de periode 1754-1759.

De French and Indian War

Frankrijk en Groot-Brittannië voerden al strijd in de Nieuwe Wereld vanaf 1608. Nadat in 1747 de Britse koloniën Virginia en Pennsylvania de *Ohio Land Company* hadden opgericht liepen de spanningen wederom hoog op. Het doel was om de Ohio vallei geschikt te maken voor het opzetten van handelsposten langs de Ohio- en Mississippi rivieren, om zo de Britse invloed uit te breiden. De Fransen vonden echter dat de Ohio vallei aan hen toebehoorde. In 1753 zond Frankrijk circa 3.000 man het gebied in om forten te bouwen en waar nodig militaire acties te ondernemen. De Britse regering besloot in 1755 reguliere troepen, onder leiding van generaal-majoor Edward Braddock, naar de vallei te sturen. Eerdere pogingen van de kolonie Virginia in '53 en '54 om de Fransen te verdrijven, hadden tot niets geleid.⁷⁹ Braddock kreeg de taak het Franse fort Duquesne in te nemen, om van daaruit een uitvalsbasis te creëren om de rest van de Franse forten aan te vallen. Het fort lag op een strategische locatie (het huidige Pittsburgh) waar de rivieren de Allegheny en de Mononghela samenkwamen. Zijn expeditieleger bestond uit wat artillerie en 1.319 reguliere troepen: twee Britse linierregimenten, het 44^e en 48^e, aangevuld met tien koloniale compagnieën uit onder andere New York, Maryland en Virginia.⁸⁰

De koloniale compagnieën kregen de naam *rangers* toebedeeld. Deze moeten echter niet worden verward, met de latere *rangers*,⁸¹ die bedreven waren in de 'kleine oorlog'. Ze kregen echter deze benaming, omdat Braddock ze wilde inzetten op de flanken gedurende de mars, om hinderlagen en andere onaangename verrassingen tegen te gaan.⁸² Braddock was dan ook teleurgesteld dat bij de kolonialen nagenoeg geen ervaren mannen uit de wildernis zaten.

⁷⁹ Marston, *The Seven Years' War*, p. 10.

⁸⁰ Stanley Pargellis, 'Braddock's defeat', *The American Historical Review* 41, nr. 2 (1936) p. 253-269, aldaar p. 257; Francis Parkman, *Musket & tomahawk – A military history of the French & Indian War 1753-60* (Leonaar 2007) p. 53.

⁸¹ Deze *Rangers* komen verderop aan bod, de bekendste van hen was Robert Rogers' compagnie.

⁸² Franklin Thayer Nichols, 'The organization of Braddock's army', *The William and Mary Quarterly* 4, nr. 2 (1947) p. 125-147, aldaar p. 131.

Zijn voornemen om veel indianen als verkenners te gebruiken kon wegens financiële redenen niet doorgaan, zodat hij maar over enkele de beschikking had.⁸³

De Fransen waren op de hoogte van de Britse expeditie en legden een hinderlaag circa tien kilometer van Fort Duquesne. Op 9 juli troffen 254 Franse troepen (het merendeel Canadese militie) en 637 indiaanse hulpstroepen (uit veel verschillende stammen) de Britse colonne. Hoewel een derde van Braddocks leger op de flanken opereerde, hadden ze de Fransen niet ontdekt. De Britten waren niet voorbereid op gevechtshandelingen in bebost gebied. De Franse indiaanse bondgenoten echter, vochten onder ideale omstandigheden. Ze zochten dekking en verplaatsen zich snel in de bossen, waardoor ze de Britten van elke kant onder vuur namen. De Britten probeerden zich te formeren in compagnieën om zo geconcentreerd terug te vuren. Hierdoor kwamen ze dicht op elkaar te staan op de smalle weg, zonder dekking, waardoor het voor de Fransen nog makkelijker was hun doelwitten uit te kiezen. Daarnaast waren er veel officieren omgekomen, waardoor het aan bevelen ontbrak. De chaos was enorm en na enige tijd sloegen de Britse troepen op de vlucht. Braddock was gewond geraakt en stief drie dagen later aan zijn verwondingen. De Britten hadden enorme verliezen geleden, meer dan tweederde van hun sterkte. Zo waren 430 man dood of achtergelaten, 484 gewond. Van de 96 officieren hadden 26 het niet overleefd, tegenover 36 gewonden.⁸⁴

Deze verpletterende nederlaag dwong de Britten hun tactiek aan te passen. Op kerstdag 1755, richtte de Britten het 60^e regiment op, de *Royal Americans*, onder leiding van de Schot John Campbell, graaf van Loudon. Loudon had ervaring opgedaan met lichte troepen gedurende de Jacobietenopstand van '45. Een van de bataljonscommandanten was kolonel Henry Bouquet. Bouquet diende hiervoor in de garde van stadhouder Willem V, Prins van Oranje. De troepen in dit nieuwe regiment moesten de discipline van de linesoldaat met de kwaliteiten van de verkenners combineren. In maart 1756 telde het regiment vier bataljons, van elk tien compagnieën. In totaal 4.400 man op papier. De commandanten moesten de bataljons rekruteren in Pennsylvania, waar een groot aantal Engelse, Zwitserse, Tirolse en Duitse kolonisten woonde, die bekend waren met de wildernis en de jacht. Helaas was dit in de praktijk anders en kwamen veel van de soldaten uit Engeland. Net als de *Black Watch*, die

⁸³ Russell, 'Redcoats in the wilderness', p. 642.

⁸⁴ Fred Anderson, *Crucible of war – The Seven Years' War and the fate of empire in British North America, 1754-1766* (Londen 2001) p. 98-105, p. 760, noot 17.

ook het stempel lichte troepen kreeg, waren de troepen van de *Royal Americans* het echter niet.⁸⁵

Loudon vreesde voor de kwaliteiten van de Canadese in indiaanse irreguliere troepen van de Fransen. De Canadezen hadden in hun oorlogen tegen de Irokezen in de zeventiende eeuw veel ervaring opgedaan. Alle mannen moesten hun bijdrage leveren en de wapens opnemen. Ze bekwaamden zich hierdoor in de indiaanse methoden van irreguliere oorlogsvoering. Deze *coureurs de bois* waren de Franse tegenhangers van de Britse *rangers*.⁸⁶ De wijze waarop de indianen vochten was volgens Bouquet gebaseerd op drie principes: (1) vecht verspreidt, (2) probeer je vijand te omsingelen en (3) trek je terug als de druk te groot wordt en hervat het gevecht wanneer de druk is afgenomen.⁸⁷

In zekere zin stond de indiaanse krijger (in feite ook irreguliere infanterie) model voor de lichte infantrist in Amerika. De Europese troepen namen niet alleen hun vechtwijze over. Veel *rangers* namen de klederdracht over vanwege het gemak en praktische nut in de wildernis. Als vervoer namen ze de lichte kano's gemaakt van boomschors over en gedurende de wintermaanden droegen de *rangers* speciale indiaanse sneeuwschoenen. De indiaanse krijger kon lang leven op weinig rantsoen en was gewend slecht weer te verduren en kon geduldig wachten op de beste mogelijkheden voor bijvoorbeeld een hinderlaag. Deze eigenschappen en kwaliteiten moesten de Europeanen zich ook eigen maken.⁸⁸

Door de nederlaag van Braddock zagen de Britten in dat ze niet zonder goede verkenners en lichte troepen konden. De Britten hadden in tegenstelling tot de Fransen weinig tot geen indiaanse hulpstroepen. Daarom probeerden ze al het goede van de indiaan en de koloniale pioniers van de wildernis te combineren in de *rangers*. Deze troepen bestonden al een tijdje in Noord-Amerika, maar werden nooit op grote schaal ingezet. Het waren veelal kolonisten, bekend met de wildernis en de jacht. Hierdoor waren het bekwame schutters. Ze waren echter uitgerust met een musket en niet met een buks. In 1755 kreeg kapitein Robert Rogers toestemming om een compagnie op te richten, later bekend als 'Rogers' Rangers'. Alle soldaten waren afkomstig uit de kolonie New Hampshire. Rogers zelf was opgegroeid in de

⁸⁵ Fuller, *British light infantry*, p.98.

⁸⁶ Martin L. Nicolai, 'A different kind of courage: the French military and the Canadian irregular soldier during the Seven Years' War', *Canadian Historical Review* LXX, nr. 1 (1989) p. 53-75, aldaar p. 57-59.

⁸⁷ John K. Mahon, 'Anglo-American methods of Indian warfare, 1676-1794', *The Mississippi Valley Historical Review* 45, nr. 2 (1958) p. 254-275, aldaar p. 260.

⁸⁸ Armstrong Starkey, 'European-Native American warfare in North America, 1513-1815', in: Jeremy Black ed., *War in the early modern world 1450-1815* (Londen 1999) p. 241.

wildernis en bekend met de bossen in het gebied, de indianen en de Fransen rondom de Grote Meren.⁸⁹

De Britten waren vanaf '54 door opeenvolgende nederlagen in het defensief gedrongen. In '56 verloren ze daar bovenop, wegens gebrek aan adequate verdediging, tevens Fort Oswego. Dit fort was de toegang tot het meer van Ontario, het Grote Merengebied en de winstgevende bonthandel. Rond het meer van George hadden beide partijen een patstelling bereikt. De Fransen konden hierdoor hun positie versterken en zonden extra mankracht naar Fort Carrilon (Ticonderoga) en Crown Point. Van hieruit voerden hun irreguliere troepen en indiaanse geallieerden raids uit in de grensgebieden van New York en New Hampshire.⁹⁰

De *rangers* voerden gedurende de jaren '56 en '57 verscheidene missies uit.

In de zomer van 1756 werd een tweede compagnie *rangers* opgericht, welke onder leiding van Robert Rogers' broer Richard kwam te staan. De Britse lichte troepen gingen meestal in kleine eenheden van tien tot twintig man op pad voor hun verkenningen. Ze moesten inlichtingen verzamelen over de bezetting en staat van de Franse forten, waaronder Carrilon. Met gevaar voor eigen leven naderden ze de forten vaak tot een zeer kleine afstand en namen waar mogelijk Franse soldaten of indianen gevangen. Tegen het einde van het jaar kwamen er nog twee compagnieën *rangers* bij. Het totaal aantal compagnieën stond nu op vier, evenredig verdeeld over de Britse forten William-Henry en Edwards.⁹¹

Een verkenningsmissie gericht op fort Carrilon verliep in januari 1757 desastreus. Van de 100 man die Rogers mee nam, stierf meer dan een vierde. Robert zelf raakte gewond en was tot eind april uitgeschakeld. Het nieuws van zijn nederlaag verspreidde zich en zorgde ervoor dat nog meer indianen zich bij de Fransen aansloten en zich richting de forten Carrilon en St. Frédéric begaven. De vijandelijke activiteit werd dermate groot, dat de *rangers* gedwongen waren in hun forten te blijven, waardoor de fortcommandanten verstoken bleven van inlichtingen gedurende de zomer.⁹²

Loudon wist dat hij het gebrek aan indiaanse bondgenoten moest compenseren en dat het huidige aantal *rangers* daarvoor niet voldeed. Na het verlies van Fort William-Henry in augustus '57 en de gevolgen hiervan, probeerde hij dit aantal te vermeerderen. Loudon deed een voorstel aan de zes noordelijke koloniën om hun provinciale linietroepen te ontbinden en

⁸⁹ Robert Rogers, *Journals of Robert Rogers of the Rangers – The exploits of Rogers & the Rangers in his own words during 1755-1761 in the French & Indian War* (Leonaur 2005) p. 8; Mahon, 'Anglo-American methods', p. 265.

⁹⁰ Stephen Brumwell, *Redcoats – The British soldier and war in the Americas, 1755-1763* (6e druk; New York 2007) p. 18-19.

⁹¹ Rogers, *Journals*, p. 24-44.

⁹² Anderson, *Crucible of war*, p. 186-187.

in de plaats hiervan *rangers* te leveren (1.080 man in totaal). New York en New Jersey werkten gelijk mee, maar niet alle koloniën waren zo eensgezind, Massachusetts weigerde in het geheel.⁹³ Daarnaast moedigde Loudon soldaten uit de linieregimenten aan om vrijwillig dienst te doen bij de *rangers*.⁹⁴ Naast de *Royal Americans* probeerde hij dus meer professionelere lichte troepen te creëren, door de linessoldaat te bekwamen in irreguliere oorlogsvoering.

Een van de redenen waarom de koloniën terughoudend waren met het rekruteren van de nieuwe compagnieën *rangers*, waren de kosten die dit met zich meebracht. Acht compagnieën kostten 15.000 pond meer dan een volledig linieregiment. De individuele *ranger* kreeg meer dan twee keer zoveel soldij als een reguliere soldaat. Daarnaast hadden deze troepen nog andere nadelen. Hun status viel tussen die van een provinciale en reguliere soldaat in, wat voor wrok zorgde onder met name de provinciale linieregimenten, aangezien de *rangers* in rang boven hen stonden. In de wildernis waren de mannen veelal op zichzelf aangewezen. Door hun ruige achtergrond waren ze vaak onhandelbaar en daardoor onbetrouwbaar, wanneer ze niet onder leiding stonden van capabele officieren als Rogers. Gedurende de jaren '57-'58 leden ze enkele grote nederlagen, waaronder een gevecht tussen Roger met 180 man tegen een overmacht van Fransen en indianen, waarbij hij bijna 75 procent van zijn troepen verloor. De nadelen wogen voor velen niet op tegen de voordelen die ze boden als verkenners en hulptrouwen.⁹⁵ De Britse generaal-majoor James Wolfe noemde de provincialen en *rangers*: “the worst soldiers in the universe”.⁹⁶

Voor het type oorlogsvoering dat Amerika eiste van het Britse leger, voldeden de *rangers* dus niet. Dit in combinatie met het tekort aan indiaanse hulptrouwen dwong de Britten tot andere innovaties en maatregelen, in tegenstelling tot de Fransen die een voorsprong genoten. Een eerste poging deed generaal George Howe, die in 1757 met zijn regiment (het 55^e) naar Amerika kwam. Hij ging in training bij Rogers om zelf te ervaren hoe irreguliere oorlogsvoering in elkaar zat. Howe implementeerde zijn nieuwe bevindingen in zijn eigen regiment. De jas van de soldaat werd ingekort, het haar kort geknipt, overbodige dingen in de bagage verving Howe door meer rantsoen en de loop van het musket werd bruin gemaakt.

⁹³ Stanley Pargellis, *Lord Loudon in North America* (New Haven 1933) p. 275-276.

⁹⁴ Brumwell, *Redcoats*, p. 23.

⁹⁵ Mahon, 'Anglo-American methods', p. 265; Brumwell, *Redcoats*, p. 213.

⁹⁶ Walter R. Borneman, *The French and Indian War – Deciding the fate of North America* (New York 2006) p. 207.

Howe sneuvelde echter in de verloren slag bij Fort Ticonderoga op 6 juli 1758, waardoor hij verdere veranderingen niet meer kon doorvoeren.⁹⁷

Het eerste echte professionele Britse lichte infanterie regiment richtte luitenant-kolonel Thomas Gage op. Gage nam deel aan Braddocks expeditie en had zo de gevolgen van een gebrek aan lichte troepen aan den levende lijve ondervonden. Daarom was hij bereid om zelf een regiment lichte infanterie te rekruteren en financieren bedoeld voor verkenning en het schermutselen. Begin 1758 was het 80th *Regiment of Light Armed Foot* geboren, al is het bekender geworden onder de naam *Gage's Light Infantry*. De onderofficieren hadden allen onder Rogers ervaring opgedaan in de irreguliere oorlogsvoering. De troepen in dit regiment waren echter veelal net zo ongedisciplineerd, als de *rangers* die ze moesten vervangen.⁹⁸

Kolonel Henry Bouquet gooide het over een andere boeg. Hij probeerde niet de linessoldaat de facetten van irreguliere oorlog bij te brengen, maar de irreguliere soldaat de discipline en training van de linessoldaat. De mannen uit de grensstreken die zich aanmeldten bij de linietroepen moesten zich netjes houden en kleden als de linessoldaat. Hierdoor bleven ze lichamelijk gezonder en kregen ze een beter moreel, aldus Bouquet. Daarnaast trainde hij ze in het marcheren van lange afstanden en het op signalen veranderen van formatie, al dan niet gedurende de mars. Hij liet ze zware lasten dragen en springen over boomstammen om hun uithoudingsvermogen te vergroten en leerde de soldaten hoe ze veldverdedigingswerken konden oprichten. Ten slotte moesten ze liggend, knielend en staand hun wapen kunnen afvuren.⁹⁹

Het Franse leger in Noord-Amerika kampte, ondanks de voorsprong in lichte troepen, met dezelfde problemen als het Britse leger. Voor de lichte troepen waren zij veelal afhankelijk van hun indiaanse bondgenoten en de Canadese kolonisten. De Canadezen namen de indiaanse gewoonte over om tevreden te zijn wanneer ze de vijand verliezen hadden toe gebracht. Ze keerden na een raid of hinderlaag vaak terug naar hun familie, tot ergernis van hun Franse officieren. Na een tijdje sloten ze zich weer aan bij hun compagnieën. Naast het feit dat de Canadese militie onbetrouwbaar was, was ze tevens niet geschikt voor de conventionele manier van oorlogvoeren. De Fransen kampten vanaf '58 met een tekort aan linietroepen (Het Britse voordeel was één op vier), aangezien de prioriteit van koning Lodewijk XV in Europa lag. De Britse overheid stuurde echter aanzienlijk meer troepen naar

⁹⁷ Fuller, *British light infantry*, p. 87-88.

⁹⁸ Brumwell, *Redcoats*, p. 229.

⁹⁹ Mahon, 'Anglo-American methods', p. 266; Fuller, *British light infantry*, p. 91.

Amerika. De Britse regering zag het belang van de koloniën in en had meer reguliere troepen in Amerika dan in Europa. De Canadese hulptroepen kregen hierdoor vaak een andere rol, waarbij hun kwaliteiten voor irreguliere oorlogsvoering teniet werd gedaan. Hun kracht lag dan ook in het leggen van hinderlagen, het uitvoeren van raids en het uitvoeren van verkenningen.¹⁰⁰

Net als zijn Britse tegenhangers probeerde de Franse opperbevelhebber, markies de Montcalm, zijn irreguliere troepen meer discipline bij te brengen na '58 en een meer professionelere lichte infanterie te creëren. Hij richtte enkele compagnieën *volontaires* op, speciaal geselecteerde soldaten uit de linieregimenten die nu dienst deden als lichte infanterie. Daarnaast zond Montcalm geen grote detachementen irreguliere troepen meer op de Britten af. Door hun ervaring en stijgende troepensterkte waren de Britten hier beter tegen bestand. Montcalm liet de raids nu vooral over aan zijn indiaanse bondgenoten, zodat hij de Canadese militie voor andere doeleinden kon gebruiken. Bij elke compagnie reguliere infanterie of mariniers voegde hij vijftien Canadese irreguliere troepen toe. Hierdoor kregen deze compagnieën betere verkenners en scherpschutters. Montcalm hoopte hierdoor tevens dat de Canadezen meer discipline kregen bijgebracht.¹⁰¹

Dit pakte echter niet zo uit als Montcalm het had bedoeld. Op 13 september 1759 vond de slag om Québec plaats, ofwel de slag op de Vlakte van Abraham. De Britten stonden, onder leiding van generaal Wolfe, in een lange linie van een halve mijl de Fransen op te wachten. De Canadezen namen achter rotsen en struikgewas de Britten continu onder vuur. Het ging echter mis toen Montcalm de frontale aanval afkondigde. In plaats van gelijktijdig in linie op te rukken en de kracht van de lijn te benutten stormden de Canadezen naar voren. Hierdoor werden de Franse colonnes ontregeld en was elke vorm van organisatie zoek. De Canadezen vuurde individueel en in geknielde positie zoals hun gewoon was. Door de chaos konden enkele Franse reguliere troepen nog in pelotons vuren. Ze waren echter niet opgewassen tegen de muur van musketvuur van de goed getrainde Britse linietroepen. Toen de Fransen zich na enkele Britse salvo's vluchtten, gingen de Britse troepen in de achtervolging. De Canadezen deden nu wel waar ze goed in waren en vertraagden door het irreguliere gevecht de Britse achtervolgeling en brachten de Britten zo aanzienlijke verliezen toe.¹⁰²

¹⁰⁰ Nicolai, 'A different kind of courage', p. 59-62.

¹⁰¹ Ibidem, p.63-65.

¹⁰² Anderson, *Crucible of war*, p. 356-357; Nicolai, 'A different kind of courage', p. 68-69.

Generaal Wolfe, die bij Québec het leven liet, zag wel het nut in van lichte infanterie. Toen zijn troepen bij de stad landden, stuurde hij lichte troepen en *rangers* voor zijn hoofdmacht uit, om de opmars te beschermen. De Britse opperbevelhebber rond deze tijd in Amerika, was generaal Jeffrey Amherst. Net als Loudon en Howe zette Amherst eenheden lichte infanterie op. Hij formeerde aparte eenheden van de beste schutters uit elk regulier bataljon. Daarnaast veranderde Amherst de diepte van de linie van drie naar twee gelederen. Deze formatie zou later de standaard worden voor de lichte infanterie. Dit was de basis voor elke drillhandeling. Hij gebruikte tevens grenadiers voor de rol van lichte infanterie. Gedurende zijn jaren op de Europese slagvelden had hij deze elitetroepen vaker in het kleine gevecht gezien. Hij zette zijn grenadiers dikwijls in met *rangers* en lichte infanterie voor het verkennen en leggen van hinderlagen. In de jaren '59 en '60 voegde Amherst ook gewone linietroepen en lichte infanterie samen voor enkele raids richting Canada.¹⁰³

Met de val van Montreal op 8 september 1760 en de daarop volgende verovering van Canada door Amherst kwam er een einde aan de Franse droom van een grote Amerikaanse kolonie. De strijd tegen de Fransen was in Amerika beslecht. Nu konden de Britten zich opmaken voor nog enkele jaren strijd tegen de indianen, voornamelijk met de Cherokee in het zuiden en de Irokezen in het noorden. Deze laatste vond plaats van 1763 tot 1764 en stond bekend als *Pontiacs Rebellion*, vernoemd naar de leider van de Ottawa's.¹⁰⁴

De lichte compagnieën die gedurende De *French and Indian War* waren opgericht werden echter nooit officieel onderdeel van de regimenten. Bevelhebbers als Howe en Loudon vormden en ontbonden deze compagnieën naar gelang de situatie. Britse regimenten buiten Amerika hadden geen aparte lichte compagnieën.¹⁰⁵ Volgens de militair historicus Peter Paret kwamen de Britse lichte troepen wel voort uit Europese tradities.¹⁰⁶ Zo zag hij het 60^e *Royal Americans* als een Europees regiment, aangezien, volgens, Paret de meeste van deze troepen uit de Duitse gebieden in Europa kwamen. Zoals we lazen was dit niet zo specifiek het geval. Het waren niet hetzelfde soort mannen die in de Duitse *Jäger* eenheden zaten. Daarnaast was het 60^e opgericht met de bedoeling lichte infanterie taken op zich te nemen, maar werden ze voornamelijk als linieregiment ingezet. Juist de Amerikaanse omstandigheden leidden tot de oprichting van het 80^e, Gage's lichte infanterie regiment. Ook de andere hervormingen van Britse commandanten als Howe en Amherst kwamen voort uit de ervaringen in Noord-

¹⁰³ Russell, 'Redcoats in the wilderness', p. 648-649; Fuller, *British light infantry*, p.92.

¹⁰⁴ Borneman, *The French and Indian War*, p. 251-260.

¹⁰⁵ Brumwell, *Redcoats*, p. 231.

¹⁰⁶ Paret, 'Colonial experience', p. 52.

Amerika. De Britse traditie van reguliere lichte infanterie valt dus zeker te herleiden naar hun ervaringen op het Amerikaanse continent. Zoals we hierboven konden lezen maakten de Britten in Europa voornamelijk gebruik van de lichte troepen van hun Duitse bondgenoten. In Amerika zorgden een reeks Britse commandanten voor hervormingen op het gebied van de lichte infanterie. De Fransen verloren hun voorsprong, aangezien ze voor een groot gedeelte konden terugvallen op hun indiaanse bondgenoten. Toen deze na 1759 voor het grootste gedeelte naar de Britse zijde overgingen verloren ze hun grootste bron van (irreguliere) lichte troepen.

De Britten probeerden op verscheidene manieren gestalte te geven aan een meer professioneel concept van lichte troepen. De irreguliere *rangers* waren nuttig als verkenners, maar schoten op andere vlakken tekort. Hierop probeerden ze reguliere troepen de irreguliere oorlogvoering bij te brengen of de irreguliere troepen de discipline en training van de linielid. Daarnaast pasten de Britten de uitrusting van de linielid aan voor gevechtshandelingen in de bossen van Noord-Amerika. De basis voor de latere multi-inzetbare soldaat van de Revolutionaire Oorlogen vond hier zijn oorsprong. Latere successen op de Fransen in de oorlog lijken te komen door een combinatie van al deze factoren in combinatie met een overmacht zowel ter land als ter zee.

De doctrine die echter na de Zevenjarige Oorlog de boventoon voerde was die van Pruisische drill, discipline en massasalvo's. Ondanks de nederlagen die Frederik de Grote had geleden, werd dit als de nieuwe standaard gezien. Frederiks succes in de Oostenrijkse Successieoorlog en grote overwinningen bij Leuthen en Rossbach in de Zevenjarige Oorlog, overtuigden andere Europese grootmachten van het belang van goed gedisciplineerde troepen. Lichte infanterie tactieken en irreguliere oorlogvoering verdwenen hierdoor voor jaren weer naar de achtergrond. Frederik beval al zijn *Frei-Batallionen* naar de forten Marburg en Glogau te marcheren, alwaar de bataljons hun uniformen en wapens moesten inleveren. De buitenlandse onderofficieren en soldaten werden in de linie- of garnizoensregimenten gedwongen. De officieren moesten tevens de wapens en het uniform inleveren, maar kregen geen compensatie.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Duffy, *The army of Frederick*, p. 138.

In 1769 werden de Oostenrijkse *Grenzer* regimenten gestandaardiseerd als linieregimenten in het Habsburgse leger. Ze moesten zowel irregulier als in linie kunnen opereren. Ze kregen een standaarduniform, uitrusting en regimentsnummer en verloren zo hun unieke verschijning. Door de standaardisatie verloren de *Grenzer* tevens hun kwaliteiten als lichte troepen, aangezien ze steeds minder deze rol kregen toebedeeld.¹⁰⁸ Ook Groot-Brittannië hief zijn lichte infanteriecompagnieën op. Pas in 1770 kreeg elk bataljon een eigen compagnie lichte infanterie. Deze compagnieën werden echter gevuld met de meest onbetrouwbare en slechtste soldaten van het bataljon, waardoor ze in de praktijk weinig waard waren.¹⁰⁹ Frankrijk volgde in 1776 waarbij elk bataljon zijn eigen compagnie *chasseurs* kreeg. Dit in navolging van de doctrines die maarschalk du Broglie in 1764 en 1769 had opgesteld.¹¹⁰ De lichte infanterist had zijn plek als aparte soldaat opgeëist naast de musketier en grenadier in het bataljon.

De Zevenjarige Oorlog liet diepe sporen na in de financiën van de betrokken landen. Groot-Brittannië legde in deze oorlog de financiële fundamenten voor haar latere *empire*. De andere kant van de medaille was, dat de Britse regering inkomsten moest genereren om de schulden te dekken. De oorlog had grofweg 160 miljoen pond gekost en de staatschuld was opgelopen tot 141 miljoen pond. Aflossing kwam zo neer op vijf miljoen pond per jaar, de helft van wat Groot-Brittannië aan inkomsten kreeg.¹¹¹

De maatregelen die de Britse regering trof kwamen voornamelijk op het bord van de dertien Amerikaanse koloniën te liggen. Om een permanente militaire vertegenwoordiging in Noord-Amerika te realiseren was er geld nodig. Daarom werden er vanaf 1764 een aantal belastingwetten ingevoerd, waaronder de *Stamp Act* en de *Tea Act*. De spanningen in de koloniën en in het bijzonder Massachusetts laaiden begin 1770 op met ongeregeldheden in Boston en de daaropvolgende sluiting van de haven. Alle maatregelen bij elkaar opgeteld monden uit in de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783).¹¹² Ik leg hierbij de nadruk op de strijd in het zuiden, aangezien hier de nog meer dan in de rest van de oorlog, de kleine oorlog werd gevoerd. De eerste gevechtshandelingen in 1775 maakten echter ook het verschil duidelijk in de Britse en Amerikaanse manier van optreden.

¹⁰⁸ Hollins, *Austrian frontier troops*, p. 20-21.

¹⁰⁹ Fuller, *British light infantry*, p. 124.

¹¹⁰ Nicolai, 'A different kind of courage', p. 71.

¹¹¹ Bruce P. Lenman, *Britain's colonial wars 1688-1783* (Harlow 2001) p. 181.

¹¹² Daniel Marston, *The American Revolution 1774-1783* (Oxford 2002) p. 10-14.

De Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog

De gevechtshandelingen tussen de Amerikaanse koloniën en het Britse leger braken officieel uit in de vroege morgen van 19 april 1775. Het Britse garnizoen in Boston vernam dat de koloniale wapens aan het verzamelen waren in Concord en nam onder leiding van Gage (nu een generaal) een expeditie om deze in beslag te nemen. Halverwege bij Lexington kwam het tot een eerste treffen tussen de militie en de Britse troepen. De zeventig man sterke militie van Lexington stond tegenover circa 600 tot 700 Britse reguliere troepen en lichte infanterie. Wie het eerste schot afvuurde is na al die jaren nog steeds onduidelijk. Wat wel duidelijk was, was het feit dat aan het einde van de schotenwisseling de militie acht doden en tien gewonden had te betreuren, tegenover één Britse gewonde.¹¹³

Hierop volgden de Britten verder op naar Concord. Hun lichte infanterie bezette de bruggen ten noorden en zuiden van het plaatsje, terwijl de grenadiers de opslagplaats vernietigden. Bij de noordelijke brug arriveerde de Amerikaanse militie en door het hierop volgende vuurgevecht zagen de Britten zich genoodzaakt terug te trekken. Op de terugweg naar Boston kwamen de Britten, ondertussen gesteund door een tweede detachement, van alle kanten hevig onder vuur te liggen. De militie, nu aangesterkt tot circa 4.000 man, vuurde vanuit huizen en vanachter bomen, muurtjes en struikjes op de terugtrekkende colonne. De Amerikaanse militie achtervolgde de Britten tot aan Charlestown. Aan het einde van de dag betreunde het Britse leger 73 doden en 174 gewonden en 26 vermisten, tegenover honderd Amerikaanse doden en gewonden.¹¹⁴

De oorzaak van dit grote verlies was volgens John F.C. Fuller te wijten aan de slechte kwaliteit van de Britse lichte infanterie. Alle opgedane ervaring in de voorgaande oorlog leek verloren te zijn gegaan. De bataljons hadden nagenoeg geen training gekregen en ook hun officieren waren niet bekwaam in het irreguliere gevecht. De lichte infanterie faalde in hun taak de brug te verdedigen en het lukten ze tevens niet om de Amerikaanse milities op een afstand te houden. Dit waren toch de taken die ze zonder problemen hadden moeten kunnen uitvoeren.¹¹⁵

Op 26 mei 1775 kreeg generaal Gage versterking van drie generaal-majors¹¹⁶ en circa 1.600 man uit Engeland. De Britten wilden de heuvels rondom Boston veilig stellen, maar de Amerikaanse milities waren hen voor. In de nacht van 16 op 17 juni versterkten de milities de

¹¹³ Hugh Bicheno, *Rebels & Redcoats – The American Revolutionary War* (Londen 2004) p. 23-27.

¹¹⁴ Allen French, 'The British expedition to Concord, Massachusetts, in 1775', *The Journal of the American Military History Foundation* 1, nr. 1 (1937) p. 1-17, aldaar p. 3-15; Marston, *The American Revolution*, p. 27-28.

¹¹⁵ Fuller, *British light infantry*, p. 126.

¹¹⁶ William Howe, Henry Clinton en John Burgoyne, alle drie veteranen van de Zevenjarige Oorlog.

heuvel genaamd Breed's Hill. Ondanks het advies van generaal Clinton om de heuvel van verschillende kanten aan te vallen, besloot Gage, op de middag van de 17^e, de heuvel met een frontale aanval in te nemen. Een tweede detachement moest de Amerikaanse linkerflank aanvallen. Deze aanval werd uitgevoerd door de grenadiers en lichte infanterie onder leiding van generaal Howe. Beide pogingen faalden en de militie, die goed achter hun veldwerken gedekt stonden, sloegen de Britten met forse verliezen terug. De Britse lichte troepen deden hun naam geen eer aan. Ze gingen in linie de heuvel op en werden hierdoor een gemakkelijke prooi voor de Amerikaanse schutters. Uiteindelijk lukte het de Britten met een derde aanval om de heuvel in te nemen en moesten de Amerikanen, door gebrek aan munitie zich terugtrekken. Aan het einde van de slag hadden de Britten van de circa 2.700 man, 228 doden en 826 gewonden te betreuren. De Amerikanen hadden 100 doden, 271 gewonden en er waren 30 man gevangen genomen.¹¹⁷

Generaal Wolfe die zijn lichte troepen twintig jaar eerder met succes had aangevoerd had als aanbeveling om versterkte posities aan te vallen: “not in line, but in small firing columns of three or four platoons in depth, with small parties between each column ... to fire at the top of the parapet”.¹¹⁸ In plaats hiervan stuurde Howe ze in linie de heuvel op met het gevolg dat de lichte troepen en grenadiers 2/3 tot 9/10 van hun soldaten verloren, waardoor compagnieën slechts vijf tot negen man overhielden.¹¹⁹ Howe had dus niet van het verleden geleerd.

Deze eerste confrontaties vonden plaats tussen Britse beroepssoldaten en Amerikaanse burgermilitie. Gedurende de gehele oorlog vervulde de militie een belangrijke rol, zowel voor de Britten als voor de Amerikaanse rebellen. Dit was zeker het geval in staten New Jersey, Virginia, Georgia en de beide Carolina's. Velen van de Amerikaanse troepen hadden gediend tijdens de voorgaande oorlog en hadden hierdoor al enige militaire ervaring. De Amerikaanse samenleving was gegrond in de aversie tegen een staand leger, wat het als een repressiemiddel zag en een beperking op de individuele vrijheid. Het Continentale leger onder leiding van generaal George Washington had hierdoor grote moeite om de vereiste aantallen te bereiken. Dit leger was echter benodigd om de eenheid van de dertien rebellerende

¹¹⁷ Jeremy Black, *War for America – The fight for independence 1775-1783* (Stroud 1991) p. 75-78; Howard H. Peckham, *The war for independence, a military history* (Chicago 1958) p. 15-20.

¹¹⁸ Geciteerd in: Don Higginbotham, *The War of American Independence – Military attitudes, policies and practice 1763-1789* (York (V.S.) 1983) p. 76.

¹¹⁹ Higginbotham, *The War of American Independence*, p. 74-75.

koloniën gestalte te geven.¹²⁰ De grote rol van de milities betekende een kentering in militaire traditie van oorlogen uitgevochten door professionele beroepsoldaten. Het was een waarschuwing voor Europa dat circa vijftien jaar later de kracht van een volk onder de wapenen zou voelen tijdens de Revolutionaire Oorlogen.

De Amerikaanse milities vormden voor de Britten op meerdere fronten een probleem. Zo hinderen ze Britse bevoorrading, aangezien de Britten niet ver konden oprukken zonder voldoende steun van de bevolking. Hiermee samenhangend is het feit dat de milities de loyalisten onder de duim hielden en waar nodig aanvielen. Hierdoor konden de Britten minder rekenen op de mankracht van de loyalisten. Naast de voordelen die de militia bood waren er tevens nadelen. De militia diende slechts voor een beperkt aantal maanden, waardoor hij na een campagne weer terugkeerde naar zijn familie, boerderij of ambacht.¹²¹ Toch was de militia veerkrachtig. Tegenslagen konden intimiderend werken, maar het kleinste succes maakte hen een geduchte tegenstander. Ze vochten voor het behoud van hun land, familie en vrijheden.¹²²

Generaal Washington en zijn Franse medeofficieren waren gematigd in hun lof voor de militia. Het enthousiasme van de militia verwaterde, naarmate de oorlog een langdurig conflict werd. De Amerikanen zagen, in tegenstelling tot Europeanen, soldaat zijn niet als een beroep. De Amerikaan die van beroep boer, ambachtman of pionier was zag zich alleen tijdelijk en in nood als een soldaat. De milities verzamelden zich langzaam wanneer opgeroepen, hun aantallen veranderden continu en tevens kregen ze het verwijt niet betrouwbaar te zijn.¹²³

De milities werden verder gebruikt om de reguliere soldaten te vervangen in het linieregiment van hun desbetreffende staat, wanneer deze een tekort aan manschappen had. Ze werden echter nooit een effectieve macht op het slagveld, aangezien ze geen duidelijke rol vervulden. De militia diende als irreguliere lichte infanterie, als scherpschutter, als partizaan of als linesoldaat. Ze hadden echter niet de discipline van een reguliere linesoldaat. Daarnaast ontbrak het de milities aan goede uitrusting, wapens en bevoorrading. Het Continentale Congres, noch de afzonderlijke gouvernementen hadden een gedegen systeem voor de militia bedacht, waardoor ze tussen de wal en het schip vielen. De milities die de

¹²⁰ Jeremy Black, *European Warfare 1660-1815* (New Haven 1994) p. 158-159; Gregory Fiemont Barnes en Richard A. Ryerson ed., *The encyclopedia of the American Revolutionary War – A political, social and military history* (Santa Barbara 2006) deel III, p. 793.

¹²¹ Harry M. Ward, *The war for independence and the transformation of American society* (Londen 1999) p. 99-100; Jeremy Black, *Introduction to global military history 1775 to the present day* (New York 2005) p. 6-7.

¹²² Piers Mackesy, *The war for America 1775-1783* (Cambridge 1964) p. 186.

¹²³ Orville T. Murphy, 'The French professional soldier's opinion of the American militia in the war of the revolution', *Military Affairs* 32, nr. 4 (1969) p. 191-198, aldaar p. 193-196.

grensstreken moesten verdedigen waren hiervan het meest de dupe en werden daardoor het slechts bevoorraad.¹²⁴

Naast deze milities, die vaak de rol van irreguliere lichte troepen aannamen, waren er tevens reguliere lichte troepen aan Amerikaanse zijde. Het Continentale Congres bepaalde dat elk bataljon van de linie een compagnie lichte infanterie moest hebben. Gedurende een veldtocht dienden deze compagnieën samen een korps te vormen. De mannen in deze compagnieën vormden een nieuwe elite binnen het Continentale leger en moesten uitstekende schutters, gehard en betrouwbaar zijn. Ze kregen daarnaast training in het hanteren van de bajonet en deze moest altijd zijn bevestigd. Het was de taak van de linieregimenten om de quota van hun lichte compagnieën te halen. Ze waren afkomstig uit de linieregimenten van Pennsylvania, Maryland en Virginia. In totaal werden er zestien compagnieën van elk 41 man opgericht.¹²⁵

Vanaf 1780 moest het korps lichte infanterie een meer zelfstandige rol krijgen. Het moest op zichzelf komen te staan en een voorbeeld zijn voor de rest van het leger. Washington zei hierover: “the corps will be the admiration of our allies as much the terror of our enemies”.¹²⁶ In juli 1780 gingen de twee lichte brigades samen in een lichte divisie onder leiding van de Franse markies de Lafayette. De markies was zo tevreden over deze troepen dat hij ze uit eigen zak dingen voor hun uitrusting gaf, bijvoorbeeld epauletten voor de officieren, vlaggen en een zwarte en witte pluim voor hun hoofddeksels voor iedereen in de divisie. Deze compagnieën lichte troepen namen de rol van elitetroepen aan in plaats van de gebruikelijke grenadiers. Ze werden beter gekleed en gevoed en geposteerd op de rechterkant van een gevechtlinie. De rechterkant gold als de ereplek in de linie en was normaal voorbehouden aan de grenadiers. Ook de professionele lichte troepen werden echter op ad hoc basis geformeerd en werden daardoor geen permanent onderdeel van het Amerikaanse leger in deze tijd.¹²⁷

De Britten vertrouwden, net als in de vorige oorlog op veel Duitse bondgenoten. De Hessische bondgenoten van Groot-Brittannië waren de pioniers op het gebied van de *Jäger* als militaire eenheid. Reeds tijdens de Dertigjarige Oorlog (1618-1648) had dit prinsendom al haar *Jäger* ingezet. Gedurende de Zevenjarige Oorlog hadden veel Hessische *Jäger* op de

¹²⁴ Hugh Jameson, ‘Subsistence for Middle State Militia, 1776-1781’, *Military Affairs* 30, nr. 3 (1966) p. 121-134, aldaar p. 121, 130.

¹²⁵ John W. Wright, ‘The corps of light infantry in the Continental Army’, *The American Historical Review* 31, nr. 3 (1926) p. 454-461, aldaar p. 454-456.

¹²⁶ Geciteerd in: Wright, ‘The corps of light infantry’, p. 457.

¹²⁷ Wright, ‘The corps of light infantry’, p. 458-460.

Europese slagvelden gediend voor de Britten. Nu mochten ze in Noord-Amerika de strijd aangaan. Hessen leverde onder andere in 1776 twee *Jäger* compagnieën van elk 125 man.¹²⁸

Een van deze compagnieën werd geleid door de befaamde Johann Ewald,¹²⁹ die na de oorlog een belangrijk werk schreef over de 'kleine oorlog'. In 1777 kwamen hier nog vier compagnieën *Jäger* bij, wat op papier de totale sterkte op 1.028 man bracht. De Hessen waren het enige echte antwoord op de scherpshutterkunsten van de Amerikaanse *riflemen*. Deze *riflemen* dienden bij de milite en soms samengevoegd in aparte irreguliere eenheden. De Hessische compagnieën leden echter grote verliezen gedurende deze oorlog. Van de circa 1.600 man die dienden gedurende acht jaar strijd, keerden er 700 terug naar Hessen. 66 stierven daadwerkelijk in de strijd zelf, 306 door andere oorzaken inclusief verwondingen en 43 waren vermist. 100 man werden niet meer fit bevonden voor de dienst, dit kwam voornamelijk door de harde omstandigheden waarin ze moesten opereren. Maar liefst 402 man deserteerde om hun geluk in Amerika te beproeven, waarvan 40% na de overgave van Yorktown (1781) deserteerde.¹³⁰

De oorlog in de zuidelijke koloniën verschilde van die in het noorden. Hier voerde de irreguliere strijd de boventoon. Vanaf 1779 verplaatste de focus van de oorlog zich van het noorden naar het zuiden. In het zuiden waren meer Amerikanen loyaal aan de Britse kroon en de generaals Clinton en Cornwallis hoopten hier dan ook de rebellen een vernietigende klap toe te dienen. Nadat de stad Charleston op 12 mei 1780 viel, vertrok Clinton naar New York, omdat hij inlichtingen had ontvangen over een nieuwe Franse vloot die richting Amerika was betrokken. Cornwallis was nu opperbevelhebber in het zuiden en had circa 4.000 man tot zijn beschikking. Enkele maanden later leden de Amerikanen bij Camden op 18 augustus een grote nederlaag en leek de oorlog in het zuiden voortvarend te gaan voor de Britten.¹³¹

De Britse luitenant-kolonel Patrick Ferguson leidde een korps van *rangers*, gerekruteerd uit de loyalisten van het *New York American Regiment*, de *New Jersey Volunteers* en de *Queen's Rangers*. Ferguson was bekend vanwege zijn uitvinding van een experimentele buks met achterlader en als leider van zijn *riflemen* korps in 1777-78. Nu had hij de taak om met zijn loyalistische *rangers* door Zuid-Carolina te trekken en de Amerikaanse rebellen waar

¹²⁸ Ewald, *Treatise on partisan warfare*, p.17.

¹²⁹ Ewald wordt in het volgende hoofdstuk nog apart behandeld.

¹³⁰ Ewald, *Treatise on partisan warfare*, p.19.

¹³¹ Christopher Hibbert, *Redcoats and rebels – The war for America 1770-1781*(Barnsley 2008) p. 267-268; Marston, *The American Revolution*, p. 69.

mogelijk aan te vallen. Generaal Cornwallis beval Ferguson, in september 1780, om zijn linkerflank in Noord-Carolina te beschermen.¹³²

Op 7 oktober kwam het bij King's Mountain, een beboste heuvel, tot een treffen tussen Ferguson en zijn 900 loyalisten en tussen circa 1.600 tot 2.000 Amerikaanse bereden militie afkomstig uit de berggebieden van onder andere Virginia. Allen waren uitgerust met een buks en waren zeer bekwaam in het gebruiken ervan. Ferguson werd van alle kanten omringd en beval zijn *rangers* enkele malen een uitval met de bajonet te doen. Verscholen achter de vele bomen en struiken konden de *mountaineers*, zoals deze Amerikanen werden genoemd, optimaal gebruik maken van hun *rifles*. Zodra de *rangers* van Ferguson een tegenaanval met de bajonet deden, trokken de rebellen zich terug en hernieuwden de aanval wanneer de *rangers* zich terugtrokken. Na een uur lagen er meer dan 400 *rangers* dood, inclusief hun commandant Ferguson en gaven 500 zich over. De Amerikaanse militie had slechts 28 doden en 62 gewonden te betreuren.¹³³

De Amerikaanse rebellen bij King's Mountain hanteerden een krachtig wapen met grote precisie: de 'Kentucky rifle', de Amerikaanse variant op de buks. Dit wapen was nauwkeurig tot op circa 200 meter en was speciaal ontworpen naar de behoeftes van de pioniers in de grensstreken voor de jacht en de strijd tegen de indianen.¹³⁴ Dit wapen was uitermate geschikt voor de partizanenstrijd die plaats vond in het zuiden.

De bekendste van deze *riflemen*, was wel Daniel Morgan. Reeds in 1775 had het Continentale Congres gepleit voor de oprichting van zes compagnieën. Virginia, Pennsylvania en Maryland moesten elk twee compagnieën leveren. Morgan rekruteerde zijn compagnie uit de *backwoodsmen* en *frontiersmen* van Virginia. Deze mannen waren uitgerust met de buks en een jachtmes of tomahawk. Morgan had als kapitein gevochten in de desastreuze expeditie naar Québec van 1775-76, alwaar hij gevangen werd genomen. In januari 1777 werd hij vrijgelaten bij een uitruil van krijgsgevangenen. Daarop kreeg hij in juni als kolonel het commando over het *Provisional Rifle Corps*, een corps lichte troepen van circa 500 man. Zij hadden de taak om generaal Howe in New Jersey het leven zuur te maken. Morgan vocht in de slagen van Saratoga en Freeman's Farm waar zijn *riflemen* de Britten grote verliezen toebrachten.¹³⁵

¹³² Barnes en Ryerson ed., *The encyclopedia of the American Revolutionary War*, deel II, p. 668.

¹³³ Mackesy, *The war for America*, p. 344-435; Hibbert, *Redcoats and rebels*, p. 280-283.

¹³⁴ Richard W. Stewart ed., *American military history – The United States Army and the forging of a nation 1775-1917* (Washington DC 2005) p. 40.

¹³⁵ William W. Edwards, 'Morgan and his riflemen', *The William and Mary Quarterly* 23, nr. 2 (1914) p. 73-105, aldaar p. 73-84.

Zijn grootste wapenfeit is de slag bij Cowpens op 17 januari 1781. Generaal Cornwallis had luitenant-kolonel Banastre Tarleton de opdracht gegeven, Morgan uit Zuid-Carolina te drijven. Tarletons eigen *British Legion*, versterkt met enkele compagnieën lichte infanterie, artillerie en het 7^e en 71^e regiment, in totaal circa 1.250 man, moesten deze taak volbrengen. Tarleton had reeds een geduchte reputatie in de partizanenstrijd gekregen door zijn brute optreden met zijn irreguliere troepen. Toen Morgan, inmiddels een generaal, weet kreeg van Tarletons opmars, liet hij al zijn militie verzamelen bij Cowpens. Hij had verder de beschikking over enkele bataljons Continentale linie-infanterie, circa 300 *riflemen* en detachementen van de 1^e en 3^e Continentale dragonders. Al met al had Morgan de beschikking over iets meer dan 1.600 man.¹³⁶

Morgan wist dat zijn militie en *riflemen* het niet konden opnemen in een hand tot hand gemeen met de Britse troepen en bedacht hierop een tactisch slim plan. Hij verdeelde de troepen die hij had in drie linies, elke linie circa 140 meter van de andere verwijderd. In de eerste linie positioneerde hij zijn *riflemen*. De linie daarachter 1.000 militie en de laatste linie de Continentale linietroepen en de rest van zijn militie. De cavalerie hield hij in de achterhoede als reserve. De eerste linie moest een schot afvuren en dan terugtrekken naar beide flanken. De militie moest twee volleys afvuren en zich terugtrekken en dan hergroeperen achter de derde linie.¹³⁷

Tarleton en zijn troepen hadden de hele nacht doorgemarcheerd en waren uitgeput. Desalniettemin ging hij bij het zien van de Amerikaanse troepen meteen in de aanval. Het *British Legion* en de lichte infanterie rukten op en de *riflemen* trokken zich al vurend terug naar de flanken. Toen de Britse troepen ondanks grote verliezen de milities bereikten vuurden de militie enkele volleys af, waarna de Britten met de bajonet de militie op de vlucht joegen. Ondertussen was de Britse cavalerie op de derde linie afgegaan en rukte het Britse voetvolk tevens richting de derde linie op. Het lukte de Britten bijna de derde linie te flankeren, maar de Amerikaanse dragonders voorkwamen dit en Morgan wist zijn vluchtende militie te hergroeperen. Van alle kanten onder vuur genomen werd het de Britten te veel. Tarleton wist te ontkomen met de meeste cavalerie. De Amerikanen hadden nagenoeg alle Britse infanterie en hun artilleristen gedood of gevangen genomen. De Britten verloren hierdoor meer dan 900 man, tegenover 25 Amerikaanse doden en circa 125 gewonden.¹³⁸

¹³⁶ Bicheno, *Rebels & Redcoats*, p. 202.

¹³⁷ Barnes en Ryerson ed., *The encyclopedia of the American Revolutionary War*, deel I, p. 308;

¹³⁸ Hibbert, *Redcoats and rebels*, p. 301-304; Higginbotham, *The War of American Independence*, p. 366-367.

Door deze nederlagen en de tegenvallende steun van de royalisten moest Cornwallis zich terugtrekken en besloot naar Virginia te gaan en zijn uitvalsbasis in Yorktown aan de kust op te zetten. Helaas voor hem hadden de Fransen op dit moment een overwicht op zee. De Fransen konden hierdoor 5.000 man en zware belegeringsartillerie aan land brengen. Later kwamen hier nog 3.000 Fransen bij en 2.000 Continentale reguliere troepen onder Washington. Tegen de tijd dat het beleg van Yorktown begon op 26 september 1781, hadden zich 16.000 troepen verzameld. Tegen deze overmacht waren de Britten niet bestand en Cornwallis gaf zich op 19 oktober over. Dit was de laatste grote confrontatie gedurende de oorlog, die nog tot 1783 zou voortduren.¹³⁹

De Amerikaanse revolutie zag de geboorte van de scherpschutter en liet zien dat een leger van voornamelijk irreguliere troepen met een dodelijke precisie gecombineerd met reguliere troepen oorlogen konden winnen. Daarnaast werd de reguliere lichte infanterie een elitekorps binnen het Continentale leger en nam de rol van grenadiers over. De Britse lichte infanterie kwam pas tegen het einde van de oorlog op het niveau van de Amerikaanse lichte troepen, zowel regulier als irregulier. Alleen de Hessische *Jäger* waren in het begin een geduchte tegenstander.

In de laatste jaren voor de Franse Revolutie (1789) waren de lichte troepen niet meer weg te denken uit de Europese legers. Zo had Frankrijk reeds in dat jaar al twaalf permanente bataljons van *chasseurs à pied* of in een naam die meer tot de verbeelding spreekt, *tirailleurs en grande bande*.¹⁴⁰ Pruisen breidde haar *Jäger* uit tot een volledig regiment van tien compagnieën in 1784. Pas na de dood van Frederik II in 1786, richtte zijn opvolger in 1787 twintig fuseliers bataljons op die zowel in open als gesloten orde konden vechten en in twee en niet drie gelederen opereerden. Deze kwamen voort uit de *Frei-Batallionen* van de Zevenjarige Oorlog en de Beierse Successieoorlog (1778-1779). Een kwart tot de helft van het bataljon vocht echter in open een formatie, de rest op linie.¹⁴¹ “Es geht die Entwicklung nun so, daß der Schützenkampf, das geplante zerstreute Gefecht, wobei bei den Füsiliere bis zur Hälfte des geschlossenen Bataillons die dem Füsilierbataillon entnommene, also eigene Schützenkette verstärken soll, ganz wenig nur angewendet wird. Die Füsiliere bilden dann wie Musketiere und Grenadiere eine Schlachttroeppe, mit dem Unterschied, daß sie weniger tief, nämlich planmäßig zwei Glieder tief stehen.”¹⁴² In datzelfde jaar kreeg elke Pruisische

¹³⁹ Marston, *The American Revolution*, p.72-76.

¹⁴⁰ Paret, ‘Colonial experience’, 54-55.

¹⁴¹ Strachan, *European armies*, p. 31; Schowalter, *The wars*, p 351.

¹⁴² Geciteerd in: Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 136.

compagnie linietroepen tien scherpschutters, die niet gebonden waren aan de lineaire formatie en in open orde vochten. Helaas ontbrak het bij deze schutters aan voldoende goede training en werden deze mannen als vervangende onderofficieren gebruikt, waardoor hun nut afnam.¹⁴³

In een halve eeuw tijd zijn er vijf belangrijke ontwikkelingen te bespeuren op het gebied van de lichte troepen. Ten eerste werd (irreguliere) lichte infanterie opnieuw geïntroduceerd op de Europese slagvelden vanaf 1740 door het Habsburgse Rijk gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog. Deze troepen waren voornamelijk irreguliere troepen uit de grensstreken, gerekruteerd uit de lagere klassen en criminelen. Frankrijk volgde al snel in het overnemen van dergelijke troepen gedurende haar campagnes in de Oostenrijkse Nederlanden onder leiding van Maurits van Saksen. Deze troepen werden voornamelijk ingezet om hinderlagen te leggen, verkenningen uit te voeren en de bewegingen van het leger te maskeren. Na de Zevenjarige Oorlog traden deze irreguliere troepen in Europa op de achtergrond. In Oostenrijk werden ze bijvoorbeeld in de reguliere linieregimenten opgenomen.

Tijdens de Zevenjarige Oorlog zien we eveneens de inzet van irreguliere lichte troepen in zowel Europa als in Noord-Amerika. Naast deze irreguliere troepen zien we veranderingen optreden. Groot-Brittannië experimenteerde met gedisciplineerde lichte infanterie. Reguliere liniesoldaten die lichter werden uitgerust en training kregen in het irreguliere gevecht. Andersom zien we deze verandering ook. *Rangers* en andere pioniers die de training en discipline van de reguliere soldaat kregen bijgebracht. Deze veranderingen traden op om een soldaat te creëren die multi-inzetbaar was en zowel in open als gesloten orde kon vechten. Dit vereiste een hoge mate van training, discipline en motivatie. De lichte infanterie nam nu ook een prominentere rol in gedurende veldslagen en hield zich niet meer alleen bezig met de 'kleine oorlog'. In de oorlogen van Napoleon was dit gewoon geworden, meer hierover volgt in de epiloog.

Een derde ontwikkeling is die van de lichte infanterie als elite binnen het leger. De Franse *chasseurs*, de Hessische en Pruisische *Jäger* en de Amerikaanse Continentale lichte infanterie zijn hier voorbeelden van. Veelal werden deze troepen beter gekleed en ontvingen zij hoger soldij, wat vaak wrok bij de gewone soldaat opleverde. Daarnaast kwamen de mannen in de *chasseur* en *Jäger* eenheden uit de lage adel en gegoede burgerij. Hiermee samenhangend is de vierde belangrijke ontwikkeling: het doorbreken van de buks als militair

¹⁴³ Paret, 'Colonial experience', p. 54.

wapen. De Amerikaanse *riflemen* en de *Jägers* uit de Duitse gebieden hanteerden dit wapen met grote precisie. Vooral de Amerikanen gebruikten het om van grote afstand de Britse officieren te doden. Deze troepen zwermden op de flanken van de linie om zo de opmars te hinderen. De scherpschutter had nu definitief zijn plek opgeëist.

De vijfde verandering die optrad ten slotte was de instelling van permanente reguliere lichte infanterie compagnieën of bataljons vanaf 1770. De ervaringen uit twee grote oorlogen hadden de legerleidingen het nut van deze troepen doen inzien. De Britten namen hierin het voortouw in 1770. Het Franse leger volgde in 1776 en Pruisen voerde vanaf 1784 en 1787 hervormingen door. Training, discipline en permanente eenheden vervingen voor het grootste gedeelte de irreguliere, op ad-hoc basis opgeroepen troepen. De lichte infanterist was nu een blijvend onderdeel in de bataljonstructuur, naast de musketier en de grenadier.

In het volgende hoofdstuk zal de achttiende-eeuwse gedachten op lichte troepen aan bod komen. Wat was de visie op lichte troepen van veldheren als Maurits van Saksen en Frederik de Grote? Daarnaast verschenen in de jaren '80 van de achttiende eeuw enkele verhandelingen met betrekking tot het opereren en uitrusten van lichte infanterie. In het volgende hoofdstuk een kleine greep uit het aanbod van literatuur om enkele verschillende visies uiteen te zetten.

§ 3

Enkele achttiende-eeuwse theoretische achtergronden

In het vorige hoofdstuk kwam de operationele inzet en ontwikkeling van de lichte troepen aan bod. Deze troepen werden een vast onderdeel van het staande leger. Ontwikkelingen waren echter ook op een ander gebied te bespeuren. Ik zal in de komende pagina's chronologisch enkele belangrijke militaire theoretici behandelen, die zich met de inzet van lichte troepen bezig hielden gedurende de achttiende eeuw. In vijftig jaar tijd was er ook in de geschreven werken uit deze periode een ontwikkeling waar te nemen. Van losse ideeën en meningen naar handboeken over hoe lichte troepen moesten opereren. Deze handboeken leidden tot doctrines, wat de professionele status van de lichte troepen bevestigde. Zowel voor- als tegenstanders van lichte troepen hebben hun gedachten op papier gezet. Ik begin met een invloedrijke verhandeling over oorlogsvoering geschreven door graaf Maurits van Saksen (1696-1750). Vervolgens komen Frederik II van Pruisen (1712-1786), Jacques-Antoine-Hippolyte, Comte de Guibert (1743-1790), Johann Ewald (1744-1813) en ten slotte Andreas Emmerich (1737-1809) aan bod.

Maurits van Saksen

Zijn *Mes Réveries*, dat in 1756 postuum het licht zag, behandelt in circa 100 pagina's alle facetten van oorlogsvoering en hoe een bevelhebber zou moeten handelen. Daarnaast stelt hij in dit boek enkele vooruitstrevende innovaties voor op het tactische niveau. Alle denkbeelden van Maurits waren ideeën, die hij echter geen navolging kon geven in de realiteit. Wel gebruikte hij zoals, vermeld in het vorige hoofdstuk, lichte troepen tijdens zijn campagnes in de Oostenrijkse Nederlanden.

Maurits begon zijn militaire carrière op zijn twaalfde als vaandrig bij de infanterie onder de hoede van generaal Von Schulenburg. Een jaar later vocht hij in de Spaanse Successieoorlog (1701-1714) tijdens de slag van Malplaquet (11 september 1709). Toen de Vrede van Utrecht werd getekend, had Van Saksen reeds vier militaire campagnes achter de rug op een leeftijd van slechts zeventien jaar. In 1716 pakte hij wederom de wapens op en

vocht onder prins Eugenius van Savoye in de Habsburgse oorlogen tegen het Ottomaanse Rijk en streed hij bij het beleg van Belgrado in 1717.¹⁴⁴

In 1720 trad Van Saksen in dienst van het Franse leger en vocht gedurende de Poolse- (1733-38) en Oostenrijkse- (1740-48) Successieoorlogen. Het was in deze laatste oorlog dat hij zijn roem vergaarde. Na het succesvolle beleg van Praag (1741), de veldslagen bij Fontenoy (1745), Rocourt en Lafelt (1747) en de inname van Maastricht (1748) gold Maurits van Saksen als een van de meest geduchte veldheren van zijn tijd. Zijn ervaringen in deze oorlogen zijn echter niet opgenomen in zijn *Réveries*, aangezien hij dit werk reeds in 1732 had voltooid.¹⁴⁵ De denkbeelden van Maurits van Saksen over de inzet van lichte troepen ontstonden uit zijn ervaringen in de Poolse Successieoorlog en de oorlogen tegen de Ottomanen. De Ottomanen maakten naast hun Janitsaren en hun Sipahis (cavalerie) ook veelvuldig gebruik van irreguliere troepen.¹⁴⁶

Van Saksen schreef in zijn *Réveries* over een mogelijke nieuwe formatie van zijn manschappen, namelijk het legioen. Hierin was er ook plaats voor lichte infanterie:

“I would form my body of infantry into legions, each composed of four regiments, and every regiment of four centuries; each century would have a half-century of light armed foot and a half-century of cavalry. (...)The centuries, both of foot and horse, are to be composed of ten companies, every company consisting of fifteen men.”¹⁴⁷

In iedere eeuw dienden volgens Van Saksen, 75 man als lichte troepen te worden getraind. Dat maakt per regiment 300 man lichte infanterie op 2.400 linietroepen. Over de samenstelling schreef hij daarna het volgende:

“The light-armed foot are [to] be chosen in their regiments, the centurions selecting the youngest and most active. (...) All the equipment must be as light as possible. Their officers will be chosen in the same manner without regard to seniority. They must be drilled frequently, must practice jumping and running, but, above all, firing at a mark at three hundred paces distance.(...) The light-armed forces are to be employed on all services requiring speed and activity.”¹⁴⁸

Maurits' ideeën over uitrusting en training kregen uitgebreid navolging in de geschriften van Roger Roberts (1731-1795) en Johann Ewald, waarover later meer. Van Saksen wilde zijn lichte troepen uitrusten met achterladers, om het aantal schoten per minuut

¹⁴⁴ Maurice de Saxe, *Reveries on the art of war*, Thomas R. Phillips ed. (Harrisburg 1944) p. 1-2.

¹⁴⁵ Jon Manchip White, *Marshal of France – The life and times of Maurice, comte de Saxe (1696-1750)* (Londen 1962) p. 84.

¹⁴⁶ Duffy, *The military experience*, p. 279; Ewald, *Treatise*, p. 45, noot 11.

¹⁴⁷ De Saxe, *Reveries*, p 36.

¹⁴⁸ Ibidem, p. 40-41.

te verhogen.¹⁴⁹ Achterladers voor de infanterie zouden echter pas in het midden van de negentiende eeuw op het strijdtoneel verschijnen. Het geeft echter wel aan dat, achteraf gezien, Maurits zijn tijd ver vooruit was. Naast de stukken over formatie en training, had hij tevens ideeën over de inzet op het tactische niveau:

“In attacking infantry, the light-armed foot are to be dispersed along the front, at the distance of a hundred, one hundred fifty, or two hundred paces in advance. They should begin firing when the enemy is about three hundred paces off, without word of command and at will, until the enemy approaches within about fifty paces.”¹⁵⁰

Volgens Maurits zou zijn lichte infanterie in staat moeten zijn, zes schoten per minuut te lossen, wat in praktijk op vier neerkwam. Voordat de vijand te dichtbij kwam, had een lichte infanterist dertig kogels afgevuurd. Elk vijandig bataljon kreeg daardoor, in de theorie van Van Saksen, circa 500 schoten op zich afgevuurd. De hoofdaanval moest dan nog van start gaan. Dit door troepen die volgens Van Saksen:

“[have] spent their life firing at a greater distance, who are not drawn up in close order, and who fire at ease without waiting for the word of command. (...) I contend that a single shot from one of the irregulars is worth ten from any other.”¹⁵¹

Als de lichte infanterie vijftig passen van de vijand was verwijderd, dienden ze te wachten op het commando van hun officieren. Daarna trokken ze zich langzaam terug in de ruimten tussen de compagnieën van linietroepen. Gelijkertijd moesten deze linietroepen oprukken. Als de lichte infanterie zich eenmaal gehegroepeerd had, konden ze, samen met de cavalerie, de vluchtende vijand achterna zitten.¹⁵² Lichte troepen moesten dus voor de linies uit opereren en niet alleen worden ingezet voor verkenningen, overvallen en dergelijke. Gedurende de Zevenjarige Oorlog (1756-63) kwam dit op een steeds grotere schaal voor.

Van Saksen had in zijn ideaalbeeld twee verschillende soorten bereden troepen, namelijk de dragonder en de lichte cavalerist. Deze laatste noemt hij *true cavalry*, maar hun aantallen zijn in vergelijking met dragonders klein. Dit, schreef Van Saksen, omdat ze duur in het onderhoud waren en veel speciale aandacht vereisten. De training van de lichte cavalerie “should be simple and in masses, free from all effort at too great speed. The essential point is to teach them to fight together and never to disperse.”¹⁵³ Tot hier klinken zijn ideeën nog

¹⁴⁹ Ibidem, p. 40.

¹⁵⁰ Ibidem, p. 47-48.

¹⁵¹ Ibidem, p. 50.

¹⁵² Ibidem, p. 48.

¹⁵³ Ibidem, p. 56.

logisch. Het wordt vreemder als hij zijn relaas vervolgt en verhaalt over de zware bewapening, de voorste linie van elk squadron zelfs uitgerust met de Poolse lans. De rol die Van Saksen toedeelde aan de lichte cavalerie is tevens apart. “Escort, detached, and pursuit duty should never be assigned to them. They should be considered like heavy artillery, which marches with the army. Consequently, they should only serve in combats and battles.”¹⁵⁴ Hij maakt van zijn lichte cavalerie dus zware cavalerie.

Goed uitgeruste dragonders vond Maurits nuttiger dan huzaren. Daarnaast schreef hij over de dragonders het volgende: “the rear rank must be thought to vault and skirmish, rallying in the intervals between the squadrons. (...) These dragoons should do all the service of the army, cover the camp, form escorts, furnish reconnaissance elements, and discover the enemy wherever he may be.”¹⁵⁵ Alle hierboven genoemde elementen, zijn de taken van een lichte cavalierist. De dragonder, werd gedurende de achttiende eeuw in verschillende rollen ingezet. Het was van oorsprong een bereden infanterist, om zo de infanterie meer mobiliteit te geven. Na verloop van tijd werd de dragonder, net als een kurassier, ook gebruikt als zware cavalerie. Al werden er ook regimenten lichte dragonders opgericht na verloop van tijd. Van Saksen schreef zijn *Rêveries* toen hij ziek op bed lag. Dit kan een reden zijn waarom hij er aparte ideeën op na hield voor het type cavalierist en diens rol in het leger.

Met het uitbreken van de oorlog in Silesië op 16 december 1740, begon de Oostenrijkse Successieoorlog. Zoals in een eerder hoofdstuk viel te lezen, maakten de Habsburgers gedurende deze oorlog op grote schaal gebruik van zowel irreguliere als reguliere lichte troepen. Het waren echter de Fransen en niet de Oostenrijkers die na Van Saksen publiceerden over de 'kleine oorlog'. Zo verscheen uit de handen van M. Grandmaison, *La petit guerre, ou traite du service des troupes legeres en campagne* (Parijs 1756) en publiceerde Lancelot Comte Turpin de Crissé, in 1754, *Essay sur l'art de la guerre*, waarin hij een hoofdstuk aan huzaren en lichte troepen wijdde. Toch is er weinig aandacht voor *la petit guerre* in deze periode en publiceerde men vreemd genoeg weinig over dit onderwerp. Dit ondanks het feit dat gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog op redelijk grote schaal lichte troepen voorkwamen en hun sporen hadden nagelaten. Vanaf de jaren zeventig van de achttiende eeuw verschenen er steeds meer militaire werken, voornamelijk van de hand van de Fransen. In Pruisen publiceerde Frederik II (1712-1786) echter vanaf zijn tijd als veldheer in 1740 tot aan zijn dood enkele geschriften.

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ Ibidem, p. 58.

Frederik II (de Grote) van Pruisen

De koning van Pruisen, Frederik II, beter bekend met zijn bijnaam “de Grote”, kreeg gedurende zijn oorlogen met het Oostenrijkse keizerrijk veelvuldig te maken met grote aantallen lichte troepen. Gedurende de jaren dat Frederik koning was, namen hij en zijn legers deel aan de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-48), de Zevenjarige Oorlog (1756-63) en de Beierse Successieoorlog (1778-79). De Zevenjarige Oorlog betekende bijna de ondergang van Pruisen, toen de kleine staat uit alle windrichtingen werd belaagd. Frederik zat echter na 1763 nog steeds stevig in het zadel en gebruikte deze tijd, om zijn leger weer op te bouwen.

In de vele geschriften die hij gedurende zijn leven publiceerde, repte hij her en der over de lichte troepen. Zelf was hij hier geen voorstander van, dit bleek wel uit zijn instructies voor de officieren. “They must have absolute contempt for light troops.”¹⁵⁶. Daarnaast schreef hij in datzelfde werk, “Hussars and Pandours are formidable to those only who are unacquainted with them. They are never courageous... Our troops have nothing to fear from them.”¹⁵⁷ Frederik wist echter dat hij niet om deze troepen heen kon en was zich terdege bewust van hun nut. Frederik zette ze vooral in voor het beperken van desertie en voor het uitschakelen van vijandelijke patrouilles, om zo te voorkomen dat deze de Pruisische posities verrieden.¹⁵⁸ Daarnaast gebruikte hij zijn huzaren en andere lichte troepen om vooruitgeschoven posten en de flanken te bezetten, als het leger zijn bivak opzette. Voor verkenningen adviseerde hij zijn bevelhebbers zelfs alleen gebruik te maken van lichte cavalerie.¹⁵⁹

In 1755 was Frederik zich van het feit bewust dat voor een defensieve oorlog lichte troepen nodig waren. Zo schreef hij in zijn *Gedanken und allgemeine Regeln für den Krieg*, uit dat jaar het volgende: “Für uns Preußen ist es sehr schwer, einen solchen Defensivkrieg gegen die Österreicher zu führen, und zwar wegen ihrer großen Überlegenheit an leichten Truppen zu Fuß wie zu Pferde. (...) Um eine Art von Gleichgewicht zwischen unsern beiden Armeen herzustellen, brauche ich ganz bestimmt noch mindestens 2000 Husaren und ein Korps von 4200 Mann leichte Infanterie.”¹⁶⁰ Verderop in dat werk staat dat de Oostenrijkse lichte troepen goed waren voor de training van zijn eigen manschappen. Door de vele schermutselingen bleven zijn troepen alert en kregen ze ervaring met gevechtshandelingen. Angst moesten Frederiks soldaten echter niet hebben voor deze troepen wiens “Ziel ist

¹⁵⁶ Jay Luvaas ed., *Frederick the Great on the art of war* (New York 1966) p. 119.

¹⁵⁷ Fuller, *British light infantry*, p. 70-71.

¹⁵⁸ Strachan, *European armies*, p.31.

¹⁵⁹ *Bellum*, ‘The Particular Instruction of the King of Prussia to the Officers of his Army, and especially those of the Cavalry – Frederick II “the Great”’, <http://web.archive.org/web/20080302034641/www.bellum.nu/literature/frederick002.html>, datum laatste wijziging 11-11-2007, bezocht 20-07-2010.

¹⁶⁰ *Universitätsbibliothek Trier*, ‘*Werke Friedrichs des Großen*’, <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/109/text/en> <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/110/text/>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht 31 augustus 2010.

Beutemachen, und was ihre Führer auch tun mögen, die Neigung zum Plündern werden sie ihnen nie austreiben.”¹⁶¹

De officieren van de huzaren moesten volgens Frederik beschikken over de volgende eigenschappen: terreinkennis, zelfvertrouwen en ervaring. Daarnaast mochten de paarden niet te groot zijn, aangezien ze dan in snelheid zouden inboeten. De huzaren waren uitgerust met een karabijn, zodat ze ook aan schermutselingen konden deelnemen. Gedurende foerageertochten hoorden de huzaren bij de voor- en achterhoede en moesten ze de vijand bezig houden, zodat de rest op zoek kon naar voorraden.¹⁶² Over zijn *chasseurs* of *jäger* schreef Frederik weinig. Behalve dat ze ‘s nachts in de velden moesten worden gestationeerd, om deserteurs op te vangen. Dit deden ze in samenwerking met huzaren en dragonders. Daarnaast moesten *chasseurs* in de voorhoede en achterhoede worden geplaatst, wanneer het leger op pad was.¹⁶³

Frederik had echter weinig vertrouwen in zijn eigen irreguliere troepen, of *Freicorpsen*: “obwohl die, die wir uns beschaffen können, nicht so hervorragend ist”¹⁶⁴ Dat Frederik verdere twijfels had over de moed en volharding van zijn *Freicorpsen* getuigd uit het volgende: “Jedenfalls aber muß man angreifenden Freibataillonen stets reguläre Infanterie nachfolgen lassen, die sie durch die Furcht vor ihren Bajonetten zu kräftigem und nachdrücklichem Vorgehen anspornt.”¹⁶⁵ Na de slag bij Kolin (1757) dacht Frederik na over een nieuwe rol voor zijn irreguliere troepen: “Der erste Angriff muß stets als verloren angesehen werden. (...) Die vordersten, welche den ersten Angriff unternehmen sollen, dürfen eben nicht die besten Truppen sein; man kann hierzu die Frei-Bataillons oder andere schlechte Bataillons nehmen, auf die man allenfalls selber feuern kann, wenn sie zurückgehen oder nicht beherzt angreifen wollen.”¹⁶⁶ Hieruit blijkt nog maar eens hoe Frederik II over lichte troepen dacht.

In *Des Königs von Preußen Unterricht in der Kriegeskunst für seine Generale* (1748), artikel XI, haalde de Pruisische koning enkele historische voorbeelden aan, over, zijn inziens, de verraderlijke aard van irreguliere troepen: “Dies begegnete indeß doch Karl XII bei Poltawa durch die Verrätereie eines Kozaken-Hettmanns; und Petern I widerfuhr etwas

¹⁶¹ Universitätsbibliothek Trier, ‘*Werke Friedrichs des Großen*’, http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/114/text/?h=leichte_datum_laatste_wijziging_28_februari_2010_bezocht_31_augustus_2010.

¹⁶² Ibidem, p. 82-83, 112-113.

¹⁶³ Ibidem, p. 108, 121; Universitätsbibliothek Trier, ‘*Werke Friedrichs des Großen*’, http://friedrich.uni-trier.de/de/oeuvres/30/435/text/?h=frei_datum_laatste_wijziging_28_februari_2010_bezocht_31_augustus_2010.

¹⁶⁴ Universitätsbibliothek Trier, ‘*Werke Friedrichs des Großen*’, http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/178-o2/text/?h=leichte_datum_laatste_wijziging_28_februari_2010_bezocht_31_augustus_2010.

¹⁶⁵ Universitätsbibliothek Trier, ‘*Werke Friedrichs des Großen*’, http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/178-o2/text/?h=leichte_datum_laatste_wijziging_28_februari_2010_bezocht_31_augustus_2010.

¹⁶⁶ Wernitz, *Die Preußischen Freitruppen*, p. 100-101.

aenliches am Druth durch die Schuld eines dortigen Landesfürsten. Beide hatten diesen Monarchen Lebensmitteln versprochen, und konnten sie hernach nicht schaffen.”¹⁶⁷

Frederik stelde pas na de Beierse Successieoorlog permanente regimenten lichte troepen in. Zijn *Jäger*-compagnieën werden uitgebreid tot tien, waardoor er een geheel regiment ontstond. Daarnaast ontwikkelde hij in 1783 instructies voor zijn drie nieuwe lichte regimenten, *Instruction für die Frei-Regimenter oder leichten Infanterie-Regimenter*. Hierin vermeldde hij echter niets vernieuwend. Frederik doorzag na al die jaren van oorlog nog steeds niet het ware tactische potentieel van zijn lichte troepen. Hij gebruikte ze, zoals eerder vermeld, vooral als bezetting van de voorposten en verder als eerste aanvalslinie gedurende veldslagen. Tijdens veldslagen opereerden zijn lichte troepen in een open formatie om vijandelijk vuur aan te trekken en probeerden ze zo dichtbij te komen, dat ze over konden gaan op de mêlee.¹⁶⁸ De scherpschutterkunsten van de *Jäger* werden hierdoor volkomen teniet gedaan. In de Beierse Successieoorlog, werden door Frederik zes compagnieën *Jägers* ingezet. Tweederde van hen moest hun buks echter vervangen voor een musket, zodat ze beter beschermd waren tegen cavalerie.¹⁶⁹ Op een buks kon namelijk geen bajonet worden geschoven. De precisie en draagwijdte van de musket, was echter veel minder, dan die van een buks. Dit kwam de kwaliteiten van de *Jäger* wederom niet ten goede.

Frederik was er van overtuigd dat lichte troepen in moderne oorlogen alleen maar een secundaire rol speelden op het tactische niveau. Zijn voornaamste doelstellingen waren operationeel: een effectief middel vinden tegen de Oostenrijkse lichte troepen die hem in al die oorlogen zo hadden gehinderd.¹⁷⁰ De regimenten en compagnieën lichte infanterie die Frederik bezat, zette hij veelal op een verkeerde manier in, waardoor hun ware potentieel vaak niet goed werd benut.

Jacques-Antoine-Hippolyte, Comte de Guibert

Guibert (1743-1790) publiceerde in 1772, op 29-jarige leeftijd, zijn *Essai général de la tactique*. Guibert werd bewonderd door Voltaire en beïnvloed door Montesquieu. Hij was een voorstander van een leger van het volk en was terughoudender over de inzet van lichte troepen. In 1760, tijdens de Zevenjarige oorlog, diende hij onder maarschalk du Broglie, die

¹⁶⁷ Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/lebzeiten/3/272/>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht 31 augustus 2010.

¹⁶⁸ Schowalter, *The wars*, p. 351.

¹⁶⁹ Ibidem, p. 347.

¹⁷⁰ Ibidem, p. 351.

getrainde lichte infanterie inzette. Daarnaast prefereerde hij deze getrainde lichte infanterie boven de bendes irreguliere troepen, die onder andere de Habsburgers inzetten.¹⁷¹

Guibert vreesde voor de kwaliteit van de rest van het leger, wanneer het aantal lichte troepen te groot werd. “[If] light troops are generally increased, employed daily in the minutiae of a campaign, the army is unaccustomed to all exterior duty; it degenerates in the midst of idleness in the camp, and only sees the enemy on the day of battle. When these days of real action are at hand, then these light troops just found for service... retreat to suffer the fate of the action... to be decided by the troops of the line, who, by their having been continually kept at a distance from such scenes are greatly astonished at the spectacle before them.”¹⁷² Daarnaast stelde Guibert meer vertrouwen in de linietroepen en grenadiers, aangezien zij meer training hadden gehad en waren gewend aan de chaos van de strijd. Ze waren hierdoor beter geschikt om voorposten te bezetten en te verdedigen, dan de lichte troepen. Deze regimenten werden namelijk pas vaak gevormd gedurende een oorlog en ontbraken hierdoor de nodige ervaring.

De Franse theoreticus stelde in zijn *Essai* voor, om een korps irreguliere troepen samen te stellen uit tweederde deel cavalerie en een derde deel infanterie. Hierbij diende de infanterie als ondersteuning van de cavalerie. Ze moesten worden ingezet in het lastig vallen en in de gaten houden van de vijand.¹⁷³ “At night to be on one spot, in the morning posted on another”.¹⁷⁴ De reguliere lichte infanterie zou, volgens Guibert, moeten worden getraind in zwemmen, rennen en alles wat lichaamskracht vergrootte. Tevens pleitte hij voor individueel uitgekozen, ervaren soldaten. Daarnaast moesten ze zowel in linie, als verspreid kunnen vechten. Guibert was voorstander van een systeem waarin alle troepen getraind werden als zware (linie) en lichte infanterist.¹⁷⁵

Johann (von) Ewald

Johann Ewald (1744-1813) was evenals Frederik een Duitser. Hij kwam echter uit Hessen-Kassel en niet uit Pruisen. Tegen forse subsidies uit Londen leverde Hessen-Kassel gedurende de zeven- en achttiende eeuw complete eenheden aan het Britse leger. Tijdens de Amerikaanse onafhankelijkheidsstrijd (1775-1783) kregen deze troepen een geduchte reputatie. Ewald ging als bevelhebber officier van een *Jäger* compagnie naar Amerika, om

¹⁷¹ Strachan, *European armies*, p. 25; Fuller, *British light infantry*, p. 120, 123.

¹⁷² Fuller, *British light infantry*, p. 121.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 121-122.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 122.

¹⁷⁵ *Ibidem*, p. 123.

daar voor de Britten te strijden. Zijn ervaringen uit deze oorlog en vormden mede de basis van zijn in 1785 gepubliceerde werk: *Abhandlung über den kleinen Krieg*.¹⁷⁶ Hierin beschreef hij in twaalf hoofdstukken onder andere, hoe een korps lichte troepen samengesteld diende te worden en hoe ze in het veld moesten optreden.

In zijn eerste hoofdstuk schreef Ewald, dat lichte troepen onmisbaar waren voor de veiligheid van een leger. Een leger zonder lichte troepen is niet opgewassen tegen een strijdmacht met, aldus Ewald. Desondanks werd er volgens hem weinig aandacht besteed aan de selectie van de officieren. Dit kwam mede doordat, zodra de vrede was getekend, de regimenten geregeld werden ontbonden. Hij pleitte dan ook voor overplaatsing van de officieren naar linieregimenten, zodat ze in functie konden blijven en hun ervaringen niet verloren gingen.¹⁷⁷ De officier, vervolgde Ewald, “is often left to his self, has to do on a small scale what a general does on a large scale.”¹⁷⁸ Goede officieren waren dus onmisbaar voor de lichte troepen.

Net als ervaren officieren, hadden de *Jäger* korpsen ook ervaren soldaten nodig, althans zo dacht Ewald in het begin. Hij rekruteerde de meest ervaren mannen uit de linieregimenten. In Amerika kwam hij er echter snel achter, dat de jonge soldaten, tussen de zestien en achttien jaar, het hardst vochten en het beste tegen slechte weersomstandigheden konden. Omdat ze niet eerder oorlog hadden meegemaakt, waren ze nog onverschrokken in de strijd. Hier is dus een raakvlak met Van Saksen te zien, aangezien hij ook pleitte voor jonge en actieve soldaten. Ewald was echter wel een voorstander van gedisciplineerde en goed getrainde troepen. Toch was hij zich wel degelijk bewust van het feit dat de Britse troepen verslagen waren door een leger van vrijwilligers, met weinig training.¹⁷⁹ Ewald karakteriseerde nadien, zijn Amerikaanse opponent als: “the best light infantry-men in the world, because every one of them is an experienced hunter and knows all the cunning that is as much part of war as it is of hunting.”¹⁸⁰

Bovenstaand gegeven werd door Johannes Kunisch verkeerd geïnterpreteerd in zijn, *Der kleine Krieg – Studien zum Heerwesen des Absolutismus* (Wiesbaden 1973). Hij verweet Ewald, dat hij het karakter van de lichte troepen verloochende, door ze meer te belasten met de disciplineren van linietroepen.¹⁸¹ Kunisch eigen studie gaat over de lichte troepen in Habsburgse dienst en dit waren vrijwel alleen maar irreguliere troepen uit de grensstreken met

¹⁷⁶ Ewald, *Treatise*, p. 1-3.

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 67-68.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 64.

¹⁷⁹ *Ibidem*, p. 27, 69, 124.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 25.

¹⁸¹ Kunisch, *Der kleine Krieg*, p. 41-42.

het Ottomaanse Rijk. Ewald schreef over een professioneel korps lichte troepen, waarin de Hessische jagers als een elite werden gezien.

Ewald gaf in zijn boek weer hoe een ideaal korps lichte troepen er uit hoorde te zien. Zo moest een korps beschikken over zowel infanterie en cavalerie, aangezien de kracht van beide takken, aldus Ewald, lag in hun wederzijdse ondersteuning. De infanterie bestond uit twee compagnieën jagers, uitgerust met een geweer, een kort mes en een patroontas voor veertig patronen. De rekruten moesten jong en zeer goede schutters zijn. Elke compagnie bestond uit 171 man. Daarnaast waren er twee compagnieën fuseliers, tevens elk van 171 man. Hun uitrusting bestond uit een musket, bajonet en dezelfde patroontas als die van de jagers. Ewald verbood een sabel, aangezien het hinderlijk was en voor rivaliteit kon zorgen. Duels waren onder officieren in de achttiende eeuw een veelvoorkomend fenomeen. Wanneer men geen zwaard droeg, was de kans op een duel weer kleiner. De cavalerie was verdeeld over twee eskadrons met in elk 173 ruiters. Ze moesten worden uitgerust als lichte huzaren en elk eskadron moest 25 ruiters met een geweer hebben, zodat ze nuttig konden zijn gedurende schermutselingen. Met nog enkele andere personen, als een chirurgijn en kwartiermakers kwam Ewalds totaal op 1.044 man uit.¹⁸²

De ontwikkeling, in vergelijking met Van Saksen die vijftig jaar eerder over het onderwerp schreef, valt duidelijk te zien. In de tijd van Ewald waren er gespecialiseerde korpsen en hoefden lichte troepen niet meer bij linieregimenten worden ingedeeld. Door ook fuseliers aan het korps toe te voegen, kregen de *Jäger* meer bescherming tegen cavalerie en verwierf het hele korps meer slagkracht. In het veld moesten de *Jägers* er voor zorgen, dat één van de twee, of twee van de vier, een geladen wapen had. Het duurde namelijk lang om een geweer te herladen en op deze manier kon de herlader worden ondersteund. Daarnaast moesten alle troepen in het korps zich de trompet- en trossignalen eigen maken, zodat ze in het veld snel en efficiënt konden reageren op de bevelen van hun officieren.¹⁸³

Ewald zei over zijn eigen werk het volgende: “Even though I know that I am not writing anything new, I nevertheless believe that my comrades will not be displeased if I briefly present to them those rules which the leader of a light corps or detachment (...) has to consider during the major campaign.”¹⁸⁴ Zijn boek was dan ook vooral een handleiding voor

¹⁸² Ewald, *Treatise*, p. 71-72.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 74.

¹⁸⁴ *Ibidem*, p.64.

de officier. Zijn verdere ideeën over hoe lichte troepen in te zetten, verschilden nagenoeg niet van andere theoretici.

In 1789 verscheen er nog een verhandeling over de 'kleine oorlog' eveneens geschreven door een Duitser, luitenant-kolonel Andreas Emmerich (1737-1809). Dit werk getiteld: *The partisan in war, of the use of a corps of light troops to an army* (Londen 1789), droeg hij op aan de hertog van York en is daardoor ook in de Engelse taal geschreven. Het werk is te vergelijken met het boek van Ewald. Hij schreef dit boek aan de hand van zijn ervaringen uit de Zevenjarige Oorlog en de Amerikaanse Onafhankelijkheidsstrijd. Er staan allerlei voorbeelden en tips in waar, zowel de partizaan als zijn officier hun voordeel mee konden doen.¹⁸⁵ Hieronder volgen enkele interessante opmerkingen uit zijn werk.

Andreas Emmerich

Net als Ewald was Emmerich van mening, dat een leger niet functioneerde zonder lichte troepen. De operaties en zelfs het hele bestaan hingen af van hun inzet, aldus Andreas. Emmerich pleitte er voor om in een korps lichte troepen, *chasseurs* met een buks uit te rusten en de normale lichte infanterie met een musket en bajonet. Naast deze infanterie moesten er huzaren of lichte dragonders aan het korps worden toegevoegd. Allen moesten vrijwilligers en tussen de 18 en 35 jaar oud zijn.¹⁸⁶

Emmerich is stellig in het feit dat een partizaan zich niet mag laten verrassen. Het was de taak van lichte troepen om immer alert te zijn en juist te waarschuwen voor gevaar, in plaats van hierdoor te worden overvallen. "A partisan who suffers himself to be surprised by an enemy is, in my humble opinion, inexcusable; his corps may happen to be attacked, and cut to pieces, but he must never suffer himself to be surprised."¹⁸⁷

Naast de gebruikelijke eenheden in een korps lichte troepen, stelde Emmerich voor om dertig ingenieurs aan het korps toe te voegen. Deze waren van toegevoegde waarde, omdat ze bijvoorbeeld bruggen konden herstellen, creëren of vernietigen. Daarnaast konden ze wanneer het korps 's nachts op pad was, stro en losse aarde op de wegen leggen, om zo de geluiden van paardenhoeven en karren te dempen.¹⁸⁸

Voor eenheden die op foerageertocht moesten bood zijn werk ook enkele nuttige tips. Als het detachement een boer moest aanspreken om een deel van zijn vee te verkrijgen,

¹⁸⁵ Andreas Emmerich, *The partisan in war, of the use of a corps of light troops to an army* (Londen 1789) p. 1.

¹⁸⁶ Emmerich, *The partisan*, p. 4, 13.

¹⁸⁷ Ibidem, p. 7.

¹⁸⁸ Ibidem, p. 22, 31.

moesten ze zich voordoen als de vijand. Als een boer niet meewerkte diende het detachement 's nachts terug te komen. Wanneer het foerageerdetachment de benodigde dieren had meegenomen, moesten ze enkele valse brieven of andere papieren, geadresseerd aan officieren van de vijand, in de buurt van zijn woning achterlaten.¹⁸⁹

Veel andere hoofdstukken gaan net als de meeste andere werken over manieren van opereren. Hoe te zorgen voor een veilige marsroute, hoe een hinderlaag te leggen en dergelijke. Het is te zien dat Ewald en Emmerich dezelfde leerschool hadden.

De bovengenoemde werken zijn een greep uit het aanbod van literatuur die gedurende de achttiende eeuw waren geschreven op het gebied van de lichte troepen. In alle grote staten of belangrijke legers waren er mensen die hun ideeën publiceerden. Het duurde dan ook niet lang voordat er her en der vertalingen opdoken van de meest voorkomende titels. Officieren reisden veel en, omdat ze vaak tot een hogere klasse behoorden, lazen ze veel. Op deze manier verspreide de literatuur zich in een rap tempo.

Wat bij Maurits van Saksen nog begon als een ideaal, was na de Amerikaanse Onafhankelijkheidsstrijd een feit. Lichte troepen die voor de linies uit opereerden en samen waren gevoegd tot gehele regimenten of korpsen in plaats van losse bataljons. Duitse officieren in Britse dienst, als Johann Ewald schreven hun ideeën over lichte troepen op en creëerden de eerste doctrines over hoe lichte troepen moesten opereren. Dit bevestigde de professionele status van de lichte troepen. Enkele decennia later achtten denkers als Clausewitz deze werken belangrijk. Frederik de Grote was een van de weinige veldheren die het belang van lichte troepen niet inzag, of te laat inzag. Pas na zijn dood werden dan ook pas de eerste echte stappen gezet voor de oprichting van permanente getrainde lichte eenheden in Pruisische dienst.

Hoe reageerde de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden gedurende die tweede helft van de achttiende eeuw op deze nieuwe ontwikkelingen? In hoeverre nam de Republiek de ideeën met betrekking tot de lichte troepen over? Deze vragen zullen in het komende hoofdstuk worden behandeld.

¹⁸⁹ Ibidem, p. 73-7

§ Hoofdstuk 4

De 'Ligte Troupes' in het Staatse leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden

Voorgeschiedenis

De Republiek vervulde gedurende de oorlogen van de late zeventiende eeuw en tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1710) een prominente rol als grote mogendheid contra het Frankrijk van Lodewijk XIV. Nadat in 1740 de Oostenrijkse Successieoorlog uitbrak nam de Republiek wederom de wapenen op tegen de Fransen en verplaatste de oorlog zich in 1745 naar de Barrièresteden in de Oostenrijkse Nederlanden. Onder leiding van Maurits van Saksen behaalde het Franse leger de ene na de andere overwinning op de Staatse garnizoenen. In 1747 ontsnapte ook de Republiek zelf niet aan de Franse opmars en de vesting Bergen op Zoom viel op 16 september van dat jaar. Op 4 mei 1748 viel ook Maastricht in Franse handen. De dagen van de Republiek als grote mogendheid waren geteld.

De militaire ontwikkelingen in de Republiek stonden na 1748 een kleine veertig jaar lang stil. Waar andere grootmachten als Oostenrijk en Frankrijk tijdens de Oostenrijkse Successieoorlogen lichte troepen introduceerden, deed de Republiek dit niet. Het Barrièretraktaat werd niet vernieuwd en het Habsburgse Rijk onder keizerin Maria Theresa zag niets in de wederopbouw van de vestingen in de Oostenrijkse Nederlanden. Oostenrijk zocht zoals we eerder lazen haar heil bij Frankrijk met de Diplomatieke Revolutie als gevolg. Tijdens deze jaren '50 was Lodewijk van Brunswijk-Wolvenbüttel, vanaf 1750 opperbevelhebber, voor uitbreiding van het Staatse leger en versterking van de fortificaties.¹⁹⁰ In zijn rapporten van '54 en '55 over de staat van de defensie van de Republiek gaat het dan ook voornamelijk over de fortificaties in onder andere Coevorden en Delfzijl.¹⁹¹

Oorlog bleef voor de Republiek echter uit en gedurende de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) bleef de Republiek dan ook neutraal. Altijd op commercie gericht, dreef de Republiek handel met zowel Groot-Brittannië, als met haar vijand Frankrijk. Dit zorgde voor wrevel bij de Britten, maar tot oorlog kwam het niet.¹⁹² De jaren na de Zevenjarige Oorlog waren er van relatieve rust in Europa. De Republiek bleef ook tijdens de korte Beierse Successieoorlog

¹⁹⁰ Jonathan Israel, *The Dutch Republic – Its rise, greatness, and fall 1477-1806* (New York 1995) p. 1081.

¹⁹¹ *Nationaal Archief*, Den Haag, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inventarisnummer 1902.

¹⁹² Alice C. Carter, *The Dutch Republic in Europe in the Seven Years War* (Londen 1971) p. 169.

(1778-1779) neutraal en de Vierde Engelse oorlog (1780-84) werd op zee en in de koloniën uitgevochten. De Republiek verloor tijdens deze oorlog haar bases in West-Afrika, India en Ceylon (het huidige Sri Lanka).¹⁹³

Het Staatse leger tot 1784

De samenstelling van het Staatse leger bestond in deze tijd uit de gebruikelijke drie gewapende armen: de artillerie, de infanterie en de cavalerie. Het leger kende twee verschillende typen infanterist. De musketier en vanaf 1674 de grenadier. Bij elke compagnie te voet zaten vanaf dat jaar twintig grenadiers. Dit aantal zou wisselen van sterkte en besloeg vanaf 1714 één vijfde van de totale mankracht. Bij de reorganisatie van het Staatse leger in 1752 kreeg elk bataljon een compagnie grenadiers op zes compagnieën musketiers.¹⁹⁴ De Republiek had in deze tijd geen lichte infanterie in dienst.

De ruitery bestond uit zware cavaleristen, de kurassiers, en dragonders. De kenmerkende huzaar van andere Europese legers, zoals die in het Oostenrijkse en Pruisische leger deed pas in 1745 zijn intrede in het Staatse leger. In dit jaar trad één regiment huzaren in dienst van de Republiek: de Frangipani- of Staten-huzaren.¹⁹⁵ Het regiment was opgericht in 1744 te Beieren als het regiment huzaren Frangipani. Het bestond uit acht compagnieën van elk zestig man. Op 6 juni 1745 werd het regiment in Brussel gelegerd. Op 10 februari 1748 werd het regiment weer gesplitst in een korps van zes compagnieën als Korps Sandor en een van twee compagnieën als het Regiment Huzaren Collignon.¹⁹⁶ Door de relatieve rust voor de Republiek in het Europese speelveld waren er weinig tot geen hervormingen binnen het Staatse leger afgezien van de reorganisatie van 1752.

In 1783 ontstond er onrust tussen de Republiek en de Oostenrijkse Nederlanden over de toegang tot de Schelde. Op 6 mei 1784 legde keizer Jozef II een lijst met eisen neer voor de Republiek, waaronder een vrije doorvaart op de Schelde. Op 8 oktober vuurden Staatse troepen op een schip dat de Schelde opvoer. Jozef II zag dit als een oorlogsverklaring en zond 40.000 man naar de Oostenrijkse Nederlanden. De toenemende spanningen leidden er echter

¹⁹³ Israel, *The Dutch Republic*, p. 1097.

¹⁹⁴ Hans L. Zwitser, *'De militie van den staat' – Studies over het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht; Utrecht 1991) p. 23.

¹⁹⁵ Olaf van Nimwegen, *De Republiek der Verenigde Nederlanden als grote mogendheid – Buitenlandse politiek en oorlogvoering in de eerste helft van de achttiende eeuw en in het bijzonder tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)* (Amsterdam 2002) p. 121.

¹⁹⁶ *DutchRegiments*, 'RepCav – Cavalerie Regiment 745a',

http://www.milwiki.nl/dutchregiments/index.php?n=RepCav_CR745a, datum laatste wijziging 8 juni 2007, bezocht 7 januari 2011.

toe dat de Staten-Generaal eind 1784 besloot tot uitbreiding van het leger.¹⁹⁷ Op voorwaarde dat bij de vrede onmiddellijk weer alle regimenten tot de oude sterkte werden teruggebracht, stemde het gewest Holland toe in een vermeerdering van de infanterie met 11.000 man (20 per compagnie), en van de cavalerie met 1.000 man. Er werden geen nieuwe regimenten hiertoe opgericht. Daarnaast was er de behoefte om een tegenwicht te bieden aan de Oostenrijkse lichte troepen.¹⁹⁸ Deze uitbreiding geschiedde door de aanstelling van een drietal officieren, die de opdracht kregen een legioen op te richten. Dit waren de officieren: kolonel Rijngraaf van Salm, kolonel baron van Sternbach en kolonel Mattha. Deze eenheden en legioenen omvatten de eerste lichte troepen, of in de Nederlandse term van de achttiende eeuw, *Ligte Troupes*, van het Staatse leger.

De eerste lichte troepen in Staatse dienst

De opkomst van de lichte troepen in Staatse dienst valt samen met een roerige periode in de geschiedenis van de Republiek. Gedurende de jaren tachtig had het land, naast toenemende zorgen over Oostenrijk, tevens te maken met een interne crisis rond de patriotten. Deze beweging kwam op tijdens de Vierde Engelse Oorlog. De patriotten, geïnspireerd door het Amerikaanse republikanisme en het verlichte en verantwoordelijk burgerschap, wilden hervormingen. De patriotten organiseerden zich in culturele genootschappen, politiserende leesgezelschappen en sociëteiten en burgermilities en schutterijen. Op lokaal en gewestelijk niveau perkten zij de bevoegdheden van de stadhouder steeds meer in. Willem V verliet hierop in 1785 het hem vijandige Holland en vestigde zich in Nijmegen.¹⁹⁹ Met machtcentra in Utrecht, Deventer en Zwolle was de patriottenbeweging sterk door de gehele Republiek. De patriotten bewapenden zich in de jaren 1784-1785, waarbij steeds meer exercitiegenootschappen, milities en vrijkorpsen werden opgericht. Enkele malen kwam het tot een treffen tussen patriotten en het Staatse leger, dat trouw bleef aan stadhouder Willem V.²⁰⁰ Zo vielen bij een actie in mei 1787 rondom Amersfoort tachtig slachtoffers.²⁰¹ Op 13 september 1787 trokken Pruisische troepen met toestemming van de stadhouder de grens over. De crisis eindigde nadat op 9 oktober Amsterdam, het laatste patriottenbolwerk, viel.²⁰²

¹⁹⁷ Joost Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie – Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2005) p.29.

¹⁹⁸ H.T. Colenbrander, *De patriottentijd. Hoofdzakelijk naar buitenlandsche bescheiden. Deel 2: 1784-1786.* (Den Haag 1898) p. 18.

¹⁹⁹ Remieg Aerts e.a., *Land van kleine gebaren – Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (4^e druk: Nijmegen/Amsterdam 1999) p. 30-31.

²⁰⁰ Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie*, p. 34-50

²⁰¹ Israel, *The Dutch Republic*, p. 1108.

²⁰² NL-HaNA, Archief van de Commissie van Defensie te Woerden, 1787, 3.01.48, inv. nr. 169; Rosendaal, *De Nederlandse Revolutie*, p. 54-55.

Om een idee te krijgen hoe de lichte troepen er in het Staatse leger uitzagen, zal ik de samenstelling van twee van deze legioenen hieronder uiteenzetten. Van het korps van Sternbach is het orderboek bewaard gebleven. Dit korps was gelegerd in Maastricht. Op 23 april 1785 stond in de garnizoensorders: “te erkennen Frederik Baron van Sternbach als Luitenant Collonel en Chef van een Corps Ligte Troupes in het Garnizoen alhier.”²⁰³ Zijn korps zou het ‘Corps Jaegers van den Lande van Overmase’ worden genoemd. Het korps bestond op 23 mei '85 uit één compagnie bereden jagers en vier compagnieën jagers te voet. De indeling van een compagnie bereden jagers was de volgende: één kapitein, één eerste luitenant, drie tweede luitenanten of cornets, vier wagenmeesters, twee trompetters en zestig jagers te paard. In totaal zaten er 71 man in een bereden compagnie. Een compagnie jagers te voet bestond uit: één kapitein, één eerste luitenant, één tweede luitenant, drie sergeants, één sollicitateur (hij betaalde onder andere het soldij), twee tamboers en 75 jagers te voet. In totaal zaten er 84 maal vier, is 336 man bij de compagnieën te voet.²⁰⁴

Daarnaast had het korps een staf, welke bestond uit: één luitenant kolonel (Sternbach), één majoor, één adjudant, één tamboer majoor, één chirurgijn majoor, twee praters (beide korporaal) en één schrijver (sergeant). Voor de aanwerving van troepen betaalde de Republiek voor iedere man te paard 300 florijnen en voor iedere man te voet 100 florijnen. De officieren moesten worden gerekruteerd uit het land van Luijk en Overmase. Voor de uitrusting van de troepen mocht Sternbach musketten, sabels en patroontassen uit de magazijnen van Maastricht halen. Alle bereden officieren hadden daarnaast het recht op twee paarden.²⁰⁵ Het korps was geen lang leven beschoren en werd op 12 april 1786 ontbonden.

Op 11 november 1784 kreeg ook Frederik Johan Otto Rijngraaf van Salm permissie troepen te lichten. Onder gunstige voorwaarden mocht hij een korps van 1.800 troepen oprichten, welke hij na de vrede, zij het in gereduceerde vorm, mocht handhaven. Zo kreeg Salm meer wervingsgeld en hetzelfde soldij als voor de bestaande cavalerie. Hier moest hij tevens hun uitrusting van kopen, maar deze was voor zijn lichte cavalerie veel goedkoper dan de voor de zwaardere ruitery.²⁰⁶ Zijn legioen kwam te bestaan uit acht compagnieën huzaren, zes compagnieën lichte ruiters, twee compagnieën jagers en zes compagnieën scherpschutters. Daarnaast had het zijn eigen artillerie: zes veldstukken en 24 artilleristen. De compagnieën van de ruiters zagen er als volgt uit: één ritmeester, één eerste luitenant, één tweede luitenant,

²⁰³ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 2057.

²⁰⁴ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 1968.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Colenbrander, *De Patriottentijd*, p. 19.

twee wachtmeesters, één kwartiermeester, vier korporaals, één solliciteur, één trompetter en 38 ruiters, dus vijftig man in totaal.²⁰⁷ De twee jagercompagnieën bestonden elk uit 61 man: één kapitein, één eerste luitenant, één tweede luitenant, drie sergeants, vier korporaals, één solliciteur, twee hoornblazers en 48 jagers. De zes compagnieën scherpschutters bestonden ook tevens uit 61 man: één kapitein, één eerste luitenant, één tweede luitenant, drie sergeants, vier korporaals, één solliciteur, één pijper, één tamboer en 36 schutters. De staf bestond daarnaast uit zes man: één chef (Salm), één kolonel, één luitenant kolonel, één majoor (allen cavalerie), één luitenant kolonel en één majoor (beide infanterie).²⁰⁸ Het korps van Salm omvatte circa 1.200 man en diende zelfstandig te opereren, aangezien het zowel cavalerie en infanterie, als artillerie omvatte. Op 6 april 1785 kreeg het orders van de Raad van State om binnen drie dagen paraat te zijn, waarna het zich naar de gebieden Gelderland en Overijssel moest verplaatsen om deze regio's te beschermen tegen 'stroperijen en invasiën'.²⁰⁹ De Republiek was bang dat de Oostenrijkse lichte troepen door zouden dringen tot deze regio's. door de reputatie van deze troepen was ons land hiervoor op zijn hoede.

Op 8 november 1785 tekende de Republiek het Verdrag van Fontainebleau met Oostenrijk. De Republiek gaf Oostenrijk een afkoopsom van 8,5 miljoen florijnen en stond enkele gebieden af, waaronder Fort Lillo en het grootste deel van het Graafschap Dalhem.²¹⁰ Rijngraaf van Salm had een belangrijke rol gespeeld tijdens de onderhandelingen voor het verdrag. Salm was als geheime afgezant afgereisd naar het hof van Lodewijk XVI in Versailles, om Franse steun te bewerkstelligen.²¹¹ Na het tekenen van de vrede was het directe gevaar van vijandelijke lichte troepen geweken.

De Staten-Generaal dankten ook daarom in 1786 tevens het legioen van Salm af. Het legioen ging nu over in dienst van de provincie Holland. Salm, nu niet meer in Staatse dienst, schaarde zich aan de zijde van de patriotten. Waarschijnlijk was er wrok ontstaan tussen de stadhouder en Salm, omdat aan hem ook in tijd van vrede een regiment was beloofd. In juni 1787 ontving hij het bevel van de Commissie van Defensie te Woerden over de verdediging van de stad Utrecht, waarbij hij de rang van generaal ontving. De commissie was opgericht om de provincie Holland en de stad Utrecht te beschermen. Op 16 september ontruimde Salm echter de stad, toen hij constateerde dat de stad tegen een dergelijke Pruisische overmacht niet

²⁰⁷ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 2484.

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ Colenbrander, *De Patriottentijd*, p. 56-58.

²¹¹ Ibidem, p.41-47.

was opgewassen.²¹² Na de patriottencrisis week de Rijngraaf uit naar Frankrijk alwaar hij in 1794 door de guillotine zijn dood vond. Van zijn legioen bleven de huzaren en jagers na de patriottencrisis in dienst van de generaliteit. De huzaren gingen vanaf 15 juni 1787 door het leven als de huzaren op Holland en vanaf 17 april 1793 vormden zij de Zwarte Huzaren van Heeckeren van Molecaten. De jagers gingen op diezelfde datum op in het Korps Jagers van Bijlandt.²¹³

In 1784 deed de prins van Waldeck een verzoek aan stadhouder Willem V voor het oprichten van een vijfde bataljon. Waldeck had reeds twee infanterieregimenten van elk twee bataljons, maar met een vijfde wilde hij: “een ordinaris Regiment Infanterie, of nog liever (...) een Regiment Ligte Troupes, bestaande uit twee compagnien Jagers en acht compagnien Musquetiers”. Uiteindelijk werd dit een bataljon van jagers te paard.²¹⁴ In 1786 kwam de stadhouder hierop terug hoe hij het over de reorganisatie van het leger had. Hij noemde de soldaten in het 5^e van Waldeck excellente lichte troepen en bataljons die in de reorganisatie overbleven, moesten als lichte troepen gaan worden gebruikt. Gewone lichte troepen hoefden aan een minder strenge selectie te worden onderworpen en konden dus op een meer ad-hoc basis worden geformeerd. Idealiter wilde Willem alle lichte infanterie uitrusten met een buks, of in zijn woorden: eene getrokken Scherpschuttergeweer.”²¹⁵

Stadhouder Willem V hield zich in de jaren 1786-1788 bezig met zijn ‘Gedachten aangaande de Verbeteringen der Armée’. Wegens bezuinigingen moest tevens bij het leger worden gereorganiseerd.²¹⁶ Willem zag echter wel het nut in van lichte troepen, ook om deze in vreedetijd te handhaven en te trainen: “dat alle Mogendheden in Europa zodaane Corpsen in tijd van vrede meede op de been houden; alzo het Voeren van den Oorlog heedendaags voornamelijk op de ligte Troupes steunt, en bijna alles daarvan afhangt. Het is dan ook om die reeden, dat men in de Oostenrijkse Armée over de 45000 en in de Pruijssische Armée over de 30000 Man ligte Cavallerie en Jagers, zelfs in tijd van Vrede vind”.²¹⁷ Willem trok een vergelijking met Pruisische en Oostenrijkse lichte troepen. Deze ideeën komen waarschijnlijk door de korte Beierse Successieoorlog tussen deze twee mogendheden, die met name uit

²¹² NL-HaNA, Archief van de Commissie van Defensie te Woerden, 1787, 3.01.48, inv. nr. 169

²¹³ *DutchRegiments*, ‘RepInf – Infanterie Korps 784a’, <http://www.milwiki.nl/dutchregiments/index.php?n=RepInf.IK784a>, datum laatste wijziging 24 oktober 2007, bezocht 16 januari 2011.

²¹⁴ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 1904

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 2484.

kleine raids van lichte troepen bestond en deze dus grote aantallen lichte troepen in vreedstijd in stand hielden. Willem vond tevens het behoud van scherpschutters belangrijk: “althans het is zeker dat de Conservatie van een Corps Scherpschutters ten hoogsten noodzakelijk is: alzo men dezelve niet tot de vereijste Volmaaktheid in 't Schieten en in de verdere Dienst kan brengen, dan na eene Oefening van veele Jaaren en daartoe handige en geëxperimenteerde Officieren en Onder-Officieren vereijst worden”.²¹⁸

Naast de scherpschutters stelde hij ook belang in de lichte cavalerie: “ een aanzienlijk getal ligte Cavallerie bij eene Armée in tijd van vrede is van den uijterste noodzakelijkheid, als zijnde het dan de tijd om deselve tot dien staat te brengen als deselve moeten weesen – men brengt een zwaare Ruijter in ses maanden, zo wijd dat hij kan dienen, daar men zeer goed twee jaar nodig heeft om eene ligte Ruijter het rijden, schieten en schermen gevoegt bij die discipline die hunnen dienst vereijst te leeren heeft, zodanig een Corps kan als dan in tijd van Oorlog zonder de minste inconventiente met een dubbel getal versterkt worden”.²¹⁹ Deze verdubbeling kon dan snel plaatsvinden, doordat nieuwe rekruten tussen de gelederen van de goed getrainde ruiters konden worden opgenomen. Andere mogendheden, waarmee de Republiek mee in staat van oorlog kon komen, onderhielden ook veel lichte ruitery. Willem vreesde voor een ongelijke strijd op dit vlak, dus moesten de aantallen lichte troepen in Staatse dienst evenredig zijn aan die van andere mogendheden.²²⁰ De rol van lichte troepen was, zo bleek uit voorgaande oorlogen, steeds belangrijker geworden.

In de adviezen die aan de Raad van State zijn geschreven in deze periode stonden verschillende samenstellingen voor een regiment lichte troepen. Het aantal manschappen in deze regimenten liepen eveneens uiteen. Zo is er een voorstel dat pleitte voor een regiment bestaande uit één bataljon grenadiers (360 man), één bataljon jagers (352 man) en twee bataljons musketiers (704 man). Daarbij kwam nog een staf van 25 man, wat een totaal van 1.441 troepen maakte.²²¹ Een advies daarna stelde dat de lichte troepen uit Duitsland moesten komen. Twee plannen waren daarbij opgesteld. De eerste omvatte één bataljon jagers (356 man), twee bataljons musketiers (704 man) en een staf van negentien, dus een totale sterkte van 1.079 man. De kosten die dit met zich meebracht, werden geraamd op 210.000 florijnen. Het tweede plan was de goedkopere optie 332 jagers en 656 musketiers en een staf van

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ Ibidem.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 1904.

negentien. In totaal 1.007 man met beoogde kosten van 186.000 florijnen.²²² Regimenten als die van graaf de Maillebois en van de prins van Hessen-Darmstadt omvatten tevens jagers, scherpschutters en lichte cavalerie.²²³

Doordat de prioriteiten bij het korps van Salm kwamen te liggen, behaalden de regimenten van onder andere Maillebois niet hun beoogde aantal manschappen. Willem V vond dat het korps van Salm: “boven alle andere dient gefavoriseerd te worden”.²²⁴ Hij gaf hiervoor een aantal redenen: “De blijken van Kundigheid en ervaarenheid, dewelke het Corps Scherpschutters en Jagers alsmeede de Huzaren en ligte Ruijters van ’t Legioen van den Rhijngraaf van Salm in de laatste Campagne gegeeven hebben en de oneijndige Onkosten, welke het Oprigten van dit Corps veroorzaakt heeft, om zulks in de haast bij eene te brengen en in staat te stellen, om in ’t Veld te kunnen verschijnen.”²²⁵ En “omdat hetzelfde zich door een gedistingueerd Corps Officiers, die meest alle bij vreemde Moogendheden den Oorlog reeds bijgewoond hebben, uitsteekent en men durft verzeekeren, dat er bij mogelijkheid geen beeter Corps Officiers te vinden en bijeen te brengen is.” En Salm daarnaast nog: bij de Vreedesbreuk de eerste geweest is, om het Land in Staat te stellen, om het hoofd aan een magtig Vorst te kunnen bieden.”²²⁶

Ook het regiment van Maillebois werd net als dat van Sternbach en Salm in 1786 afgedankt. De legioenen lichte troepen verdwenen dus na anderhalf jaar weer naar de achtergrond. Er was immers nog maar één korps over van de vijf die er hadden bestaan. Een aantal oorzaken lag hier mijn inziens aan ten grondslag. Ten eerste was na het de vrede met Oostenrijk de directie dreiging van oorlog weg. De legioenen waren in de eerste plaats opgericht om het hoofd te kunnen bieden aan de Oostenrijkse lichte troepen. Ten tweede was de financiële situatie van de Republiek slecht. Het belastingstelsel bood geen gewicht aan uitdijende uitgaven en de hoge staatsschuld. De erbarmelijke toestand waarin de West- en de Oost-Indische Compagnie verkeerden door de laatste oorlog met Groot-Brittannië verergerden deze situatie nog eens. Ook na de restauratie van het stadhouderlijk gezag kwam hier geen verandering in. Ten slotte lieten de ingewikkelde bestuursstructuren, gewestelijke

²²² Ibidem.

²²³ NL-HaNA, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inv. nr. 2484.

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ Ibidem.

²²⁶ Ibidem.

tegenstellingen, de trage overlegprocedures en tegenstrijdige belangen binnen de Republiek geen ruimte voor grote definitieve hervormingen.²²⁷

Er waren dus geen eenduidige richtlijnen voor het formeren van een ideaal korps of regiment lichte troepen. De legioenen of regimenten die de Republiek had werden na enkele jaren al afgedankt. Uiteindelijk bleef alleen het Korps Jagers van Bijlandt over, welke gedurende de Franse tijd nog werd ingezet. De periode van lichte troepen in het Staatse leger is dus relatief kort te noemen. De eerste troepen kregen vorm in 1785 maar werden in feite na een jaar of anderhalf jaar weer uit Staatse dienst ontheven. Toen na het Verdrag van Fontainebleau (1785) het directe gevaar van oorlog geweken was, nam de dreiging van vijandelijke lichte troepen af. Aanzienlijke aantallen lichte troepen waren voor de Republiek hierdoor niet meer benodigd. Daarna bleef het bij voornemens nieuwe bataljons en regimenten te vormen. De slechte toestand van de staatsfinanciën en de interne structuur van de Republiek maakten echte hervormingen niet mogelijk. Ondanks de goede bedoelingen van Willem V, die het nut van deze troepen inzag, bleef het bij een poging permanente eenheden lichte troepen op te richten.

²²⁷ Aerts e.a., *Land van kleine gebaren*, p. 35-36.

Conclusie

De tweede helft van de achttiende eeuw zag de wedergeboorte van lichte troepen in de legers van de grote Europese mogendheden. Door de ontwikkeling van professionele staande legers vanaf 1650 verdwenen deze troepen bijna negentig jaar lang naar de achtergrond. Door de toenemende militaire formaliteit en het perfectioneren van de linietactieken voor een zo groot mogelijke vuurkracht, was er geen rol meer voor lichte troepen. De nadruk op belegeringen en de statische oorlogsvoering zorgde er voor dat lichte troepen een te verwaarlozen rol speelden op de slagvelden in de periode tot 1740. De kleine groepen huzaren en *Jäger* die er waren voor 1740 werden voornamelijk als verkenners gebruikt, maar namen niet actief deel in de oorlogsvoering. Daarnaast bleven grote groepen irreguliere lichte troepen actief in de grensgebieden, zoals de *Militärgrenze* tussen het Habsburgse Rijk en de Ottomaanse gebieden. Wat verklaarde nu de opkomst en ontwikkeling van deze troepen in de decennia voor de Revolutionaire en Napoleontische tijd, waarin professionele lichte troepen een permanente plek in het leger hadden veroverd en vaak een elite waren binnen deze legers?

In een halve eeuw tijd zijn er vijf belangrijke ontwikkelingen te bespeuren die bijdroegen aan de professionalisering van de lichte troepen in de periode 1740-1790. Ten eerste bracht het Habsburgse Rijk gedurende de Oostenrijkse Successieoorlog de (irreguliere) lichte infanterie opnieuw naar de West- en Midden-Europese slagvelden. Deze *Grenzer*, Kroaten en Pandoeren waren voornamelijk irreguliere troepen uit de grensstreken, gerekruteerd uit de lagere klassen en criminelen. Ze hadden geen formele training genoten en bezaten weinig tot geen discipline. Frankrijk volgde in 1744 het Oostenrijkse voorbeeld door dergelijke troepen gedurende haar campagnes in de Oostenrijkse Nederlanden onder leiding van Maurits van Saksen in te zetten. Deze troepen waren bekwaam in het leggen van hinderlagen, voerden verkenningen uit en maskeerden de bewegingen van het leger. Ze waren licht bepakt en vochten in open orde vanachter bomen, struiken, rotsen en andere beschutting. Na de Zevenjarige Oorlog traden deze irreguliere troepen in Europa op de achtergrond. In Oostenrijk werden de *Grenzer* opgenomen in de linieregimenten en verloren ze hun rol als lichte troepen.

Een tweede ontwikkeling vond plaats tijdens de Zevenjarige Oorlog. Hier zagen we eveneens de inzet van irreguliere lichte troepen in Noord-Amerika. Er traden in deze tijd op het Noord-Amerikaanse continent echter veranderingen op. Frankrijk gebruikte voornamelijk haar

indiaanse bondgenoten als irreguliere lichte troepen. Het Britse leger was gedwongen, door het gebrek aan deze indiaanse bondgenoten, andere oplossingen te zoeken. Groot-Brittannië experimenteerde hierop vanaf 1756 met gedisciplineerde lichte infanterie. Reguliere liniesoldaten die lichtere en aangepaste uitrusting kregen en daarbij nog training kregen in het irreguliere gevecht. Andersom trad deze verandering ook op. Britse *rangers* en andere pioniers uit de grensstreken kregen de training en discipline van de reguliere soldaat bijgebracht. Deze veranderingen traden op om een soldaat te creëren die multi-inzetbaar was en zowel in open als gesloten orde kon vechten. Dit vereiste een hoge mate van training, discipline en motivatie. Deze eenheden bestonden daarom uit mannen die zich op vrijwillige basis hadden aangemeld. Omdat ze vaak in open orde vochten, was het belangrijk dat deze mannen te vertrouwen waren, zichzelf konden redden en onder het commando van goed opgeleide, ervaren officieren stonden.

De lichte infanterie nam nu ook een steeds prominentere rol in gedurende veldslagen en was niet meer alleen bezig met de 'kleine oorlog'. Er was minder nadruk op belegeringen komen te liggen door een verschuiving in oorlogtheaters, waardoor de oorlogvoering beweeglijker werd. Groot Brittannië nam de eerste stappen in het creëren van professionele eenheden van reguliere lichte troepen. Ondanks de innovaties en eerste stappen naar professionele eenheden werden de compagnieën lichte troepen binnen de regimenten na de oorlog weer ontbonden. Er bleef na 1763 geen permanente basis over, waarop men verder kon borduren. En het concept van lichte troepen verdween weer naar de achtergrond. De drill en discipline voor het uitvoeren van lineaire tactieken voerde door het succes van Frederik II de boventoon in de doctrines na de Zevenjarige Oorlog.

De instelling van permanente eenheden lichte troepen is de derde belangrijke verandering die optreedt in deze periode. Vanaf 1770 verschenen in het Britse leger compagnieën lichte troepen in de reguliere bataljons naast de compagnieën musketiers en grenadiers. Andere mogendheden volgden gedurende de jaren 1770 en 1780. Waar lichte troepen voorheen in tijden van nood werden geformeerd en naar gelang weer werden ontbonden met het verlies van ervaring als gevolg, waren ze nu blijvend onderdeel binnen het staande leger.

De vierde ontwikkeling borduurt voort op de derde. De reguliere lichte infanterie ontwikkelde zich als elite binnen het leger. De Hessische en Pruisische *Jäger* en de Amerikaanse Continentale lichte infanterie zijn hier voorbeelden van. Veelal werden deze troepen beter gekleed en ontvingen zij hogere soldij, wat vaak zorgde voor wrok bij de gewone soldaat. De *Jäger* eenheden bestonden uit vrijwilligers uit de lage adel en gegoede Universiteit Utrecht, faculteit Geesteswetenschappen

burgerij. In vreedetijd waren dit jachtopzieners en jagers op de grote landerijen. In tijden van oorlog werden ze geformeerd in aparte eenheden, welke een elite karakter droegen. In Noord-Amerika nam de Continentale lichte infanterie de taken over van de grenadiers, welke tot deze tijd als de elite gold.

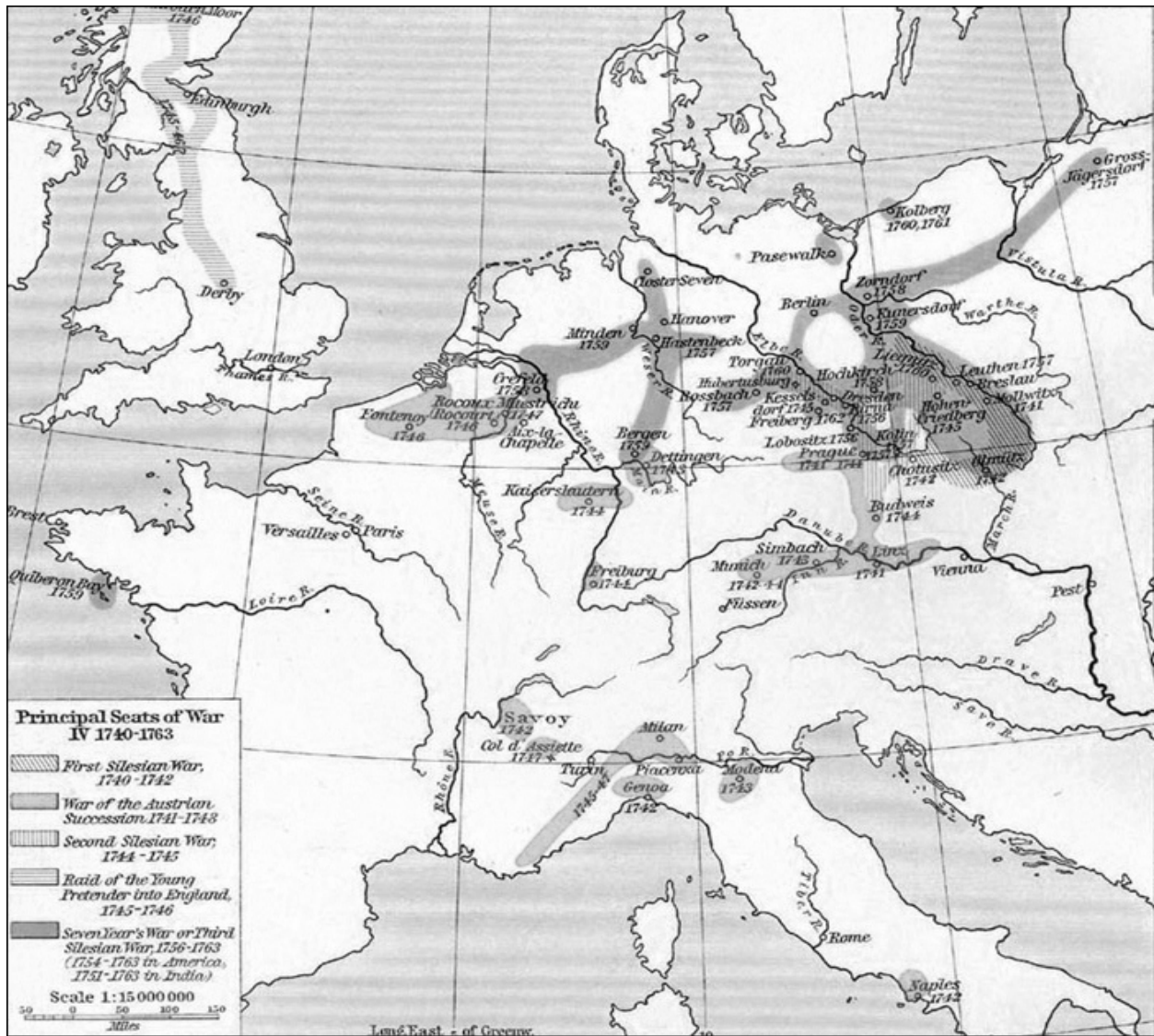
De vijfde en laatste ontwikkeling die bijdroeg aan de professionalisering was het ontstaan van doctrines en geschriften rondom de inzet van lichte troepen. Maurits van Saksen was één van de eerste door al in 1732 over deze troepen te schrijven. Vanaf 1754 kwam er een meer constantere stroom van handboeken, traktaten en doctrines in omloop. Theoretici of bevelhebbers van alle grote mogendheden publiceerden hun ideeën. Het duurde dan ook niet lang voordat de meeste belangrijke werken een vertaling kregen. Officieren reisden en lazen veel, waardoor de militaire literaire werken zich in hoog tempo over Europa en Noord-Amerika verspreidde. Duitse officieren in Britse dienst, als Ewald en Emmerich schreven hun ideeën over lichte troepen op en creëerden de eerste doctrines over hoe lichte troepen moesten opereren en hoe korpsen het beste konden worden samengesteld. De doctrines bevestigden de professionele status van de lichte troepen.

De Republiek reageerde laat op de ontwikkelingen rond de lichte troepen. Pas in 1785 kregen de eerste lichte troepen gestalte in de vorm van compagnieën en bataljons in de legioenen van onder andere Van Salm. Dit is circa 40 tot 45 jaar later dan andere mogendheden als Oostenrijk of Frankrijk. De Republiek bleef het grootste gedeelte van de tweede helft van de achttiende eeuw neutraal en was dus niet verwickeld in de Zevenjarige Oorlog of Beierse Successieoorlog. Pas na externe en interne dreiging ging het Staatse leger vanaf 1784 uitbreiden. De Republiek vreesde de Oostenrijkse lichte troepen en wilde daarom zelf lichte troepen hebben die dit gevaar het hoofd konden bieden. Dit resulteerde in de oprichting van enkele legioenen. Deze werden echter na anderhalf jaar, op een na, weer afgedankt. Dit was te wijten aan het verdwijnen van oorlogsdreiging na het Verdrag van Fontainebleau (1785), de slechte toestand van de staatsfinanciën en de ingewikkelde bestuursstructuren van de Republiek. Dit maakte het welhaast onmogelijk blijvende hervormingen door te voeren. Dat stadhouder Willem V een groot voorstander van deze troepen was, mocht niet baten en dus bleef het vooral bij een ontwikkeling op papier voor de Republiek.

In vijf punten samengevat valt de opkomst en totstandkoming van de lichte troepen in professionele eenheden door vijf ontwikkelingen te verklaren:

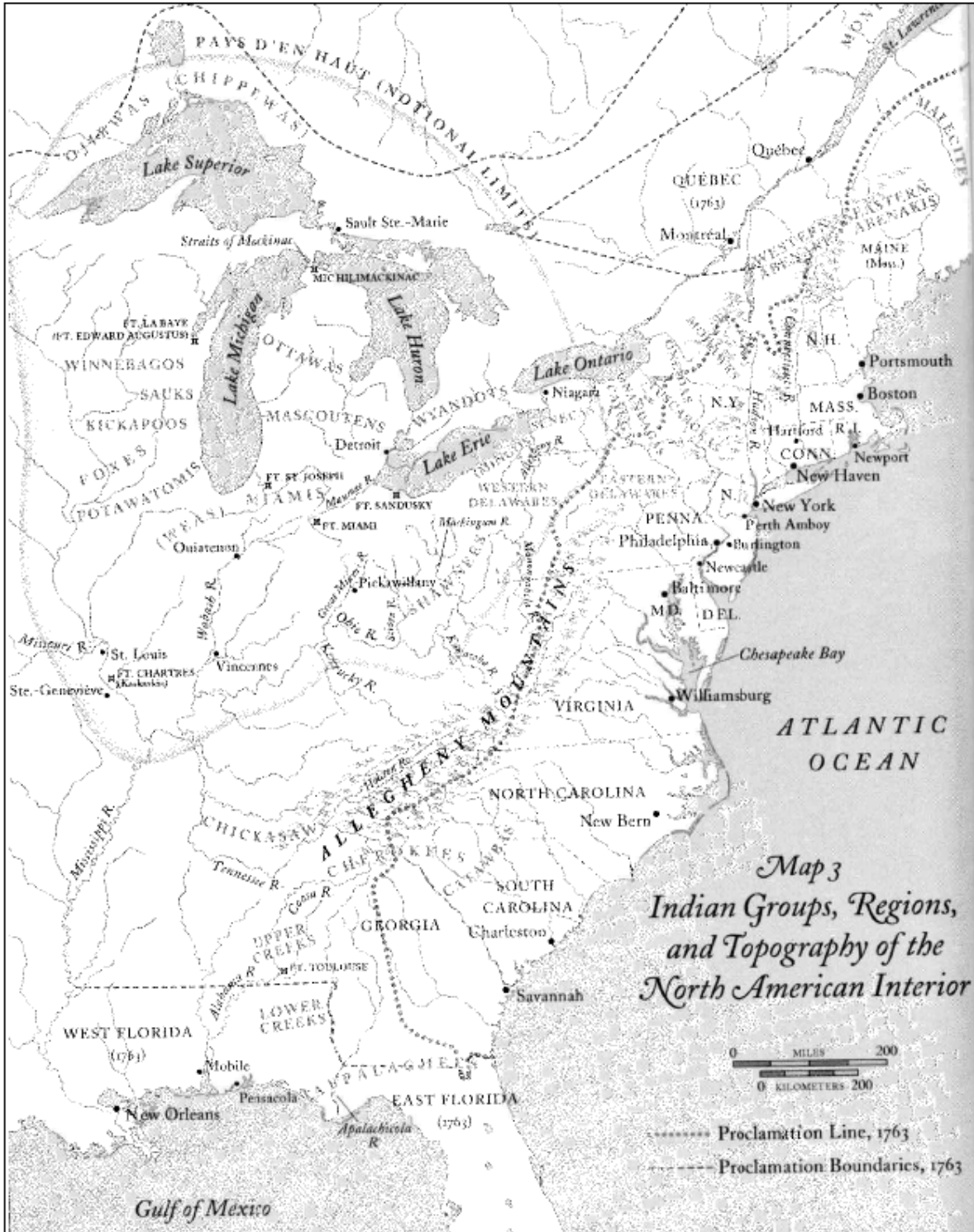
- De herintroductie van irreguliere lichte troepen vanaf 1740.
- De verschuiving van irreguliere troepen naar getrainde reguliere lichte troepen vanaf 1756.
- De vorming van permanente compagnieën lichte troepen binnen de bataljonstructuur vanaf 1770.
- De getrainde en gedisciplineerde lichte troepen vormden steeds vaker een elite binnen het leger.
- Een groeiend aantal publicaties zorgde voor doctrinevorming en daardoor voor de legitimiteit van optreden en bevestiging van de professionele status.

Kaarten

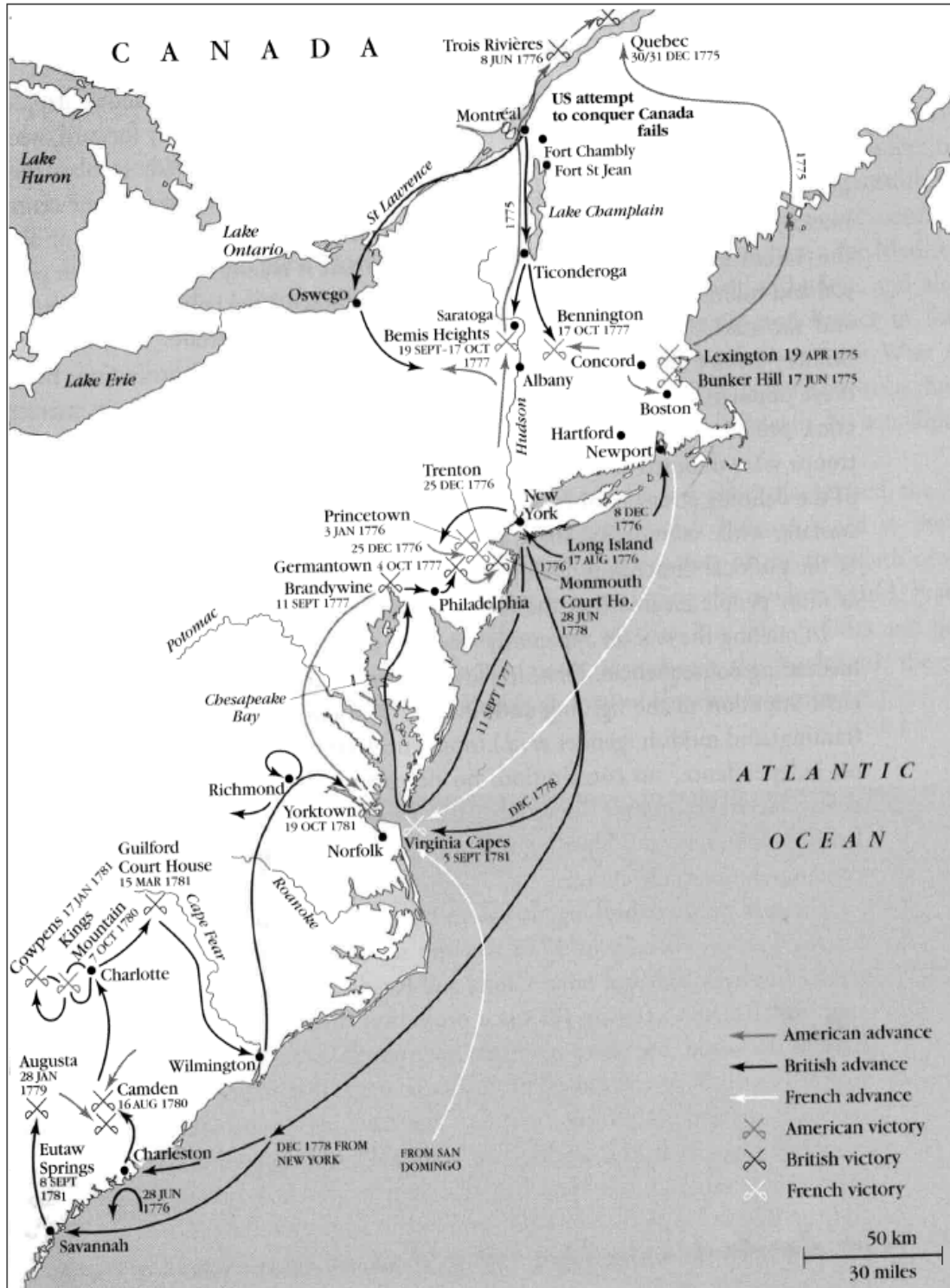
Kaart 1: West- en Midden -Europa ten tijde van de Oostenrijkse Successieoorlog (140-1748) en de Zevenjarige Oorlog (1756-1763).²²⁸

²²⁸ Bron: Emerson Kent, 'Map for the Silesian and Seven Years' Wars 1740-1763', http://www.emersonkent.com/map_archive/silesia_1756.htm, datum laatste wijziging onbekend, bezocht 10 februari 2011.

Kaart 2: De Britse en Franse koloniën in de French and Indian War (1754-1763).²²⁹

²²⁹ Bron: Fred Anderson, *Crucible of war – The Seven Years' War and the fate of empire in British North America, 1754-1766* (Londen 2001).

Kaart 3: Overzichtskaart van de belangrijkste veldslagen gedurende de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783).²³⁰

²³⁰ Bron: Jeremy Black, *Introduction to global military history 1775 to the present day* (New York 2005).

Geraadpleegde literatuur

Primaire bronnen:

Nationaal Archief, Den Haag, Archief van de Commissie van Defensie te Woerden, 1787, 3.01.48, inventarisnummer 169.

Nationaal Archief, Den Haag, Raad van State, 1581-1795, 1.01.19, inventarisnummers 1902, 1904, 1968, 2057, 2484.

Secundaire literatuur:

Aerts, R. e.a., *Land van kleine gebaren – Een politieke geschiedenis van Nederland 1780-1990* (4^e druk: Nijmegen/Amsterdam 1999).

Anderson, F., *Crucible of war – The Seven Years' War and the fate of empire in British North America, 1754-1766* (Londen 2001).

Anderson, M.S., *The War of the Austrian Succession, 1740-1748* (New York 1995).

Bicheno, H., *Rebels & Redcoats – The American Revolutionary War* (Londen 2004).

Barnes, G.F. en R.A. Ryerson ed., *The encyclopedia of the American Revolutionary War – A political, social and military history* (Santa Barbara 2006) Delen I, II & III.

Black, J., *European Warfare 1660-1815* (New Haven 1994).

Black, J., *Introduction to global military history 1775 to the present day* (New York 2005).

Black, J., *War for America – The fight for independence 1775-1783* (Stroud 1991).

Borneman, W.R., *The French and Indian War – Deciding the fate of North America* (New York 2006).

Browning R., *The War of the Austrian Succession* (New York 1995).

Brumwell S., *Redcoats – The British soldier and war in the Americas, 1755-1763* (6e druk; New York 2007).

Carter, A.C., *The Dutch Republic in Europe in the Seven Years War* (Londen 1971).

Chandler, D., *The art of warfare in the age of Marlborough* (2^e druk; Staplehurst 1994).

Chartrand R., *Louis XV's army, vol. 4: Light troops and specialists* (Londen 1997).

Childs J., *Armies and warfare in Europe 1648-1789* (Manchester 1982).

Childs, J., *Warfare in the seventeenth century* (Londen 2003).

- Colenbrander, H.T., *De patriottentijd. Hoofdzakelijk naar buitenlandsche bescheiden. Deel 2: 1784-1786.* (Den Haag 1898).
- Duffy, C., *The '45 – Bonnie Prince Charlie and the untold story of the Jacobite rising* (Londen 2003).
- Duffy, C., *Frederick the Great: a military life* (Londen 1985).
- Duffy C., *The army of Frederick the Great* (2^e druk; Chicago 1996).
- Duffy, C., *The Austrian army in the Seven Years War: I, Instrument of war* (Chicago 2000).
- Duffy, C., *The military experience in the age of reason* (Londen 1987).
- Edwards, W.W., 'Morgan and his riflemen', *The William and Mary Quarterly* 23, nr. 2 (1914) p. 73-105.
- Elliott, C.W., 'The men who fought at Minden', *The Journal of the American Military Institute* 3, nr. 2 (1939) p. 80-103.
- Emmerich, A., *The partisan in war, of the use of a corps of light troops to an army* (Londen 1789).
- Ewald J., *Treatise on partisan warfare*, Robert A. Selig en David Curtis Skaggs ed. (Westport 1991).
- French, A., 'The British expedition to Concord, Massachusetts, in 1775', *The Journal of the American Military History Foundation* 1, nr. 1 (1937) p. 1-17.
- Fuller J.F.C., *British light infantry in the eighteenth century* (Londen 1925).
- Gates, D., *The Napoleonic Wars 1803-1815* (Londen 2003).
- Hibbert, C., *Redcoats and rebels – The war for America 1770-1781*(Barnsley 2008).
- Higginbotham, D., *The War of American Independence – Military attitudes, policies and practice 1763-1789* (York (V.S.) 1983).
- Hollins, D., *Austrian frontier troops 1740-1798* (Oxford 2005).
- Howard M., *War in European history* (Oxford 2001).
- Israel, J., *The Dutch Republic – Its rise, greatness, and fall 1477-1806* (New York 1995).
- Jameson, H., 'Subsistence for Middle State Militia, 1776-1781', *Military Affairs* 30, nr. 3 (1966) p. 121-134.
- Jones C., 'The military revolution and the professionalization of the French army under the Ancien Régime', in: Michael Duffy ed., *The military revolution and the state 1500-1800* (Exeter 1986).

- Kunisch J., *Der kleine Krieg – Studien zum Heerwesen des Absolutismus* (Wiesbaden 1973).
- Kunisch, J., 'Feldmarschall Loudon – Jugend und erste Kriegsdienste', in: *Archiv für österreichische Geschichte, Band 128/1* (Wenen 1972).
- Lenman, B.P., *Britain's colonial wars 1688-1783* (Harlow 2001).
- Luvaas, J. ed., *Frederick the Great on the art of war* (New York 1966).
- Lynn, J.A., *The wars of Louis XIV 1667-1714* (Harlow 1999).
- Mackesy, P., *The war for America 1775-1783* (Cambridge 1964).
- Mahon, J.K., 'Anglo-American methods of Indian warfare, 1676-1794', *The Mississippi Valley Historical Review* 45, nr. 2 (1958) p. 254-275.
- Marston D., *Essential histories: The American Revolution 1774-1783* (Oxford 2002).
- Marston D., *Essential histories: The Seven Years' War* (Oxford 2001).
- Murphy, O.T., 'The French professional soldier's opinion of the American militia in the war of the revolution', *Military Affairs* 32, nr. 4 (1969) p. 191-198.
- Nichols, F.T., 'The organization of Braddock's army', *The William and Mary Quarterly* 4, nr. 2 (1947) p. 125-147.
- Nicolai, M.L., 'A different kind of courage: the French military and the Canadian irregular soldier during the Seven Years' War', *Canadian Historical Review* LXX, nr. 1 (1989) p. 53-75.
- Nimwegen, O. van, *De Republiek der Verenigde Nederlanden als grote mogendheid – Buitenlandse politiek en oorlogvoering in de eerste helft van de achttiende eeuw en in het bijzonder tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748)* (Amsterdam 2002).
- Nimwegen, O. van, *De subsistentie van het leger – Logistiek en strategie van het Geallieerde en met name het Staatse leger tijdens de Spaanse Successieoorlog in de Nederlanden en het Heilige Roomse Rijk (1701-1712)* (Amsterdam 1995).
- Paret, P., 'Colonial experience and European military reform at the end of the eighteenth century', *Bulletin of the Insitute of Historical Research* 37, nr. 95 (1964) p. 47-59.
- Pargellis S., 'Braddock's defeat', *The American Historical Review* 41, nr. 2 (1936).
- Pargellis S., *Lord Loudon in North America* (New Haven 1933).
- Parkman F., *Musket & tomahawk – A military history of the French & Indian War 1753-60* (Leonaur 2007)
- Peckham, H.H., *The war for independence, a military history* (Chicago 1958).
- Universiteit Utrecht, faculteit Geesteswetenschappen

Rogers, R., *Journals of Robert Rogers of the Rangers – The exploits of Rogers & the Rangers in his own words during 1755-1761 in the French & Indian War* (Leonaar 2005).

Rosendaal, J., *De Nederlandse Revolutie – Vrijheid, volk en vaderland 1783-1799* (Nijmegen 2005).

Rothenberg, G.E., *The art of warfare in the age of Napoleon* (Stroud 2007).

Rothenberg, G.E., *The military border in Croatia 1740-1881 – A study of an Imperial institution* (Chicago 1966).

Russell, P.E., 'Redcoats in the wilderness: British officers and irregular warfare in Europe and America, 1740 to 1760', *The William and Mary Quarterly* 35, nr. 4 (1978) p. 629-652.

Savory R., *His Britannic Majesty's army in Germany during the Seven Years' War* (Oxford 1966).

Saxe, M. de, *Reveries on the art of war*, Thomas R. Phillips ed. (Harrisburg 1944).

Schowalter, D.E., *The wars of Frederick the Great* (New York 1996).

Skrine F.H., *Fontenoy and Great Britain's share in the War of the Austrian Succession 1741-48* (Londen 1912).

Starkey A., 'European-Native American warfare in North America, 1513-1815', in: Jeremy Black ed., *War in the early modern world 1450-1815* (Londen 1999).

Stewart, R.W. ed., *American military history – The United States Army and the forging of a nation 1775-1917* (Washington DC 2005).

Strachan, H., *European armies and the conduct of war* (New York 1983).

Szabo F.A.J., *The Seven Years' War in Europe 1756-1763* (Harlow 2008).

Ward, H.M., *The war for independence and the transformation of American society* (Londen 1999).

Wernitz F., *Die Preußischen Freitruppen im Siebenjährigen Krieg 1756-1763 – Entstehung, Einsatz, Wirkung* (Wölfersheim-Berstadt 1994).

White, J.M., *Marshal of France – The life and times of Maurice, comte de Saxe (1696-1750)* (Londen 1962).

Wright, J.W., 'The corps of light infantry in the Continental Army', *The American Historical Review* 31, nr. 3 (1926) p. 454-461.

Zwitzer, H.L. 'De militie van den staat' – *Studies over het leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Proefschrift Rijksuniversiteit Utrecht; Utrecht 1991) p. 23.

Niet gedrukte bronnen:

Bellum, 'The Particular Instruction of the King of Prussia to the Officers of his Army, and especially those of the Cavalry – Frederick II "the Great"',
<http://web.archive.org/web/20080302034641/www.bellum.nu/literature/frederick002.html>,
datum laatste wijziging 11-11-2007, bezocht 20-07-2010.

DutchRegiments, 'RepInf – Infanterie Korps 784a',
<http://www.milwiki.nl/dutchregiments/index.php?n=RepInf.IK784a>, datum laatste wijziging
24 oktober 2007, bezocht 16 januari 2011.

DutchRegiments, 'RepCav – Cavalerie Regiment 745a',
<http://www.milwiki.nl/dutchregiments/index.php?n=RepCav.CR745a>, datum laatste wijziging
8 juni 2007, bezocht 7 januari 2011.

Emerson Kent, 'Map for the Silesian and Seven Years' Wars 1740-1763',
http://www.emersonkent.com/map_archive/silesia_1756.htm, datum laatste wijziging
onbekend, bezocht 10 februari 2011.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/109/text/> en <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/110/text/>, datum laatste
wijziging 28 februari 2010, bezocht 31 augustus 2010.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/114/text/?h=leichte>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht 31
augustus 2010.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/oeuvres/30/435/text/?h=frei>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht 31
augustus 2010.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/178-o2/text/?h=leichte>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht
31 augustus 2010.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/volz/6/178-o2/text/?h=leichte>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht
31 augustus 2010.

Universitätsbibliothek Trier, 'Werke Friedrichs des Großen', <http://friedrich.uni-trier.de/de/lebzeiten/3/272/>, datum laatste wijziging 28 februari 2010, bezocht 31 augustus
2010.